

Meerjarenplan 2021-2025

Samenlevingsopbouw RISO Vlaams-Brabant vzw
18/05/2020

INHOUDSOPGAVE

1. Voorwoord	3
2. Inleiding	5
<i>Een formele vraag voor subsidies.....</i>	<i>5</i>
<i>Een participatief traject leidt tot een gedragen plan</i>	<i>6</i>
3. Missie en krachtlijnen	9
<i>Missie</i>	<i>9</i>
<i>Visie</i>	<i>9</i>
<i>Doelgroep.....</i>	<i>10</i>
<i>Kernopdrachten.....</i>	<i>10</i>
<i>Aanpak</i>	<i>10</i>
<i>Samenwerking met andere sectoren.....</i>	<i>11</i>
<i>Kwaliteitscriteria</i>	<i>11</i>
<i>Ambitie</i>	<i>12</i>
4. Omgevingsanalyse	13
<i>Samenvatting van de Omgevingsanalyse van Samenlevingsopbouw.....</i>	<i>13</i>
<i>Inleiding.....</i>	<i>13</i>
<i>Economische onzekerheid</i>	<i>14</i>
<i>Samenleven in Diversiteit</i>	<i>17</i>
<i>Vertegenwoordiging en belangenverdediging.....</i>	<i>20</i>
<i>Lokale accenten Omgevingsanalyse</i>	<i>22</i>
5. Zakelijke analyse.....	30
6. Strategische opties.....	31
<i>Keuze voor drie strategische doelstellingen</i>	<i>31</i>
<i>Sterke Sectorsamenwerking</i>	<i>32</i>
<i>Samenwerking met Sam vzw</i>	<i>32</i>
<i>Samenlevingsopbouw post corona.....</i>	<i>32</i>

Doorvertaald naar RISO Vlaams-Brabant	33
7. Externe Werking	36
SD1: Grond- en mensenrechten.....	36
SD2: krachtige buurten en steden	42
SD3: Collectief burgerschap	44
Overzichtsschema doelstellingen	48
8. Strategische acties	50
De STEK.....	50
Toegang tot voeding.....	51
Noodkoopfonds	51
Wonen op maat.....	53
Woonzaak	55
Sterk werk: Innovatieve modelontwikkeling voor duurzaam werk	57
Modelontwikkeling sterk onderwijs	58
Modelontwikkeling sociaal netwerk onderwijs.....	59
Uitbreiding wijkgezondheidscentra.....	60
Klimaattransitie.....	60
Ieders Stem Telt.....	62
Solidariteit in beeld	62
Ondersteuning verenigingen waar armen het woord nemen.....	64
9. Interne doelstellingen	65
10. Meerjarenbegroting	70
11. Personeelsinzet.....	72
12. Bijdrage aan de prioriteiten van de minister	74
sociale bescherming	74
Wonen	74
Energie	75
Lokaal sociaal beleid	75
Economie van het welbevinden.....	77
Sterk Sociaal Werk.....	77

1. VOORWOORD

Beste lezer,

Er is gedurende een jaar hard gewerkt om dit meerjarenplan vorm te geven. Het werd een evenwichtsoefening tussen een veelheid van belangen. Het werd een complexe afstemmingsoefening met de collega-instituten in de sector. Het werd een volgehouden debatoefening waarin we steeds op zoek gingen naar wat ons verbindt met inbreng van velen. Mensen van binnen en buiten de organisaties. Aftoetsen bij partners, overleg met lokale besturen, vertalen van wat onze doelgroep essentieel vindt. Steeds zoekend naar waar Samenlevingsopbouw voor staat; zoekend naar waar Samenlevingsopbouw het verschil kan maken; zoekend naar die keuzes waarmee we binnen de huidige tijdsgeest kunnen wegen en de noodzakelijke veranderingen kunnen realiseren.

We maken duidelijke keuzes.

Cruciale hefboomen zitten voor ons in de thema's wonen – arbeid – onderwijs. Het gros van onze middelen zullen we daarop inzetten. Binnen het thema wonen ligt de focus op kleinschalige alternatieve woonvormen en het verbeteren van de woonkwaliteit op de private woonmarkt. Arbeid vraagt om meer duurzame jobs. Binnen onderwijs ligt een dubbele focus, nl. inzetten op een versterkende samenwerking tussen onderwijs en welzijn enerzijds en bijdragen aan de noodzakelijke hervorming van het onderwijs tot hefboom voor sociale stijging anderzijds. Inzet op Sociale bescherming blijft belangrijk maar bouwen we geleidelijk aan af : we zetten verder in op de aanpak van onderbescherming en versterken tijdelijk onze projecten rond voeding zodat ze op termijn op eigen kracht verder kunnen.

We plaatsen elk van deze thema's in een perspectief van noodzakelijke transitie. De ecologische uitdagingen dreigen immers de ongelijkheid verder uit te diepen. We moeten hier nu antwoorden op formuleren.

Tot slot is door keuzes van de overheid de groei van Wijkgezondheidscentra stil gevallen. We zetten onze opgebouwde kennis in om hier terug beweging in te krijgen.

We sleutelen ook aan de eigen organisatie en schrijven ons in in een toekomst van meer en sterkere sectorsamenwerking. Riso mag best ambitieuzer zijn. Samenlevingsopbouw beschikt over een gigantisch potentieel. Er is nog steeds te weinig aandacht voor maatschappelijk kwetsbare groepen. Samenlevingsopbouw is dan ook een verhaal van politiserend sociaal werk. Vanuit het direct werken met onze groepen moeten we absoluut blijven inzetten op structurele veranderingen.

Ondertussen is er twijfel. De coronacrisis heeft een onwaarschijnlijke impact. De wachtrijen zijn stevig gegroeid bij OCMW en voedselbanken. Vaak door mensen die voor het eerst komen aankloppen. Voor heel wat mensen is de kleine marge die ze hadden verdwenen. Het is nog onduidelijk in welke mate de schuldenberg voor deze gezinnen zal groeien. Jobs zullen verdwijnen en niet vanzelf terugkeren. Ook niet wanneer we volledig terug uit lockdown komen. De langdurige sluiting van de scholen zal de kloof binnen het onderwijs alléén maar vergroten. De psychologische impact is nog in belangrijke mate een onbekende.

Uiteraard is de lockdown voor iedereen erg ingrijpend. Maar voor mensen in armoede weegt dit alles veel zwaarder door: zij zijn klein behuisd, hebben geen tuin waarin ze veilig kunnen buiten komen of mensen ontvangen, de stijging van de prijzen in de winkels met gemiddeld 10% kunnen zij onmogelijk opvangen. Tennis, golf en paardrijden zijn weer mogelijk. Ook kajakken is weer toegelaten. Tegelijk blijft de kleine speeltuin in de wijk gesloten voor de Veiligheidsraad. De overheid heeft onvoldoende aandacht voor mensen in armoede.

Tegelijk zagen we veel solidariteitsinitiatieven opduiken. Tal van burgerinitiatieven zagen het daglicht. Samenlevingsopbouw werd uitgedaagd om zichzelf creatief vorm te geven. Wij zijn nooit in lockdown geweest. De maatschappelijke, psychologische en financiële ravage zal enorm zijn. Experts spreken van 10 jaar om dit alles te herstellen. Hopelijk niet met de recepten van het verleden. Er is meer dan ooit nood aan nieuwe antwoorden. Samenlevingsopbouw moet hier mee aan de slag.

Tot slot wil ik iedereen bedanken die heeft bijgedragen aan de totstandkoming van dit meerjarenplan. In het bijzonder wil ik de regiegroep bedanken voor hun niet aflatende inzet, hun kritische kijk en de vele discussies die we samen hebben gehad. Hun drijfveer, nl. bouwen aan een Riso met impact maakte dat meningsverschillen geen hinderpalen waren maar groeikansen. Hun open geest maakte van dit traject een boeiende zoektocht.

Ik hoop dat jullie ons werk kunnen appreciëren.

Alvast bedankt voor jullie steun,

Dirk Masquillier
Directeur RISO Vlaams-Brabant

2. INLEIDING

Dit meerjarenplan van RISO Vlaams-Brabant zet de strategische lijnen uit voor de periode 2021-2025.

In het Vlaamse welzijnslandschap neemt Samenlevingsopbouw een unieke plaats in. Nu het inzicht groeit dat maatschappelijke kwetsbaarheid meer dan een loutere zorgkwestie is, groeit ook het besef dat de problemen die daaraan zijn gelinkt een integrale aanpak nodig hebben. Samenlevingsopbouw, bestaand uit acht regionale instituten, vormt hierbij een krachtige partner voor beleidsmakers.

Dit meerjarenplan is opgebouwd tijdens een intensieve planningsprocedure met de acht regionale instituten voor Samenlevingsopbouw en met ondersteuning van SAM, steunpunt Mens en Samenleving. We baseren ons op een gezamenlijk opgemaakte omgevingsanalyse, de nota 'krachtlijnen van Samenlevingsopbouw' en de beleidsnota Welzijn, Volksgezondheid en Gezin en Armoedebestrijding.

De maatschappelijke context dwingt ons tot scherpe keuzes. Door maximaal in te zetten op gemeenschappelijke doelen blijft Samenlevingsopbouw een makelaar in sociale oplossingen en een motor voor structurele verandering.

EEN FORMELE VRAAG VOOR SUBSIDIES

De vzw Samenlevingsopbouw RISO Vlaams-Brabant vraagt hierbij de goedkeuring voor het meerjarenplan 2021-2025. Wij verklaren controle van de administratie te aanvaarden en verbinden ons ertoe de bepalingen van het Besluit van de Vlaamse Regering tot wijziging van diverse bepalingen van het besluit van de Vlaamse Regering van 17 juli 2000 tot uitvoering van het decreet van 26 juni 1991 houdende erkenning en subsidiëring van het maatschappelijk opbouwwerk na te leven. We verwerken het ministerieel besluit van 17 juli 2017 houdende de bepaling van de resultaatgerichte indicatoren en de concretisering van de zorgaspecten voor de regionale instituten voor maatschappelijk opbouwwerk.

De verdeling van de Vlaamse middelen voor de sector Samenlevingsopbouw is historisch gegroeid en heeft geleid tot een ongelijkheid in de sector. Dit heeft als gevolg dat het uitvoeren van de essentiële functies in de verschillende werkgebieden niet kunnen gerealiseerd worden.

De sector wil op korte termijn met de Vlaamse Gemeenschap in overleg treden om te bekijken hoe de historische ongelijkheid weggewerkt kan worden.

De concrete vragen werden geformuleerd in het toekomsttraject dat vorm kreeg in overleg met de andere instituten, de administratie en het kabinet van het departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin. Voor RISO Vlaams-Brabant betekende dit een mogelijke aanvulling van 7,89 vte.

Met de bijkomende middelen willen we:

- tijd en ruimte maken voor innovatieve praktijken;
- voldoende en stabiele entiteiten 'basiswerk' mogelijk maken.

Bovenstaande moet in voldoende onderscheiden contexten kunnen uitgebouwd worden om tot sterk beleidswerk te komen.

Ten slotte pleit Samenlevingsopbouw ervoor om de sector an sich te financieren. Door de besparingen binnen SAM vzw verliezen we ondersteuning op kwaliteitsbeleid, communicatie, IT, ... We willen die nodige ondersteuning niet financieren ten koste van het eerstelijnswork.

EEN PARTICIPATIEF TRAJECT LEIDT TOT EEN GEDRAGEN PLAN

Sectoraal proces

Dit meerjarenplan is het resultaat van een proces met de sector Samenlevingsopbouw, dat ongeveer een jaar in beslag nam. Verschillende medewerkers uit de regionale instituten van Samenlevingsopbouw en SAM, steunpunt Mens en Samenleving, waren hierbij betrokken. In de respectievelijke meerjarenplannen kiezen we voor een grote gezamenlijke inzet van tijd en middelen.

Vier stappen liepen door elkaar en leidden finaal tot het plan dat nu voorligt:

1. Om bij de maatschappelijke evoluties stil te staan, werkte SAM, steunpunt Mens en Samenleving, een omgevingsanalyse uit op basis van een uitgebreide literatuurstudie, gesprekken met deskundigen en ervaringen uit de sector Samenlevingsopbouw. Dit werd opgevolgd door een werkgroep met medewerkers van de instituten Samenlevingsopbouw.
2. In 2018 evalueerden de instituten Samenlevingsopbouw hun eigen werking via een zelfevaluatie.
3. Samenlevingsopbouw zette zijn strategische lijnen uit. Dit gebeurde op basis van de twee bovenstaande analyses, de beleidsnota Welzijn, Volksgezondheid en Gezin en Armoedebestrijding, en de keuzes doorheen het planningsproces van de sector.
4. Samenlevingsopbouw formuleerde doelstellingen en concretiseerde de fasering. De sector vertrekt van een gezamenlijk doelstellingenkader. Dit is een ideale aanzet om tot meer maatschappelijke impact en interne samenwerking te komen.

Om tot deze keuzes te komen, werkte Samenlevingsopbouw met een sectorwerkgroep Meerjarenplan. Deze werkgroep bestond uit twee directeurs, een beleidsmedewerker en een collega van SAM vzw. Daarnaast werkten we op vijf denk- en doedagen met een uitgebreide groep van 20 medewerkers. Zij wisselden ervaringen uit over de processen in elk instituut, en bouwden mee aan de uitwerking van het meerjarenplan.

Al dit voorbereidende werk werd steeds teruggekoppeld in de regionale instituten. Uiteindelijk was het de beleidsgroep die de complexe puzzel samenlegde. Deze uitgebreide planningsprocedure leidde tot doordachte en gedragen keuzes die de leidraad zullen zijn voor vijf jaar opbouwwerk in Vlaanderen en Brussel.

Planningsproces RISO Vlaams-Brabant

Vanuit een brede betrokkenheid van diverse stakeholders kregen we zicht op de strategische en operationele doelen tegen 2025. Om het proces op te volgen werd een regiegroep samengesteld, bestaande uit de directie/staf en verschillende personeelsleden. De regiegroep bewaakte het procesverloop, bereidde de collectieve momenten voor en legde vanuit deze momenten de inhoudelijke keuzes voor aan de raad van bestuur. Vanuit de regiegroep namen de directeur en een

stafid deel aan het sectorale planningsproces. Het proces binnen RISO werd, op vraag van de regiegroep en de raad van bestuur, extern begeleid.

Belangrijkste stakeholders die werden betrokken

- Personeel: tevredenheidsonderzoek voorjaar 2018, 7 personeelsdagen tussen mei 2019 en februari 2020 en individuele gesprekken.
- Raad van bestuur: afstemming na elke processtap, deelname aan expertentafel
- Experts/partnerorganisaties: ronde tafelgesprek eind augustus 2019
- Vrijwilligers en doelgroep: tevredenheidsonderzoek najaar 2018
- Sector: afstemming na elke processtap tussen de instituten (zie boven)

Op de volgende pagina vindt u een overzicht van de stappen die doorheen het planningsproces binnen RISO werden genomen. De regiegroep kwam 16 maal samen tussen maart 2019 en april 2020 om het procesverloop te bewaken en voor te bereiden.

Analysefase: zakelijke analyse en verhouding tot maatschappelijke context

Tussenstappen	Timing	Duiding
Tevredenheidsonderzoek	Voorjaar 2018	Onderzoek bij personeel, vrijwilligers en doelgroep. Bevraging over brede werking (activiteiten/projecten, interne processen, communicatie,...)
Omgevingsanalyse	Najaar 2018-voorjaar 2019	Input bij sectorale analyse Oplijsten armoede-indicatoren en opstellen omgevingsanalyse Vlaams-Brabant
Projectanalyse	Voorjaar 2019	Analyse projecten meerjarenplan 2016-2020
Evaluatie sector-samenwerking	25 maart 2019	Interne oefening

Inhoudelijke afbakening: bepaling inhoud en resultaat

Tussenstappen	Timing	Duiding
RISO 2025	6 mei 2019	Personeelsdag om te bepalen wat er organisatorisch nodig is om tegen 2025 een organisatie met nog meer impact te zijn
Opportunities verkennen	28 mei 2019	Personeelsdag die vanuit trends en uitdagingen (omgevingsanalyse), opportuniteiten in beeld bracht
Eerste keuzes maken	13 juni 2019	Personeelsdag die vanuit opgesomde opportuniteiten eerste thematische keuzes maakte. Daarna volgde een inhoudelijke verdieping.
Opportunities sectorale samenwerking verkennen	20 & 21 juni 2019	Sectorbijeenkomst die vanuit voorlopige sectorale omgevingsanalyse mogelijke resultaatgebieden in beeld bracht. Voorlopige eigen keuzes werden toegelicht.

Keuzes verfijnen en afstemmen

Tussentapen	Timing	Duiding
Voorlopige resultaatsgebieden afstemmen en verfijnen met stakeholders	29 augustus 2019	Breed overleg waar op basis van een voorzetnota resultaatsgebieden die intern en sectoraal leefden werden toegelicht en op basis van de input werden verdiept. Aan het gesprek namen 33 personen deel (onderzoekers, partnerorganisaties, lokale besturen, ambtenaren, algemene vergadering...). 14 personeelsleden woonden eveneens het overleg bij.
Verdiepen voorlopige resultaatsgebieden en strategische acties	17 september 2019	Personeelsdag die op basis van input stakeholders en sector prioritaire thema's en strategische acties naar voren schoof.
Sectorale besluitvorming over resultaatsgebieden	1 oktober 2019	Sectorbijeenkomst
Voorstel sectorale projecten afstemmen	10 december 2019	Personeelsdag waarbij sectorale projecten kritisch werden bekeken en opportuniteiten werden benoemd .
Voorstel eigen strategische acties afstemmen en verfijnen	20 januari 2020	Personeelsdag waarbij eigen strategische acties (buiten sectorale samenwerking) werden verdiept.
Verdieping organisatiestructuur	10 februari 2020	Verdiepingsoefening met personeel over wat er er nodig is om sterkere medewerkers, teams, projecten en organisatie te bekomen tegen 2025.

Definitieve besluitvorming

Tussentapen	Timing	Duiding
Keuze in SD, OD en strategische acties	Jan-feb 2020	Regiegroep maakt keuzes in SD's, OD's, strategische keuzes
Toelichting inhoudelijke keuzes	10 februari 2020	Toelichting keuzes aan personeel door regiegroep

Uitschrijven en goedkeuring meerjarenplan

Tussentapen	Timing	Duiding
Opmaak doelstellingen-kader en formuleren strategische acties	Feb-maart 2020	Zowel binnen RISO als op sectorniveau
Goedkeuring meerjarenplan door algemene vergadering	Begin juni 2020	

3. MISSIE EN KRACHTLIJNEN

Samenlevingsopbouw werkt op het snijvlak van welzijn en andere beleidsdomeinen, zoals wonen, werk, onderwijs, gezondheid en maatschappelijke dienstverlening. Op al die terreinen brengt Samenlevingsopbouw mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie samen. Opbouwwerkers versterken hen en gaan samen met hen op zoek naar oplossingen voor hun gemeenschappelijke problemen.

MISSIE

In Vlaanderen en Brussel bevinden duizenden mensen zich in een maatschappelijk kwetsbare positie. Ze worden van de samenleving uitgesloten en hun grond- en mensenrechten worden niet gerespecteerd. De opbouwwerkers van Samenlevingsopbouw staan steeds aan hun kant. Ze bouwen duurzame relaties met hen op en halen hun kracht naar boven. Ze ondersteunen hen om zich als groep te organiseren en om de problemen waartegen ze aanlopen te analyseren. Dat basiswerk is essentieel om samen met mensen in een kwetsbare positie te werken aan tastbare en innovatieve oplossingen. Met het oog op een duurzame impact streeft Samenlevingsopbouw naar opschaling en de verankering van oplossingen in het beleid.

VISIE

Samenlevingsopbouw streeft naar een rechtvaardige samenleving waarin iedereen een menswaardig bestaan heeft. Dat houdt in dat niemand van de samenleving wordt uitgesloten en dat ieders grond- en mensenrechten worden gerespecteerd.

Mensen die van de maatschappij worden uitgesloten en die worden geconfronteerd met een schending van hun grond- en mensenrechten, bevinden zich in een maatschappelijk kwetsbare positie. Samenlevingsopbouw streeft ernaar om komaf te maken met de oorzaken van maatschappelijke kwetsbaarheid, die een samenspel zijn van elkaar versterkende en in elkaar overvloeiende factoren op drie niveaus: het structurele, het institutionele en het individuele. Het structurele niveau – de grondoorzaak van maatschappelijke kwetsbaarheid - verwijst naar de inrichting van de samenleving op economisch, sociaal en cultureel vlak. Het institutionele niveau verwijst naar de manier waarop gemeenschappen en organisaties functioneren. Het individuele niveau slaat op de manier waarop individuen betekenis geven aan maatschappelijke processen en de effecten ervan internaliseren.

De kernwaarden van Samenlevingsopbouw zijn:

- Gelijke kansen: grond- en mensenrechten zijn er voor iedereen en iedereen moet de kans krijgen om volwaardig deel te nemen aan de samenleving.
- Positieve vrijheid: mensen moeten de ruimte en mogelijkheden krijgen om positieve doelen te formuleren in hun leven. Ze moeten hiertoe ook worden gestimuleerd.
- Solidariteit: het individuele eigenbelang wordt op lange termijn het best gediend door een solidair eigenbelang. De idee is dus dat wat goed is voor mijn medemens en de maatschappij, uiteindelijk ook goed is voor mij.

DOELGROEP

De prioritaire doelgroep van Samenlevingsopbouw bestaat uit mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie (zie boven). Mensen dus voor wie onder meer een goede fysieke en mentale

gezondheid, degelijke huisvesting, gezondheidszorg, kwaliteitsvol onderwijs en leren, werk en een inkomen geen evidentie zijn. Om hun grond- en mensenrechten te realiseren en verbinding te creëren richt het opbouwwerk zich ook tot groepen in een sterkere positie.

KERNOPDRACHTEN

Samenlevingsopbouw heeft twee kernopdrachten: een agogische en een politieke kernopdracht.

Agogische kernopdracht

Samenlevingsopbouw ondersteunt en versterkt groepen in een maatschappelijk kwetsbare positie om oplossingen te vinden voor gemeenschappelijke problemen. Ze maakt mensen krachtiger door de maatschappelijke participatie en beleidsparticipatie van die groepen te bevorderen.

Politieke kernopdracht

Samen met haar doelgroep roept Samenlevingsopbouw beleidsactoren en partners in de ruimere samenleving op om maatschappelijke kwetsbaarheid aan te pakken. Om tot structurele verandering te komen, richt Samenlevingsopbouw zich tot de overheid, de markt en het middenveld. Oplossingen waartoe Samenlevingsopbouw samen met haar doelgroep komt omvatten modelontwikkeling, verandering in beleid en regelgeving en een bijgestelde publieke opinie.

AANPAK

Om de huidige aanpak van Samenlevingsopbouw duidelijk te maken stellen we de drie aspecten voor waar de sector mee aan de slag gaat. Deze aspecten zijn alle drie essentieel om tot goed opbouwwerk te komen en zijn op die manier onlosmakelijk met elkaar verbonden.

Basiswerk

Opbouwwerkers werken met mensen die op diverse manieren worden geconfronteerd met maatschappelijke kwetsbaarheid. Zowel in buurtwerkingen waar mensen samenkomen, als via outreachend werk binnen een gebied waar mensen en hun ideeën worden samengebracht.

Concreet scheppen opbouwwerkers ruimte om een vertrouwensband op te bouwen met mensen in een kwetsbare positie. Ze ondersteunen hen ook om duurzame relaties aan te gaan met elkaar en met hun bredere omgeving. Daarnaast werken ze gericht op het naar boven halen van hun kracht, zodat ze hun leven in handen kunnen nemen. Dat doen ze samen met vrijwilligers, onder wie mensen uit de doelgroep.

Binnen buurtwerkingen en via outreachend basiswerk analyseren opbouwwerkers maatschappelijke problemen. Dat doen ze samen met de mensen die zich door die problemen in een kwetsbare positie bevinden. Die gezamenlijke analyse maakt het mogelijk om noden te signaleren ten aanzien van andere organisaties, diensten en beleidsmakers. Maar bovenal is het essentieel om te komen tot tastbare en innovatieve oplossingen, waarnaar binnen het maatschappelijk opbouwwerk steeds wordt gestreefd.

Ontwikkeling en innovatie

Opbouwwerkers ontwikkelen oplossingen voor maatschappelijke problemen. Dat doen ze samen met mensen in een kwetsbare positie. Hun ervaringskennis over de knelpunten die ze in hun dagelijkse woon-, werk-, en leefomgeving ervaren is cruciaal om relevante impact te hebben.

De oplossingen voor maatschappelijke kwetsbaarheid die opbouwwerkers samen met de doelgroep ontwikkelen zijn tastbaar en vaak ook innovatief. Om daartoe te komen wordt afgebakend tijd en ruimte gemaakt om te experimenteren en om bij te sturen. Er is ook ruimte voor grondige evaluatie. Daaruit blijkt of op een project kan worden voortgebouwd, of een oplossing kan worden opgeschaald, of dat een project geen afdoend antwoord biedt op het maatschappelijk probleem waarvoor een oplossing werd gezocht.

Bij het ontwikkelen van oplossingen, wordt rekening gehouden met principes van duurzaamheid.

De acht regionale instituten van Samenlevingsopbouw wisselen goede praktijken uit. Zo bouwen ze expertise op en werken ze aan schaalvoordelen.

Opschaling en beleidswerk

Samenlevingsopbouw streeft naar structurele oplossingen voor maatschappelijke problemen. Vanuit die doelstelling werken opbouwwerkers aan de opschaling van effectieve oplossingen die ze samen met de doelgroep hebben uitgewerkt. Daarvoor worden partnerschappen aangegaan met publieke en private actoren. Samenlevingsopbouw richt zich tot beleidsmakers wanneer structurele oplossingen een aanpassing van beleids- en wetgevende kaders vereisen. Zo laat ze de stem van mensen in een kwetsbare positie horen.

SAMENWERKING MET ANDERE SECTOREN

Maatschappelijke kwetsbaarheid is een complex fenomeen, waarvoor een integrale aanpak vereist is, die zich niet tot één beleidsdomein laat beperken. Samenlevingsopbouw zet daarom steeds sterk in op samenwerking.

Het aangaan van partnerschappen zit in het DNA van het maatschappelijk opbouwwerk. Daardoor beschikt Samenlevingsopbouw over een breed netwerk aan partners met daarin zowel overheden, sociale organisaties als ondernemers. In deze samenwerkingen maakt Samenlevingsopbouw het verschil door zijn unieke positie. Doordat Samenlevingsopbouw als geen ander kennis van de systeemwereld combineert met kennis van en contact met de leefwereld van mensen in een kwetsbare positie, slaagt het erin om innovatieve oplossingsmodellen te ontwikkelen.

Daarnaast maakt Samenlevingsopbouw andere sectoren sterker. Onder meer via het aanpakken van de toegankelijkheid van lokale voorzieningen/sectoren over verschillende beleidsdomeinen heen. Die signaalfunctie leidt tot meer gemeenschappelijke experimenten en tot de realisatie van directe oplossingen die aansluiten op de noden van mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie. Experimenten en oplossingen kunnen onder andere de vorm aannemen van duurzame samenwerkingsverbanden tussen lokale voorzieningen.

KWALITEITSCRITERIA

De sector Samenlevingsopbouw voldoet aan een aantal kwaliteitscriteria.

1. Teams van opbouwwerkers beschikken over de nodige competenties, kennis en ervaring om samen met groepen van mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie participatieve processen op te starten en vorm te geven;
2. Binnen de sector Samenlevingsopbouw is er een gedegen expertise over de dynamieken van maatschappelijke kwetsbaarheid. Teams van opbouwwerkers detecteren vroegtijdig maatschappelijke problemen en de groepen die erdoor worden getroffen.
3. De sector Samenlevingsopbouw beschikt over goed uitgebouwde netwerken met actoren die relevante expertise hebben om problemen van maatschappelijke kwetsbaarheid aan te pakken, zowel lokaal als bovenlokaal via platformen. Wanneer pertinent brengt ze die actoren samen en bundelt ze hun expertise.

AMBITIE

Samenlevingsopbouw streeft naar een samenleving waarin niemand wordt uitgesloten en ieders grond- en mensenrechten worden gerespecteerd. Dat vereist voortdurende inspanningen op het vlak van:

1. Interne samenwerking: Het voorbije decennium zijn grote stappen gezet. De komende periode wil Samenlevingsopbouw naar een nog efficiëntere samenwerking en verdere synergieën tussen de verschillende regionale instituten;
2. Focus op resultaat: Samenlevingsopbouw streeft naar het terugdringen van maatschappelijke kwetsbaarheid en dus naar oplossingen voor maatschappelijke problemen. Dat vergt voldoende aandacht en middelen voor processen die alle hoger beschreven aspecten van het maatschappelijk opbouwwerk behelzen. Dat betekent ook dat Samenlevingsopbouw de autonomie moet hebben om te werken op het snijpunt van beleidsdomeinen.
3. Opschaling: Samenlevingsopbouw streeft naar meer opschaling van haar nieuwe modellen als oplossing voor maatschappelijke problemen. Daartoe wil ze de komende periode meer ruimte om te onderzoeken hoe oplossingen uitgedacht in de ene lokale context kunnen worden overgezet naar een andere. Samen met bevoegde overheden wil Samenlevingsopbouw nagaan hoe drempels inzake regelgeving en financiering kunnen worden opgelost.

4. OMGEVINGSANALYSE

SAMENVATTING VAN DE OMGEVINGSANALYSE VAN SAMENLEVINGSOPBOUW

Wat volgt is een beknopte samenvatting van de omgevingsanalyse die SAM, steunpunt Mens en Samenleving, maakte voor Samenlevingsopbouw. De volledige analyse in bijlage is opgebouwd aan de hand van de Sustainable Development Goals, die voor de leesbaarheid van de samenvatting zijn weggelaten. Deze analyse pretendeert geen “neutrale analyse” te zijn. De analyse stelt in eerste instantie de belangen van mensen in een kwetsbare positie voorop.

INLEIDING

Het kader waarin Samenlevingsopbouw aan de slag is, is de nasleep van de banken- en kredietcrisis van 2008. Wie gedacht had dat het marktdenken toen zijn Waterloo zou vinden, kwam bedrogen uit. Meer zelfs: deregulering, belastingverlaging en privatisering vormen nog steeds schering en inslag. Naast de concrete gevolgen voor gewone mensen leidt dit tot een ander soort denken. *‘There is no such thing as society. There are individual men and women and there are families.’*, liet Margaret Thatcher dertig jaar geleden optekenen. Een groot deel van de samenleving lijkt die mening (onbewust) geïnternaliseerd te hebben. De Nederlandse socioloog Jan Willem Duyvendak heeft het over een ideologisch verblinde wereld die in het geheel niet sociologisch naar de wereld kijkt, maar vanuit een hyper-individualistisch perspectief alles verklaart. We zijn het verleerd om de structurele oorzaken van maatschappelijke problemen te zien.

Het feit dat er enkel nog over individueel gedrag en niet meer over structurele oorzaken gesproken wordt, leidt tot een gevoel van onmacht bij grote groepen mensen. De Franse socioloog Didier Eribon zegt het zo: *‘Er is de mensen de mogelijkheid ontnomen om te stemmen als een groep die bijeen gehouden wordt door gedeelde zorgen en belangen. Ze zijn gereduceerd tot allemaal individuele meningen en losgekoppeld van het collectieve machts potentieel van vroeger. Zodoende zijn kiezers veroordeeld tot een onmacht die verandert in woede.’*

De boze burger is al enige tijd het onderwerp van gesprek in kranten en actualiteitsprogramma’s op televisie. Bij de verkiezing van Donald Trump en het referendum over de Brexit leek het zich tot woede in het stemhokje te beperken, maar de Gele Hesjes brachten hun – soms gewelddadige - protest de straat op. Uit onderzoek bleken de deelnemers aan deze protesten veelal laaggeschoold en vaak afkomstig uit landelijke streken van Frankrijk. Ze gaven aan dat ze eerder apolitiek zijn en dat ze zich tot nu zelden of nooit met politiek en sociale actie inlieten. Deze mensen voelen zich vreemdeling in eigen land door de kloof tussen hoog- en laagopgeleiden. Zij zien de globalisering niet als kosmopolitisch, maar als bedreigend. Laagopgeleiden worden zo buitenstaanders, zeker in de politiek.

Hun woede richt zich op drie aspecten: de economische onzekerheid waarmee steeds grotere groepen kampen, samenlevingsproblemen die vaak tot racisme en discriminatie leiden en het gebrek aan politieke inspraak in (nieuwe) thema’s zoals het klimaatdebat.

De samenvatting van de omgevingsanalyse van Samenlevingsopbouw gaat kort in op deze drie thema’s.

ECONOMISCHE ONZEKERHEID

In een analyse op basis van het CeSO-rapport 'De lage middenklasse in België' wijst denktank Minerva erop dat het armoedepercentage het voorbije decennium misschien stabiel was, maar dat het de voorbije 30 jaar van 10 procent naar maar liefst 16 procent is gestegen. Oorzaken zijn privatisering, deregulering en belastingverlaging. Maar ook de huidige focus op het tweeverdienersmodel brengt mensen in een kwetsbare positie die hier niet aan kunnen voldoen in de problemen. De sterke focus op betaald werk maakt dat herverdeling minder aandacht krijgt. Minerva wijst erop dat vooral de lagere middenklasse steeds meer onder druk staat.

De armoedecijfers vandaag geven aan dat in 2017 15,9 procent van de Belgische bevolking in armoede leefde. Dat komt neer op ongeveer 1.798.000 Belgen. In het Vlaamse Gewest bedraagt dat cijfer 9,8 procent (circa 640.000 personen). Risicogroepen hierbij zijn alleenstaande ouders (39,7 procent), huurders (36,4 procent), werkzoekenden (49,1 procent), laaggeschoolden (27,2 procent) en niet-EU burgers (46,3 procent).

Dat zijn schrijnende cijfers. Nochtans garandeert de grondwet mensen het recht op een menswaardig bestaan. Daarom hebben onder meer de sociale zekerheid en de sociale bijstand een belangrijke beschermende impact. Toch zijn er heel wat mensen voor wie deze bescherming niet opgaat. Door een te complexe regelgeving, gebrek aan informatie, slechte ervaringen met bevoegde instanties, of schaamte kunnen duizenden mensen hun rechten niet opnemen.

Via initiatieven als de STEK en het geïntegreerd breed onthaal (GBO) tracht de overheid onderbescherming tegen te gaan, maar toch blijkt het zorgwekkend gesteld met de garantie van sociale grondrechten.

Hieronder gaat deze samenvatting van de omgevingsanalyse Samenlevingsopbouw kort in op de grond- en mensenrechten wonen, werk, onderwijs, energie en water en op het feit dat deze rechten steeds meer voorwaardelijk dreigen te worden.

Wonen

In Vlaanderen en Brussel heerst een wooncrisis. Deze wooncrisis behelst drie aspecten:

1. **Betaalbaarheid:** Na het betalen van de huur houden 170.000 huishoudens te weinig over om menswaardig te leven.
2. **Toegankelijkheid:** Met amper 6 procent sociale woningen scoort Vlaanderen bijzonder slecht ten opzichte van de omringende buurlanden. Nochtans is de nood aan sociale woningen groot. Eind 2017 stonden er maar liefst 135.500 kandidaat-huurders op de wachtlijst voor een sociale woning. Op de private huurmarkt discrimineren makelaars en particuliere verhuurders ten nadele van mensen van niet-Belgische origine.
3. **Woonkwaliteit:** Maar liefst een klein miljoen woningen (37,2 procent) van het woonpatrimonium is van ontoereikende kwaliteit.

Deze cijfers en het bestaan van dak- en thuisloosheid wijzen op een falend huisvestingsbeleid voor mensen in kwetsbare posities. Algemene oorzaken zijn het feit dat het woonbeleid in Vlaanderen is gericht op individueel woningbezit. Huisvesting wordt in België hoofdzakelijk door de markt geregeld en de meeste huisvestingssubsidies gaan naar eigendom, die gezien wordt als een vierde

pensioenpijler. De afschaffing van de Woonbonus was een kans om een grote hoeveelheid middelen naar een meer sociaal woonbeleid te heroriënteren, maar de Vlaamse overheid heeft die keuze niet gemaakt.

Werk

Vlaanderen telt eind december 186.807 niet-werkende werkzoekenden (NWWZ). Dat zijn er 15.959 of 7,9 procent minder dan een jaar eerder. De Vlaamse werkloosheidsgraad bedraagt 6.1 procent, het laagste peil sinds 2007. Een belangrijk element in de dalende werkloosheid was de taxshift, die vanaf de zomer van 2015 een verschuiving van de lasten op arbeid naar andere financieringsbronnen beoogde, zoals belastingen op consumptie of op inkomen uit vermogen. Professor André De Coster berekende echter dat de manier waarop de taxshift jobs creëerde (tussen de 65.000 en 91.000) zeer duur was. De maatregel was ook weinig sociaal omdat ze was afgestemd op de actieven. De last van de financiering van de taxshift, via verhoogde BTW en accijnzen, zorgde ervoor dat de niet-werkenden, die geen of weinig winst boeken van de verlaagde personenbelasting of sociale bijdragen, er netto op achteruitgingen.

Bovendien komen de gecreëerde jobs niet tot bij mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie. Er blijft een enorm potentieel niet benut. Laaggeschoolden, mensen met een andere etnisch-culturele achtergrond, jongeren en 57-plussers geraken nog steeds moeilijk aan een job. Daarbovenop hebben deze groepen het zwaarst te lijden onder de huidige beleidstendenzen van een repressieve en disciplinerende activering, de degressiviteit van de uitkeringen en de digitalisering van de arbeidsbemiddeling.

De flexibilisering van de arbeidsmarkt zet zich door. Hooggeschoolden halen hier voordeel uit, maar mensen in een kwetsbare positie zijn opnieuw de dupe. Zij belanden steeds vaker in preciaire arbeidssituaties (interimwerk, korte contracten, onvoorspelbare uren, lage lonen ...). Naast de onzekerheid toont onderzoek aan dat dit vaak ten koste van hun gezondheid gaat.

Onderwijs

Op het vlak van onderwijs staat Vlaanderen aan de top voor kwaliteit en prestaties, maar bengelt het onderaan als het gaat over gelijke onderwijskansen (GOK). Het prestatieverschil tussen arme en rijke leerlingen is bij ons het grootst, zowel voor wiskunde als voor taalvaardigheid.

Onderzoek wijst uit dat dit proces zich daarbij doorheen heel de schoolcarrière doorzet. Vooreerst zien we hoe belangrijk (de instap in de) kleuterparticipatie is voor latere goede onderwijsresultaten. Vooral sociaal achtergestelde kinderen ervaren de grootste positieve effecten van kleuteronderwijs. Het betrekken van ouders bij de ontwikkeling en het leerproces van hun kinderen is doorslaggevend voor de participatie van hun kinderen. Ook bij de overstap naar het secundair zien we dat ons onderwijssysteem er niet in slaagt de sociaaleconomische status en de afkomst los te koppelen van de studiekeuzes die gemaakt worden. Tenslotte stellen we vast dat het vroegtijdig en zonder diploma schoolverlaten nauw samenhangt met het diploma van de moeder, een niet-EU herkomst en een thuistaal die geen Nederlands is.

Het beleid heeft nochtans met enkele maatregelen meer GOK trachten te bewerkstelligen. Een eerste belangrijke maatregel is het SES-beleid, waarbij scholen met meer leerlingen uit kansengroepen meer middelen ontvangen. Zij hebben meer kosten om deze leerlingen tot eenzelfde niveau te kunnen brengen dan scholen met kansrijkere leerlingen. Dat beleid staat steeds

meer onder druk en bovendien stellen we in de praktijk vast dat de evoluties in het zorgcontinuüm potentieel een bedreiging voor GOK kunnen vormen. Als de SES-uren door scholen alleen ingezet zouden worden voor individuele zorg en niet meer voor de brede basiszorg, komt dit het GOK-beleid van de school niet ten goede.

Water en energie

Op basis van de cijfers van 2017 zijn 21,7 procent van de gezinnen potentieel getroffen door energiearmoede. Bijna twee derde van de huishoudens met een armoederisico kampt ook met een of meerdere vormen van energiearmoede. Er bestaan drie vormen van energiearmoede:

1. De gemeten energiearmoede gaat over gezinnen die een te groot deel van hun beschikbaar inkomen besteden aan energiekosten. In België bedraagt deze vorm 14 procent.
2. De verborgen energiearmoede meet het aantal mensen dat aanzienlijk bezuinigt op hun energieverbruik, waardoor hun energiekosten zeer laag zijn in vergelijking met gezinnen die in een gelijksoortige situatie leven. Deze vorm bedraagt 4,5 procent.
3. De subjectieve energiearmoede (sEA): gezinnen die verklaren dat ze het financieel moeilijk hebben om hun woning voldoende te verwarmen. Hier gaat het om 6,2 procent van de Belgische bevolking.

Nadat de energieprijzen in 2016 daalden, stegen de prijzen voor gas en stookolie vanaf de tweede helft van 2017 en vooral de elektriciteitsfactuur in Vlaanderen. De elektriciteitsfactuur voor een gemiddelde verbruiker (3.500 kWh) met een tweevoudige meter steeg in Vlaanderen van 675,63 euro (januari 2015) naar 987,33 euro (februari 2019), een stijging met 46,13 procent. Kijken we echter naar de deelaspecten waaruit de elektriciteitsfactuur opgesteld is, dan zien we dat de werkelijke energiekost maar een deel van de rekening uitmaakt. Bijna 20 procent bestaat uit taksen en heffingen. De vraag is of deze belastingen niet beter via de belastingbrief gerekend zouden worden. Op die manier betaalt iedereen naar vermogen en werkt het herverdelingseffect beter. Bovendien zou het de elektriciteitsrekening gevoelig doen dalen.

De problematiek van waterarmoede (situatie waarbij iemand geen toegang heeft tot voldoende of kwaliteitsvol water dat voldoet aan de basisnoden) is de laatste jaren toegenomen. In België is waterarmoede sterk gerelateerd aan het scholingsniveau, een te laag inkomen, een te hoge waterfactuur en een woning van slechte kwaliteit. Bijna één op tien gezinnen in Vlaanderen verkeert in een toestand van waterarmoede.

Gezondheid

Als het over gezondheid gaat, is de neiging om problemen tot individueel gedrag te reduceren heel groot. Het klopt dat voedingsgewoonten, lichaamsbeweging, tabaks- of alcoholgebruik ... een belangrijke invloed hebben op iemands gezondheidstoestand. Maar dat is maar een deel van het verhaal. Iemands gezondheid wordt ook sterk bepaald door allerlei omgevingsfactoren: van de woning of de buurt waarin men leeft, over het werk dat men doet, tot brede ongelijkheden in de maatschappij.

Dat wil zeggen dat de gezondheidskloof nog steeds een realiteit is. Opnieuw speelt iemands onderwijsniveau een cruciale rol. Zo zijn kortopgeleide personen vaker (38,7 procent) van mening dat ze in slechte gezondheid verkeren in vergelijking met personen met een diploma hoger onderwijs (13,5 procent). Bovendien hebben kortopgeleiden vaker (26,3 procent) last van

chronische ziekten en handicaps dan langgeschoolden (22,9 procent). Tenslotte melden kortopgeleiden frequenter psychische problemen (45,2 procent) en hebben ze meer te maken met vermoeidheid dan langopgeleiden (31,5 procent).

Het beleid probeert de gezondheidskloof te dichten door de toegankelijkheid van de zorg te vergroten. Zo zijn de eerstelijnszones een poging om de zorg op de eerste lijn meer integraal te organiseren met nauwere en meer samenwerking. Ook wijkgezondheidscentra zijn een krachtig middel om laagdrempelige, brede en preventieve zorg aan te bieden met multidisciplinaire teams in kwetsbare buurten. Maar er is meer nodig. Het principe van *health and well-being in all policies* moet voor maatregelen zorgen op verschillende beleidsdomeinen, zoals wonen, onderwijs en werk. Deze maatregelen moeten telkens een effect hebben op de gezondheid en het welzijn van mensen in een kwetsbare positie.

Voorwaardelijkheid van rechten

Traditioneel gelden de sociale zekerheid en de sociale bijstand als een sociaal vangnet, maar de visie van de verzorgingsstaat als een hangmat maakt opgang. Er lijkt een verschuiving van rechten naar gunsten, zodat enkel zij die hun best doen nog in aanmerking komen voor die zogenaamde gunsten. Het individueel schuldmodel is steeds meer het uitgangspunt voor de visie op armoedebestrijding. Het gevolg is een toenemende conditionalisering van rechten.

Het individueel schuldmodel legt de oorzaak van armoede bij de personen zelf. In deze optiek is armoede te wijten aan het gedrag van mensen. Dit denken maakt een onderscheid tussen goede en slechte armen. De problemen van de eerste categorie zou te wijten zijn aan pech, ziekte of een ongeluk. Met die groep beweert men nog solidair te willen zijn. De mensen uit de laatste categorie verdienen volgens deze visie geen solidariteit. Zij moeten gewoon wat meer hun best doen: Nederlands leren, van de drugs blijven, of een zware, onderbetaalde job aannemen. In die optiek zijn contracten een middel om de zogezegd goede van de slechte armen te onderscheiden.

Het geïndividualiseerde project maatschappelijke integratie (GPMI), dat leefloongerechtigden moeten ondertekenen vooraleer ze hun uitkering krijgen, is daar een voorbeeld van. Het leefloon diende in het verleden al vaker als laboratorium voor activerings- en disciplineringsmaatregelen. Enkele voorbeelden: de contractualisering van de relatie tussen uitkeringsgerechtigden en overheid, de steeds diepere indringing in de persoonlijke levenssfeer van uitkeringsgerechtigden onder het mom van de strijd tegen sociale fraude, en de poging om de verplichte gemeenschapsdienst in te voeren, die door het Grondwettelijk hof werd vernietigd.

De kwetsbaarheid van leefloongerechtigden en het feit dat er geen vakbond voor leefloongerechtigden bestaat, maakt dat de overheid de vrije hand heeft om met deze groep te experimenteren.

SAMENLEVEN IN DIVERSITEIT

Uit een bevraging eind 2018 bleekt migratie de belangrijkste politieke bezorgdheid van de Belg. Vaak wordt deze ongerustheid geassocieerd met populisme. Eind 2018 publiceerde The Guardian een breed Europees onderzoek over populisme. Daaruit bleek dat populistische partijen aan een opmars bezig zijn: de voorbije twee decennia hebben populistische partijen hun aanhang verdrievoudigd.

De term populisme heeft een negatieve connotatie, maar sommige politicologen en politiek filosofen wijzen erop dat populisme een manier kan zijn om legitieme eisen op de politieke agenda te krijgen. Populisme-expert Cas Mudde waarschuwt eerder voor nativisme, een radicaal-rechtse stroming in het populisme die stelt dat de natiestaat alleen bestemd is voor de oorspronkelijke bevolking, en dat migranten en (volks)vreemde ideeën een bedreiging voor de homogene natiestaat vormen. In het nativistische discours is gelijkheid één van die volksvreemde waarden. Gelijkheid in inkomen, gelijkheid naar gender, gelijkheid naar seksuele geaardheid, of gelijkheid tussen mensen met een verschillende etnisch-culturele achtergrond wordt als een aanval op de morele orde gezien. Extreme groeperingen - zoals Schild en Vrienden - zijn hier heel expliciet in. Maar in het politieke discours dat steeds meer op polarisering gericht is, sluipen deze ideeën ook binnen, zeker als het over diversiteit en samenleven gaat.

Hieronder toont deze samenvatting dat diversiteit vandaag nochtans de realiteit is. Dat wil echter niet zeggen dat het dagelijkse leven van mensen met een migratieachtergrond zomaar probleemloos verloopt. Er is wel degelijk conflict en racisme en discriminatie zijn in opmars. Tegelijk blijkt ook dat mensen in wijken en buurten de diversiteit samen elke dag opnieuw gewoon vormgeven.

Diversiteit is de realiteit

Begin 2016 woonden er in het Vlaamse Gewest 1.328.415 personen van buitenlandse herkomst, wat overeenkomt met 20,5 procent van de totale bevolking. Personen van buitenlandse afkomst zijn personen met een huidige buitenlandse nationaliteit, personen met een buitenlandse geboortenationaliteit die ondertussen Belg zijn geworden, en personen met een Belgische geboortenationaliteit met minstens één ouder met een buitenlandse geboortenationaliteit. Het Vlaamse Gewest is het gewest met het hoogste aantal personen van buitenlandse herkomst. Het relatieve aandeel van deze groep ligt in de andere gewesten heel wat hoger. In het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest gaat het om iets meer dan 7 op de 10 inwoners.

Het aantal personen van buitenlandse herkomst is in het Vlaamse Gewest tussen 2009 en 2016 gestegen met 40 procent. Dat is een gevolg van zowel de internationale immigratie van vreemdelingen en personen van buitenlandse herkomst naar België in de periode 2009-2016, als de natuurlijke aangroei (geboorten) bij de in België wonende vreemdelingen en personen van buitenlandse herkomst. De Vlaamse Migratie- en Integratiemonitor leert dat de grootste herkomstgroep bij de bevolking van buitenlandse herkomst in het Vlaamse Gewest de personen afkomstig uit onze buurlanden zijn. In totaal hebben 597.923 personen van buitenlandse herkomst een EU-herkomst. Dat komt overeen met 9,2 procent van de totale bevolking of 45 procent van het totale aantal personen van buitenlandse herkomst.

Algemeen genomen ligt in het Vlaamse Gewest het aandeel personen van buitenlandse herkomst het hoogst in de rand rond Brussel, in de grensstreek met Nederland in de provincies Limburg en Antwerpen, in Midden-Limburg en in de regio tussen Antwerpen, Brussel en Gent. In de grensstreek met Nederland gaat het vooral om personen van Nederlandse herkomst, in Midden-Limburg om personen van Zuid-EU- en Turkse herkomst, in de rand rond Brussel om personen met een EU-herkomst, in de groot- en centrumsteden om personen met een niet-EU herkomst en in de regio tussen Antwerpen, Brussel en Gent om personen van Maghrebijnse herkomst. De top vijf van gemeenten in het Vlaamse Gewest met het hoogste aandeel personen van buitenlandse herkomst in de totale bevolking zijn Baarle-Hertog (68 procent), Maasmechelen (57 procent), Genk (56

procent), Machelen (52 procent) en Drogenbos (50 procent). Ook in Vilvoorde ligt het aandeel personen van buitenlandse herkomst net boven 50 procent. Ondertussen maakt ook Antwerpen (50,1 procent) deel uit van deze superdiverse steden waar de meerderheid de minderheid geworden is.

Herkomstkloof

Andere hoofdstukken, zoals wonen, onderwijs en werk, wezen al op de ongelijkheden tussen personen van Vlaamse en personen van buitenlandse herkomst. Enkele cijfers om de omvang van de herkomstkloof in beeld te brengen:

- Armoede en inkomen
 1. Het mediaan jaarinkomen van niet-EU-burgers ligt 10.000 euro lager dan dat van Belgen.
 2. Het aandeel personen dat moet rondkomen met een inkomen onder de armoederisicodrempel ligt bij personen geboren buiten de EU op 40 procent, bij personen geboren in België op 8 procent.
- Werk
 1. In 2016 lag de werkzaamheidsgraad bij personen geboren in België op 74 procent, bij personen geboren in de EU op 72 procent en bij personen geboren buiten de EU op 53 procent. In geen enkel EU15-land ligt dat lager dan in België en de gewesten.
 2. Bij personen van niet-EU-herkomst ligt het aandeel loontrekkenden in korte en onregelmatige contracten vier keer hoger dan bij personen van Belgische herkomst.
- Onderwijs
 1. In 2015 verlieten 38 procent van de leerlingen met een niet-EU-nationaliteit het secundair onderwijs zonder diploma. Bij leerlingen met een EU-nationaliteit is dat 24 procent, bij personen met de Belgische nationaliteit 10 procent.
 2. Bij personen geboren buiten de EU is het aandeel laagopgeleiden 44 procent, bij personen geboren in België 19 procent en bij personen geboren in een EU-land 25 procent.
- Gezondheid
 1. Het aandeel mensen met een (zeer) slechte gezondheid bij personen met een Belgische of EU-nationaliteit ligt op 6 procent. Bij personen met een niet-EU-nationaliteit is dat 17 procent.
 2. Het aandeel personen dat leeft in een huishouden dat medische zorg moet uitstellen om financiële redenen ligt bij personen geboren in België op 2 procent, bij de personen geboren buiten de EU op 11 procent.

De herkomstkloof is een complexe problematiek met tal van oorzaken. Het staat echter buiten kijf dat racisme en discriminatie een belangrijke factor is. Daarom is het alarmerend dat Unia in haar jaarverslag 2017 aangeeft dat het in totaal 5,8 procent meer dossiers opende, maar dat het aantal geopende dossiers met betrekking op racisme en raciale discriminatie met maar liefst 12 procent toenam. Het taboe op racistische uitlatingen lijkt te vervagen.

Convivialiteit

Een veel gehoorde politieke reactie op de (super)diversiteit is de klacht dat mensen zich niet meer thuis voelen in hun stad of buurt. De Nederlandse sociologen Jan Willem Duyvendak en Fenneke Wekker stellen zich de vraag of die wens om zich thuis te voelen wel realistisch is. Volgens hen leidt het sentimentele streven om van een buurt een homogene, veilige en vreedzame thuis te maken

paradoxaal genoeg maar al te vaak tot openlijke conflicten tussen bewoners over hoe dat 'publieke thuis' er dan uit hoort te zien, en vooral wie dat mag bepalen. Zodra één bewonersgroep zich de gemeenschappelijke of publieke ruimte te veel toe-eigent, verdwijnt het gevoel van veiligheid en vreedzaamheid van andere bewoners als sneeuw voor de zon.

Wekker en Duyvendak pleiten daarom voor een meer realistisch ideaal gebaseerd op vertrouwen. Uit hun onderzoek blijkt dat je hiervoor niet 'hetzelfde' hoeft te zijn in termen van een gedeelde levensstijl, culturele achtergrond of sociaaleconomische positie. Het gaat meer over wat je samen doet, dan over wie je bent.

In ons land pleiten onder andere Dirk Geldhof en Stijn Oosterlynck voor een meer realistische kijk op samenleven in diversiteit. Als sociologen rekenen zij af met het idee van multiculturaliteit dat verwijst naar bewuste pogingen om met etnisch-culturele diversiteit om te gaan en etnisch-culturele minderheden bepaalde rechten te geven. In de plaats komt het paradigma van de superdiversiteit dat gaat voor 'een langzaam, soms moeizaam maar gestaag voortschrijdend proces van normalisering van verschillen. Dat wil niet zeggen dat ze niet tot wrijvingen, spanningen of conflicten kunnen leiden.' Maar Geldhof en Oosterlynck stellen vast dat zowel de dagelijkse realiteit als sociologisch onderzoek aantoont dat samenleven veel gewoner loopt dan velen denken. Het gaat vaak om kleine, losse ontmoetingen die lichte vormen van sociale cohesie creëren, om de capaciteit om samen te leven. Het is geen geromantiseerd of naïef beeld van samenleven, maar één dat oog heeft voor de ambivalentie, spanningen en conflicten in dense en meertalige omgevingen.

VERTEGENWOORDIGING EN BELANGENVERDEDIGING

De kloof tussen politiek en burger groeit. Kortgeschoolden voelen zich buitenstaanders in de samenleving, en al helemaal in de politiek. In onze parlementen komen nauwelijks nog kortgeschoolden voor. Dat maakt dat hun belangen niet meer verdedigd worden. Zij voelen zich terecht niet meer vertegenwoordigd.

Het protest van de Gele Hesjes richtte zich voor een belangrijk deel tegen een aantal ondoordachte maatregelen van de Franse regering. Deze beslissingen waren wel goed voor het milieu, maar troffen mensen in een kwetsbare positie op een onevenredige manier. De reden daarvoor was dat politici de belangen van deze groepen niet meer in het achterhoofd hebben bij het maken van beslissingen.

Deze samenvatting van de omgevingsanalyse focust zich hieronder op twee thema's waarbij mensen in kwetsbare groepen weinig inspraak hebben, waardoor hun belangen niet verdedigd worden: klimaat en de toenemende invloed van burgerbewegingen.

Klimaat

Mensen in een kwetsbare positie hebben veel zorgen aan hun hoofd. Het klimaat is daarbij zelden hun eerste prioriteit. Ze hebben ook minder middelen om zelf een steentje bij te dragen. Maar net als elke ouder willen ook zij een beter leven voor hun kinderen. De mythe van desinteresse maakt dat deze groepen de voorbije jaren niet betrokken zijn geweest in de discussie, met als gevolg een klimaatbeleid dat volledig aan hun belangen voorbijgaat.

Niet toevallig treft de situatie hen vandaag op drie manieren.

1. Mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie worden meer blootgesteld aan de gevolgen van milieuverontreiniging en klimaatverandering dan de midden- en de hoge inkomensgroepen. Dat uit zich bijvoorbeeld in een ongelijke levensverwachting in goede gezondheid. Maar bijvoorbeeld ook in een ongelijke toegang tot groen en natuur door de plek waar ze wonen en de mobiliteitsarmoede waarmee ze kampen.
2. Tegelijk hebben deze groepen niet de middelen om duurzame keuzes te maken. Zij hebben geen geld voor bijvoorbeeld energiezuinige huishoudtoestellen, fairtrade voeding of duurzame kledij. In tijden waar dit haast statussymbolen zijn, leidt dat tot een vergroting van hun stigma.
3. Tenslotte dreigen ze ook de dupe te worden van de sterke Mattheuseffecten in het huidige klimaatbeleid. Heel het debat over zonnepanelen is daar een voorbeeld van. De overheid subsidieerde die technologie massaal. De samenleving droeg de kost, maar de voordelen gingen enkel naar diegenen die zich de zonnepanelen konden veroorloven.

Op dezelfde manier zal de ruimtelijke ordening op buurt- en wijkniveau veel meer in samenspraak moeten gebeuren met bewoners in een kwetsbare positie. Uit onderzoek blijkt dat de toegang tot natuur en groene ruimte vandaag ook ongelijk verdeeld is. Buurten waar meer inwoners met een laag inkomen wonen, zijn minder goed bedeed als het gaat over (gevarieerde) beplanting, parken, of straatbomen. Toch hebben net de meest achtergestelde groepen veel baat bij groen in de buurt. Groen in de buurt vermindert de gezondheidsongelijkheden in de buurt, voornamelijk bij bevolkingsgroepen die sociaaleconomisch het meest achtergesteld zijn. Dat wil in sommige gevallen ook zeggen dat de openbare ruimte in deze wijken en buurten herverdeeld zal moeten worden.

Burgerinitiatieven en zelforganisaties

Terwijl politieke partijen aan legitimiteit lijken te verliezen, lijken steeds meer mensen zelf de handen uit de mouwen te steken in de vorm van burgerinitiatieven en -participatie. Deze burgerinitiatieven hebben steeds meer (politieke) invloed. Het Antwerpse Ringland is daar een voorbeeld van. Het zijn positieve initiatieven die op dynamische wijze inspelen op bestaande noden in de samenleving. Toch mag niet vergeten worden dat de initiatiefnemers voornamelijk hoogopgeleide en witte personen zijn voor wie het niet altijd evident is om de eigen leefwereld te overstijgen.

Tegelijk blijkt dat burgerinitiatieven van mensen in een kwetsbare positie – vaak zelforganisaties genoemd – politieke macht ontbreken. Meer zelfs, soms worden ze zelfs verdacht gemaakt en van een apartheidologica beschuldigd. Nochtans spelen deze initiatieven – bijvoorbeeld op het vlak van integratie – een belangrijke rol. Binnen de veiligheid van een zelforganisatie hoeven personen zich niet te verantwoorden voor het spreken van hun moeder- of thuistaal, voor de culturele, religieuze of andere gebruiken die ze hanteren, voor de voedselvoorschriften die ze volgen en de feestdagen die ze eren. Ze kunnen gewoon zichzelf zijn. Dat gegeven maakt het niet verwonderlijk dat deze vorm van initiatieven een heuse *boom* kent. In heel de Vlaamse gemeenschap bestaan 13 landelijke etnisch-culturele federaties met ongeveer 1.368 plaatselijke afdelingen, daarnaast bestaan er ruim 800 niet-gefedereerde etnisch-culturele zelforganisaties. In Brussel is het etnisch-cultureel middenveld relatief gezien nog groter. In 2009 telden onderzoekers niet minder dan 656 Belgisch-Marokkaanse, 196 Belgisch-Turkse en 658 Belgisch-Congolese organisaties. Het beleid, maar ook het middenveld moeten op zoek naar een manier om zich tegenover burgerinitiatieven en zelforganisaties te verhouden.

LOKALE ACCENTEN OMGEVINGSANALYSE

De onderstaande analyse is gebaseerd op het armoederapport Vlaams-Brabant (2017), expertentafels en interne personeelsdagen. Het Jaarboek Armoede en Sociale Uitsluiting 2019 en het tweejaarlijkse verslag 2018-2019 'duurzaamheid en armoede' van het Steunpunt tot Bestrijding van Armoede, Bestaansonzekerheid en Sociale Uitsluiting maakte ook deel uit van ons bronnenmateriaal.

Wonen

“De kostprijs van een woning stijgt omgekeerd evenredig met het aantal woonentiteiten en wordt bepaald door tal van factoren zoals het doel van de woning, de beoogde densiteit, de oppervlakte & kwaliteitsnormen, energie-eisen en visie op de openbare ruimte. RISO is het bindend element tussen al die factoren. Betaalbaar wonen lukt alleen maar als je al die factoren bekijkt en er een goede balans tussen vindt.”

Het reeds eerder genoemde ontoereikend sociaal woningbestand, een private huurmarkt die problemen kent op het vlak van betaalbaarheid, kwaliteit én woonzekerheid en een klimaattransitie die onrechtvaardig dreigt te verlopen, maken van kwaliteitsvol en betaalbaar wonen voor maatschappelijk kwetsbare groepen geen eenvoudige opgave. Toch zijn er vernieuwende evoluties merkbaar met ruimtelijke projecten en frisse ideeën over de inrichting van onze leefomgeving. Met name de **visie van de Vlaamse Bouwmeester** daagt ons uit tot een ander woonbeleid. Door de juiste inzet van architectuur, stedenbouw en landschapsontwerp kan een nieuw ruimtelijk model worden ontwikkeld dat winsten oplevert voor iedereen. Een model dat komaf maakt met de verkavelingswoede, de oprukkende lintbebouwing en het schaarser worden van groen en open ruimte. Ons ondoordacht ruimtegebruik speelt een wezenlijke rol in de klimaat- en energiecrisis die ons allen voor enorme uitdagingen zet. De Bouwmeester pleit daarom voor ruimtelijke nederigheid met aandacht voor compacter bouwen, de versterking van stads- en dorpskernen, een slimme omgang met erfgoed en de creatie van open ruimte die de levenskwaliteit kunnen verhogen.

Hierin liggen **grote uitdagingen voor Vlaams-Brabant**. Kenmerkend voor de provincie is immers de **grote verstedelijking** in de zone rond Leuven, Vilvoorde en de Brusselse Rand. Verschillende kleinere steden als Diest, Aarschot, Halle en Tienen nemen eerder een regionale rol op en zijn deels forenzensteden die zich richten op de centrumsteden Brussel en Leuven. De **landelijke regio's** van het Pajottenland en het Hageland hebben daarentegen te maken met kernverarming (verdwijnen van buurtwinkels, wegtrekkende dienstverlening, schrappen van basisscholen, krimpende verenigingen) en mobiliteitsarmoede (o.m. door een krimpend openbaar vervoer). Het wegvallen van sociale netwerken zorgt er voor bijkomende zorgnoden (vereenzaming, mantelzorg onder druk,...).

Mensen met een laag inkomen hebben, ook in Vlaams-Brabant, veel risico om in een slechte **woonsituatie** te belanden. In de provincie kan slechts 3,7% van de huishoudens terecht in een sociale huurwoning van Sociale Huisvestingsmaatschappijen en Sociale Verhuurkantoren. Er staan meer dan 12.000 gezinnen op de **wachlijst** van sociale huisvestingsmaatschappijen. Vooral in Diest, Vilvoorde, Leuven, Halle en Tienen zijn er veel wachtenden (met wachttijden die kunnen oplopen tot 6 jaar). Het merendeel van de kwetsbare gezinnen komt dus terecht in private huurwoningen die vooral te vinden zijn in verstedelijkte gemeenten en waarbij, op Vlaams niveau, bijna de helft van ontoereikende kwaliteit is. Bijkomend probleem in Vlaams-Brabant zijn de hoge **woning- en huurprijzen**, vooral in het centrale gedeelte van de provincie. De combinatie tussen een te laag

inkomen, slechte woonomstandigheden en hoge energieprijzen vormt vaak de basis voor **energiearmoede**. Bij huishoudelijke afnemers wiens contract overgenomen is door de distributienetbeheerder en die ook daar de facturen niet kunnen betalen, wordt een budgetmeter geplaatst. In Asse, Halle en Vilvoorde bedraagt het aandeel actieve budgetmeters ongeveer 25 per 1.000 afnemers. Ook in Tienen en Liedekerke gaat het om meer dan 20 per 1.000. Een toenemende groep gezinnen wordt ook geconfronteerd met **betalingsmoeilijkheden**. Het aandeel openstaande betalingsachterstanden bij lopende kredietovereenkomsten is in Vlaams-Brabant hoog in de Zennevallei, zowel ten noorden als ten zuiden van Brussel, en verder in Leuven-Centrum, Diest en Tienen.

Arbeid

“Ga voor inclusieve jobcreatie, eventueel zelfs via eigen start-ups richting nieuwe economie met een sterke lokale verankering. Daarbij moeten we komen tot slimme allianties, een bundeling van budgetten, meer collectiviteit, systemisch maken van nieuwe vormen van solidariteit en dit vanuit verschillende partners en sectoren. Waarom zelf geen micro-ondernemingen stimuleren? We moeten vooral de mis-match sterker benadrukken want deze wordt hoe langer hoe meer het fundamentele probleem.”

Werk is een sterke buffer tegen armoede, hoewel ook werkenden onder de armoededrempel kunnen vallen. Ondanks de krapte op de arbeidsmarkt en verschillende beleidsmaatregelen geraakt een deel van de bevolking niet aan een duurzame job. Het **jobaanbod is te weinig afgestemd op mensen in een kwetsbare positie**. De hang naar de reeds eerder genoemde flexibiliteit en een doorgedreven disciplinerende vorm van activering versterken dit proces.

De **werkloosheidsgraad** schommelt in Vlaams-Brabant erg van gemeente tot gemeente. In de provincie liggen de cijfers (6.1% in 2016) heel wat lager dan in het Vlaams Gewest (7.5%) als geheel. Binnen Vlaams-Brabant heeft het arrondissement Leuven de laagste waarde. We zien hoge werkloosheidsgraden rond Brussel, zij het minder uitgesproken in het zuidoosten, en verder in Halle, Liedekerke, Leuven en in het noorden en het zuiden van het Hageland. De laagste waarden zijn er rond Leuven en in het zuidelijke Pajottenland. Laaggeschoolden zijn onder de werkzoekenden sterk vertegenwoordigd in het noorden en het zuiden van het Hageland, in de Zennevallei van Halle tot Vilvoorde en in Liedekerke. Dit zijn ook gebieden waar de opleiding onder de bevolking lager is, en waar de algemene werkloosheid hoog is.

Onderwijs

“Het effect van het huidige GOK beleid is beneden verwachting gebleven. Het creëren van netwerken rond scholen kan dit deels opvangen. Maak een breed strategisch plan met verschillende partners en werk samen. Scholen krijgen info van verschillende organisaties afzonderlijk, dat kost teveel tijd. Riso is er door zijn expertise en aanpak de meest geschikte kandidaat voor om zo’n netwerk op te zetten en te trekken.”

Vlaanderen bengelt achteraan het Europees peloton als het over gelijke onderwijskansen gaat. De prestatiekloof tussen kansarme en kansrijke leerlingen blijft bestaan. **Ons onderwijs is te weinig een instrument tot opwaartse sociale mobiliteit**. Zo gaat heel wat talent verloren. Kinderen en jongeren missen kansen op ontplooiing en op een diploma dat kwaliteitsvol werk oplevert, en dit ondanks het gevoerde gelijke kansenbeleid. Voor wat betreft onderwijs beschikt het Departement Onderwijs over een aantal indicatoren die wijzen op een groter armoederisico. Zo ontvangt 16% van de leerlingen in het basisonderwijs, en 20% van de leerlingen in het secundair onderwijs in Vlaams-

Brabant een **schooltoelage**, wat wijst op een laag gezinsinkomen. Ook hier zien we hoge aandelen in de Zennevallei, zowel ten noorden als ten zuiden van Brussel, en daarnaast in Liedekerke en de centra van Leuven, Tienen en Diest, en verder in het oosten van de provincie (Geetbets, Zoutleeuw, Landen). 14% van de leerlingen in het basisonderwijs en 16% van de leerlingen in het secundair onderwijs heeft een laaggeschoolde moeder, wat de eigen kansen in het onderwijs eveneens verlaagt. Ook hier valt de Zennevallei op, samen met Zellik en de centra van Tienen en Diest. Ook de centra van Leuven en Liedekerke, en een aantal deelgemeenten in Landen hebben relatief hoge cijfers. Een andere **thuistaal** kan een drempel zijn in het onderwijs. In Vlaams-Brabant heeft 23% van de leerlingen een andere thuistaal dan het Nederlands, maar dit aandeel gaat tot bijna drie vierde van de leerlingen in Drogenbos. De hoogste aandelen vinden we in de hele rand rond Brussel, waar het waarschijnlijk om een meerderheid van Franstalige leerlingen gaat. Daarbuiten zijn de aandelen hoog in de centra van Leuven, Diest, Tienen en in Liedekerke.

Leerlingen met minstens twee jaar **schoolse vertraging** en leerlingen die in het buitengewoon onderwijs of deeltijds beroepssecundair onderwijs les volgen, hebben een hoger risico op vroegtijdige schooluitval (het onderwijs verlaten zonder diploma) en later op werkloosheid. Leerlingen met 2 jaar of meer schoolse vertraging ten opzichte van de leeftijdsgenoten vinden we vooral in de rand rond Brussel (behalve de zuidoost zijde), in het centrum van Leuven en in een aantal deelgemeenten van Tienen en Landen. Wat leerlingen in het buitengewoon onderwijs en in het deeltijds beroepssecundair onderwijs betreft, zijn er concentraties in heel wat gemeenten in het Hageland, zoals in Tienen, Landen, Zoutleeuw, Geetbets, Bekkevoort, Diest en Aarschot. Daarnaast valt de Zennevallei op, en ook het centrum van Leuven. In Vilvoorde is het percentage minder hoog, maar het absolute aantal is wel het hoogst van alle (deel)gemeenten. **Ongekwificeerd uitstromen** uit het secundair onderwijs verhoogt de kans op een maatschappelijk zwakke positie als volwassene. In de periode 2013-2015 verliet 9,2% van de schoolverlaters in Vlaams-Brabant het onderwijs zonder diploma of kwalificatie. In Drogenbos gaat het om 23% van de schoolverlaters en in Vilvoorde 16%. Ook Tienen, Landen, Geetbets, Leuven, Machelen en Zaventem hebben hoge aandelen (telkens 12 à 13%).

Uit onderzoek rond 15 jaar gelijke onderwijskansenbeleid blijkt dat het **GOK-beleid** gunstige effecten heeft gehad (onder meer op resultaten in wiskunde en taal, en studie-oriëntering), maar dat de **effecten beneden de verwachtingen** blijven¹. Daarvoor schuiven de onderzoekers verschillende verklaringen naar voren: (1) de herverdeling van middelen is te beperkt; (2) de scholen gebruiken de bijkomende middelen niet optimaal; (3) in de voorbije 15 jaar is het aandeel migrantenjongeren in het onderwijs sterk gestegen, vooral in de typische GOK-scholen; en last but not least, (4) het GOK-beleid weegt onvoldoende op tegen de systeemfouten in het Vlaams onderwijs die ongelijkheid uitvergrooten: vermarkting van het scholenlandschap, buitensporig gebruik van zittenblijven en verwijzingen naar het buitengewoon onderwijs, en te vroege opdeling van leerlingen naar onderwijsvormen. Deze systeemfouten in het Vlaams onderwijs moeten eruit. Daarnaast moeten gelijke kansen het vertrekpunt zijn voor een sterk Vlaams en lokaal onderwijsbeleid. Net kwetsbare kinderen en jongeren hebben recht op extra kansen tot ontplooiing en een diploma dat kwaliteitsvol werk oplevert.

¹ Franck, E. & Nicaise, I. (2018), Ongelijkheden in het Vlaamse onderwijssysteem: verbetering in zicht? Een vergelijking tussen PISA 2003 en 2015

Sociale Bescherming

“Een voldoende hoog inkomen is de basis van alles. Dit geeft mensen ademruimte om op zoek te gaan naar werk, degelijke huisvesting, levensmiddelen aan te kopen en geeft hen rust. Er ontstaat dan ruimte om aandacht te kunnen geven aan het schoolwerk van de kinderen, aan de opvoeding en eigen ontwikkeling. Daarbij is een verregaandere automatische toekenning van rechten uiterst belangrijk, naast het verstrekken van voldoende info en ondersteuning en nabije hulp- en dienstverlening.”

Het **sociaal beleid is onvoldoende aangepast aan de noden en behoeften van mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie**. En dit ondanks het feit dat sociale bescherming een grondrecht is dat voorziet in het recht op sociale, geneeskundige en juridische bijstand, het recht op een menswaardig inkomen en het recht om voor alle levensdomeinen een beroep te kunnen doen op een kwaliteitsvolle en toegankelijke hulp- en dienstverlening. In realiteit bestaan er heel wat drempels die gaten slaan in de sociale bescherming. Het gaat hier bijvoorbeeld over complexe regelgeving of administratieve rompslomp, overheden en hulpverlening die te weinig een proactieve houding aannemen en een hulp- en dienstverlening die zich steeds meer terugplooit. Bovendien worden rechten steeds meer voorwaardelijk.

Kijken we naar de cijfers dan zien we dat het aantal **leefloners** stijgt. Het hoogste aandeel vinden we terug in Leuven, Tienen, Machelen, Vilvoorde en Drogenbos. Daarnaast ook in Asse en Merchtem. Het aantal jongeren van 18 tot en met 24 jaar maakt een steeds grotere groep uit binnen de leefloners (in 2016; 33%). Twee leefloners op vijf zijn bovendien alleenstaanden, wat eveneens meer is dan hun aandeel in de bevolking. Bijna een derde heeft een gezin ten laste. Er zijn in Vlaams-Brabant minder lage **pensioenen** en meer hoge pensioenen dan gemiddeld in het Vlaams Gewest. Lage pensioenbedragen vinden we in stedelijk gebied terug zoals het Leuvense, Tienen en Landen, en in heel wat gemeenten rond Brussel. Het aandeel **ouderen** dat recht heeft op een **inkomensgarantie** is vooral hoog in Leuven, Asse, Opwijk en in de Zennevallei (met name Drogenbos, Vilvoorde en Machelen. Daarnaast heeft het Hageland hoge cijfers, vooral in Kortenaak en Geetbets. Ten opzichte van enkele jaren geleden zijn de cijfers in het Hageland en het Pajottenland gedaald. Voor wat betreft de **verhoogde tegemoetkoming** zien we zowel bij volwassenen dat minder dan 4% terug te vinden is in Oud-Heverlee, Boutersem, Holsbeek en Zemst, terwijl het percentage in Tienen, Machelen, Drogenbos, Leuven en Vilvoorde oploopt tot meer dan 10%. De jongeren vinden we voornamelijk terug in de Zennevallei (Vilvoorde (19%), Machelen (17%), Sint-Pieters-Leeuw (15%) en Drogenbos (16%)), in Asse (16%) en Liedekerke (15%), in Leuven (16%) en in Tienen (17%). Het centrale deel van de provincie, uitgezonderd Leuven, heeft lage cijfers, net als het Pajottenland.

De **inkomensongelijkheid** in Vlaams-Brabant is heel wat **groter** dan in Vlaanderen als geheel. Toch is het gemiddeld inkomen in het Vlaams-Brabant (37.771 euro) hoger dan in het Vlaams Gewest (33.519 euro). Dat heeft met name te maken met de hoge **inkomens** in de rand rond Leuven en in residentiele zonde ten zuidoosten van Brussel. De laagste inkomens in Vlaams-Brabant vinden we in het industriële gebied van de Zennevallei, van Halle (33.280 euro) over Sint-Pieters-Leeuw (32.811) en Drogenbos (29.324) tot Vilvoorde (32.624) en Machelen (31.452). Verder zijn er lage inkomens in het oosten van het Hageland, zowel in de steden als op het platteland (32.521 in Geetbets, 32.793 in Tienen en 33.123 in Scherpenheuvel-Zichem). Ook de gemeente Liedekerke kent een opvallend lage waarde (33.385). Wanneer we de opsplitsing maken naar deelgemeente, dan zien we dat in Leuven (29.589 euro), Tienen (29.869) en Diest (29.552) vooral de stadscentra een erg laag

gemiddeld inkomen hebben. Ook in andere gemeenten, vooral in de Brusselse rand, zijn er grote verschillen tussen de verschillende deelgemeenten. In Sint-Pieters-Leeuw heeft Ruisbroek een gemiddeld inkomen van 28.104 euro en Oudenaken van 44.769 euro. Ook elders in de Zennevallei vinden we lage inkomens. Drogenbos (29.570) hoort tot de weinige (deel)gemeenten met een gemiddeld inkomen onder 30.000 euro. In Vilvoorde ligt het inkomen iets hoger (32.430), maar de gemeenten wordt slechts opgesplitst in twee deelgemeenten. Moest het centrum afgesplitst worden, zou het cijfer waarschijnlijk nog een stuk lager liggen. Ook in Halle is dit het geval. In Asse en Grimbergen zien we dat het vooral de deelgemeenten zijn die aansluiten bij Brussel die een lager inkomen hebben: Zellik en Strombeek-Bever.

Ondanks tal van maatregelen, slaagt de sociale bescherming er niet in om iedereen in een menswaardig inkomen te voorzien. De coronacrisis maakt, met de stijgende voedingsprijzen en het verschaalde aanbod, eens te meer duidelijk dat we moeten blijven ijveren voor een **menswaardig inkomen** zodat de toegang tot een basisbehoefte als voeding gegarandeerd blijft.

Gezondheid

“De gezondheidskloof wordt steeds dieper. De rol van de eerstelijnszorg in het dichten van deze kloof is essentieel. Integraal en interdisciplinair werken, hebben duidelijk het meeste effect. De stagnering in de groei van de wijkgezondheidscentra valt daarom te betreuren.”

Maatschappelijk kwetsbare groepen hebben meer kans op langdurige ziektes en beperkingen en hebben vaak een minder goede algemene gezondheid. Zo zien we dat het **sterftecijfer bij mensen met een verhoogde tegemoetkoming** in de ziekteverzekering veel **hoger** ligt, met name in het Hageland, delen van de Zennevallei en de oude industriezones (Liedekerke, Kapelle-op-den-Bos en Machelen). In de regio rond Leuven en in de zuidoostelijke rand van Brussel is het sterftecijfer dan weer het laagst van de hele provincie.

Mensen met een lagere sociale status hebben bovendien een **verminderde toegang tot gezondheidszorg** en nemen minder deel aan preventie-acties. Dat heeft deels te maken omdat deze acties en dienstverlening, ondanks allerlei maatregelen, voor kwetsbare groepen vaak weinig toegankelijk blijft. Bovendien stagneerde ook in Vlaams-Brabant de groei van de laagdrempelige en multidisciplinaire wijkgezondheidscentra. In Vlaams-Brabant zijn er intussen 5 WGC's; Leuven (3), Vilvoorde en Tienen. De vraag naar wijkgezondheidscentra overstijgt het bestaande aanbod, zowel in steden, als op het platteland. We zien opportuniteiten en gaan uit van noden in Landen, Halle, Pajottenland, Hageland, Aarschot, Diest.

Klimaattransitie

“De klimaatverandering dwingt onze samenleving tot een transitie. De ecologische uitdagingen diepen de bestaande ongelijkheid echter verder uit. Willen we een antwoord bieden aan de klimaatverandering dan dienen we onder meer onze manier van consumeren en de wijze waarop we energie produceren te veranderen. De vraag is hoe mensen in armoede ook hun voordeel kunnen halen uit deze transitiebeweging.”

Maatschappelijk kwetsbare groepen dreigen de dupe te worden van het huidige klimaatbeleid. Het Jaarboek Armoede en Sociale Uitsluiting 2019 en het tweejaarlijkse verslag 2018-2019 'duurzaamheid en armoede' geven duidelijke uitdagingen aan. **Met name onze manier van consumeren en de wijze waarop we energie produceren dient te veranderen** en wel op zo'n

manier dat ook maatschappelijk kwetsbare groepen er hun voordeel uit kunnen halen. De huidige wegwerpeconomie staat echter ver van de duurzaamheidsdoelstellingen. Zo is het vandaag vaak goedkoper om een nieuw product te kopen dan om een kapot product te laten herstellen. Daarbij komt dat producten dikwijls niet ontworpen zijn om te herstellen. Wie een beperkt budget heeft, heeft vaak enkel de keuze om te winkelen bij goedkope winkelketens. Deze producten gaan snel stuk en bovendien bevatten ze vaak schadelijke stoffen. De **circulaire economie**, die draait om producten zo te ontwerpen dat ze langer meegaan en dat ze bij het afdanken worden gerecycleerd, **wordt** daarom **steeds belangrijker**. Tweedehands, hergebruiken en het delen van diensten en producten, lijken evoluties te zijn die voor mensen in armoede een belangrijk voordeel kunnen bieden; o.m. op het vlak van werkgelegenheid door jobcreatie voor laag- en middelgeschoolden. Tegelijk zien we, ook in Vlaams-Brabant, dat tal van initiatieven weinig toegankelijk zijn voor mensen in armoede (te duur, sociale en technische drempels,...). De circulaire economie biedt op dit moment te weinig voordelen voor onze doelgroepen.

Een belangrijke impact op onze ecologische voetafdruk is de manier hoe **voeding** geproduceerd wordt. Chemische stoffen, hormoonontregelaars, genetisch gemanipuleerde voeding, zware metalen en andere schadelijke stoffen... Voeding is een toenemende bron van ongerustheid in alle lagen van de bevolking. Bovendien hebben deze stoffen een grote impact op het milieu. Daarnaast zien we dat er heel wat overschotten zijn. Voeding verliest steeds meer haar waarde omdat het i.p.v. aan de mens, als diervoer, mest of voor het opwekken van energie gebruikt wordt. Tegelijk is een evolutie merkbaar om meer duurzaam te produceren en lokaal te consumeren. De ongelijkheid in deze is echter frappant. De toegang tot lokale en duurzame producten, hangt sterk af van de mogelijkheden van elk individu, zoals een fatsoenlijk inkomen, mobiliteitsfaciliteiten, toegang tot internet of deelname aan het sociale leven.

Een ander facet binnen de klimaattransitie is het **vergroenen van de elektriciteitsproductie**. Wind- en zonne-energie vormen een belangrijk deel van een klimaatneutrale toekomst. De kosten en baten van deze energietransitie moeten eerlijk verdeeld worden. Groepen met de lagere inkomens lijden meer schade door klimaatverstoring en luchtverontreiniging, terwijl hun ecologische voetafdruk veel kleiner is. Zolang de energiemarkt in handen is van enkele grote spelers dreigt het gevaar van energiearmoede (= huishoudens die moeite hebben hun energierekening te betalen) en blijven de investeringen in hernieuwbare energiebronnen achter omdat met traditionele energieopwekking vooralsnog meer winst te behalen is. Er wordt daarom door velen gepleit om het zwaartepunt van het energiesysteem te leggen bij initiatieven uit de samenleving (energiecoöperaties en lokale overheden). Energie zou daarmee een publieke dienst zijn. Nationale, regionale en lokale overheidsbedrijven krijgen een grotere rol toebedeeld om productie, distributie en levering op elkaar af te stemmen. Hierbij kan gewerkt worden met een mix van verschillende publieke en collectieve eigendomsvormen, waaronder lokale burgerenergiecoöperaties en initiatieven. Voor een sociaal klimaatbeleid is het niet alleen noodzakelijk dat we de manier waarop we de transitie financieren aanpassen. We moeten ook het eigenaarschap transformeren, zodat de baten bij bredere lagen van de bevolking terechtkomen.

Groepen met een verhoogd risico op armoede

Bepaalde groepen lopen meer risico dan anderen om in armoede terecht te komen (in België 15,5%). Voor laagopgeleiden (26%), eenoudergezinnen (41,4%) en mensen geboren buiten de Europese Unie (44,9%) ligt dit risico een stuk hoger. Ook alleenstaanden en jongeren tussen 16-24

jaar zijn kwetsbare groepen. Daarnaast zijn er nog enkele specifieke doelgroepen die sowieso in een preciaire situatie leven (denk maar aan de Roma of mensen zonder wettig verblijf).

- Mensen met een **laag opleidingsniveau** hebben het vaak moeilijker op de arbeidsmarkt en hebben dus een grotere kwetsbaarheid. In Vlaams-Brabant is de opleidingsgraad relatief hoog, maar er zijn toch een aantal gemeenten met 40 à 45% laagopgeleiden, die voornamelijk gelegen zijn in de Zennevallei (Vilvoorde, Machelen, Sint-Pieters-Leeuw en Drogenbos) en in het Hageland (Scherpenheuvel-Zichem, Kortenaeken en Geetbets). Ook in Liedekerke is het aandeel hoog. De hogere cijfers in het Hageland kunnen gedeeltelijk verklaard worden door de leeftijdsstructuur van de bevolking: oudere leeftijdscategorieën zijn gemiddeld lager opgeleid.
- Het armoederisico hangt sterk samen met de gezinsvorm. Wanneer we de **gezinssituatie** bekijken, dan zien we dat vooral **eenoudergezinnen** het moeilijker hebben. Eenoudergezinnen blijken vooral te wonen in meer verstedelijkte gemeenten, zoals in de rand rond Brussel, en in de stadkernen, zoals in de centra van Leuven, Diest, Tienen en Aarschot. In het centrale Hageland en in het Pajottenland vinden we ze minder terug. De grootste aantallen **alleenwonenden** vinden we in Leuven en deelgemeenten Kessel-Lo en Heverlee, in Vilvoorde, Halle en Tienen. Als aandeel op de bevolking zijn ze ook meer vertegenwoordigd in een aantal (deel)gemeenten rond Brussel en in het noordelijke Hageland.
- Door de verhoging van de minimumpensioenen en de toenemende participatie van vrouwen aan de arbeidsmarkt, hebben 65-plussers op dit moment niet meer risico om in armoede terecht te komen dan de algemene bevolking. Oudere **senioren** hebben wel vaker nog een laag pensioen en zijn ook vaker verweduwd, zodat ze toch een meer kwetsbare groep vormen. In gemeenten als Scherpenheuvel-Zichem, Aarschot, Diest en Tienen wonen veel alleenstaande 75-plussers (vnl. in de centra). Ook in het Pajottenland zien we bovengemiddelde waarden.
- **Mensen van niet-Belgische origine** zijn, en dan vooral van buiten de EU, op verschillende domeinen achtergesteld en hebben een erg hoog risico om in armoede terecht te komen. In Vlaams-Brabant zijn ze sterk vertegenwoordigd, voornamelijk in de rand rond Brussel, in Leuven, Diest, Tienen en Liedekerke. Vanwege de aanwezigheid van internationale instellingen en bedrijven in Brussel, gaat het in de rand echter vaak net om meer bemiddelde mensen. In andere gemeenten rond Brussel is er een hoog percentage van de bevolking van Turkse en Marokkaanse, waarbij dit fenomeen minder speelt. In beide deelgemeenten van Machelen, Vilvoorde, Ruisbroek, Zellik, Strombeek-Bever en Zaventem-Centrum is meer dan 15% van de bevolking van Turkse of Marokkaanse herkomst.
- Verschillende groepen staan ook buiten de maatschappij en leven in zeer kwetsbare situaties; denk maar aan de woonwagenbewoners (met name Roma). Uit een inventaris van 2010 bleek dat er 300 **Rom**-gezinnen in Vlaams-Brabant wonen waarvan 180 in een woonwagen op 39 private terreintjes en 4 publieke terreinen (o.m. Halle, Sint-Pieters-Leeuw, Beersel, Tienen, Leuven,...). Er is sprake van achterstelling en meervoudige kwetsbaarheid, o.a. op het vlak van wonen, onderwijs, werk en welzijn. De woonsituatie is al sinds lange tijd precair, aangezien de meeste woonwagens op terreinen staan waar ze op lange termijn niet kunnen blijven. Politiek gezien ligt het vergunnen, gedogen van woonwagens of het aanleggen van nieuwe woonwagenterreinen moeilijk voor de lokale besturen, aangezien het sentiment van de bevolking tegenover woonwagenbewoners eerder negatief is (nimby-effect). Op termijn moeten de woonwagens vertrekken en de bewoners elders worden gehuisvest, wat hun woonsituatie zeer onzeker maakt en voor

stress zorgt. Daarnaast gaan de kinderen in deze gemeenschap vaak niet naar school. Traditioneel gezien leren de (mannelijke) jongeren het vak van hun ouders/vaders en zagen ouders het nut van onderwijs voor de kinderen niet in. Inmiddels begint dit te veranderen. In veel gevallen hebben ze geen inkomen. Er is weinig toekomstperspectief meer voor de groep sinds operatie Strike hun voornaamste broodwinning (handel in tweedehands auto's) ontnam. Gezien de grote afstand tot de arbeidsmarkt, heeft deze groep nood aan (her-)scholing, taalonderwijs en intensieve begeleiding naar een job op maat.

- **Mensen zonder wettig verblijf:** Mensen zonder wettig verblijf (MZWV) hebben veel minder rechten dan Belgen, EU-burgers of andere vreemdelingen met een verblijfstitel. Ze bevinden zich hierdoor in een zeer kwetsbare positie en in een situatie van grote ongelijkheid ten aanzien van andere burgers. Het is niet evident om de exacte omvang van de populatie van MZWV te kennen. Officiële cijfers en statistieken zijn niet beschikbaar en schattingen zijn steeds onzeker. Het Federaal Kenniscentrum voor de Gezondheidszorg schatte in 2015 het aantal mensen zonder wettig verblijf tussen 85.000 en 160.000 personen. Dit cijfer blijft een van de weinige wetenschappelijk onderbouwde schattingen. Een groot deel van de migranten in een precaire verblijfssituatie bevindt zich in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Cijfers voor Vlaams-Brabant zijn er niet, maar wellicht verblijven er vele duizenden in de provincie, met name in de Brusselse Rand. Deze doelgroep krijgt te kampen met tal van moeilijkheden. De politie- en inspectiediensten zijn verplicht om een persoon zonder wettig verblijf aan te geven bij de Dienst Vreemdelingenzaken. Dit leidt regelmatig tot situaties waarin slachtoffers de keuze maken om geen aangifte te doen. Veel vrouwen in de doelgroep ervaren een extra groot gevoel van onveiligheid. Ze vallen vaak ten prooi van mensen met slechte bedoelingen. In de groep mensen zonder wettig verblijf bevinden zich heel wat kinderen die dagelijks naar school gaan. Ze ondervinden veel stress door onstabiele huisvestingssituaties en voortdurende onzekerheid. Maar bovenal heeft hun economische situatie een grote impact. Ze hebben grote moeilijkheden om de schoolfacturen, studieboeken, naschoolse opvang en maaltijden te betalen. Daarnaast is de toegang tot medische zorgen niet gegarandeerd. Mensen zonder wettig verblijf kunnen in principe toegang krijgen via de procedure Dringende Medische Hulp. Voor veel MZWV wordt de toegang tot deze procedure gekenmerkt door veel administratieve obstakels. Veelvoorkomend is de dringende noodzakelijkheid van een consultatie of ingreep door een zorgverstreker, terwijl het OCMW 30 dagen de tijd heeft om de aanvraag te onderzoeken. Ook is het voor veel mensen lastig om aan te tonen waar ze wanneer verblijven, aangezien ze veel thuisloos zijn en op straat leven of afwisselend bij kennissen logeren.

5. ZAKELIJKE ANALYSE

Via een tevredenheidsonderzoek bij het personeel, vrijwilligers en de doelgroep in 2018 en verschillende personeelsdagen in 2019 en 2020 brachten we onze zakelijke uitdagingen in kaart.

In een veranderend veld met steeds meer actoren die inzetten op de noden van onze doelgroepen, dienen we **RISO sterker te positioneren en meer een autoriteitsstem aan te meten**. We moeten meer doordrongen zijn van de visie, missie en rol van Samenlevingsopbouw en moeten de identiteit van onze sector meer zichtbaar maken en uitstralen. Steeds vanuit het zoeken naar autonomie, het afwegen waar decretale middelen al dan niet op ingezet worden en het helder formuleren van criteria bij projectkeuzes.

Om meer impact te realiseren moeten we **onze eigen deskundigheid verhogen en meer expertise van buitenaf betrekken**. Resultaten en onze manier van werken dienen we meer zichtbaar te maken. We dienen onze opgebouwde expertise meer ter beschikking te stellen naar andere actoren en moeten meer partnerschappen aangaan om onze eigen projecten een groter draagvlak te geven, onszelf kritisch te blijven bevragen en de impact op structurele beleidsverandering te vergroten. We moeten bovendien meer oog hebben voor maatschappelijke evoluties als diversiteit, racisme en discriminatie, duurzaamheid, zowel binnen onze personeelsbeleid als binnen onze projectontwikkeling.

Een sterke omkadering van het personeel is hiervoor een voorwaarde. Het huidige administratieve, ICT en HRM-beleid dient te worden versterkt. Zo kan er bijvoorbeeld te weinig tijd worden uitgetrokken in het aanwervings- en inwerkingsbeleid. Medewerkers geven aan nood te hebben aan meer gerichte inhoudelijke ondersteuning en willen meer zicht op elkaars projecten. Het creëren van meer betrokkenheid zien we ook terugkeren in de vraag naar meer interne samenwerking, uitwisseling en ontmoeting. Centraal hierbij is de mogelijke plaats van themateams. Deze teams dienen complementair te worden samengesteld en bepalen samen hun gezamenlijke doelen en impact. Medewerkers vragen bovendien meer duidelijkheid over taken en rollen en meer focus binnen de werking (minder beleidsthema's).

Voor wat betreft de projecten dienen we nog sterker in te zetten op krachtige resultaten met aandacht voor de beoogde lange termijn verandering. We dienen het procesverloop en (tussentijdse) resultaten daarom beter te monitoren, met meer aandacht voor de structurele verandering die wordt beoogd. Dit betekent sterker inzetten op modelontwikkeling, politiserend werken, structureel werken en het uitbouwen van sterkere partnerschappen. Om dit te bekomen dienen we nog meer de juiste medewerker op de juiste plek en op het juiste moment in het project te betrekken. We zullen ook meer aandacht moeten hebben voor de visuele beeldvorming en het narratief: projectdoelen, resultaten en de meerwaarde van onze manier van werken dienen meer zichtbaar te worden gemaakt.

Vrijwilligers en de doelgroep geven aan nood te hebben aan meer duidelijke en begrijpbare communicatie, met name bij geschreven communicatie. Vrijwilligers willen bovendien **meer inspraak** in de werking en wensen sterker betrokken te worden bij de projectplanning. Projectdoelen moeten meer benoemd en herhaald worden. Er dient extra aandacht gegeven te worden aan het onderling contact en welbevinden van de vrijwilliger binnen onze werking.

6. STRATEGISCHE OPTIES

KEUZE VOOR DRIE STRATEGISCHE DOELSTELLINGEN

De volgende vijf jaar zet Samenlevingsopbouw in op drie strategische doelstellingen: grond- en mensenrechten, krachtige buurten en steden, en collectief burgerschap. Deze drie strategische doelstellingen zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Ze kunnen niet van elkaar losgeknipt worden, want ze zijn samen essentieel om het leven van mensen in een kwetsbare positie te verbeteren.

1. Van grondrechten naar grond- en mensenrechten:

In samenwerking met SAM, steunpunt Mens en Samenleving, verdiepte Samenlevingsopbouw haar politieke kernopdracht. Dit bijgestelde praktijkkader daagt de sector uit om haar doelstellingen en strategieën voor structurele verandering te verfijnen. Een belangrijke aanvulling is de verbreding van grondrechten naar grond- en mensenrechten. Samenlevingsopbouw sluit hiermee aan bij de conclusies van het congres Sterk Sociaal Werk. Mensenrechten zijn een leidend principe voor Samenlevingsopbouw. Ze omvatten rechten uit de eerste, tweede en derde generatie:

1. Rechten van de eerste generatie verwijzen naar burgerrechten en politieke rechten, zoals het recht op vereniging en het recht op vrije meningsuiting.
2. Onder de tweede generatie worden sociaaleconomische en culturele rechten verstaan, zoals het recht op arbeid, op onderwijs, sociale bescherming of huisvesting.
3. De rechten van de derde generatie slaan op collectieve rechten, zoals het milieu. Denk daarbij aan het recht op een gezonde leefomgeving, op natuurlijke hulpbronnen ...

2. Krachtige buurten en steden

Pleinen, buurten, wijken, gemeenten en steden ... zijn het werkterrein van Samenlevingsopbouw. De sector is actief in aandachtsgebieden waar mechanismen van maatschappelijke kwetsbaarheid ruimtelijk geconcentreerd zijn en elkaar bestendigen. Opbouwwerkers vertrekken vanuit een gedegen gebiedsanalyse die voortbouwt op de leefwereld en het behoefteperspectief van bewoners. Ze pakken niet enkel noden en problemen aan, maar zetten ook de aanwezige kracht van het gebied en haar bewoners in.

3. Collectief burgerschap:

In het traject naar het nieuwe meerjarenplan kwamen enkele nieuwe onderwerpen onder de aandacht: 'democratie', 'diversiteit, racisme & polarisering', 'klimaat en sociale rechtvaardigheid' en 'solidaire en warme samenleving'. Deze actuele thema's raken aan grond- en mensenrechten, maar voegen extra klemtonen toe omdat ze het risico in zich dragen nieuwe ongelijkheden te creëren en bestaande ongelijkheden te versterken. Samenlevingsopbouw streeft naar een inclusieve samenleving waar iedereen een volwaardige plaats heeft. De focus ligt op solidariteit en burgerschap. Opbouwwerkers versterken mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie zodat ze in deze vier thema's een evenwaardige stem krijgen. Daarbij gaat echter steeds ook cruciale aandacht naar de realisatie van grond- en mensenrechten.

STERKE SECTORSAMENWERKING

Om de impact van ons werk te vergroten is de interne samenwerking tussen de instituten van Samenlevingsopbouw essentieel. Vanaf de start van het proces dat tot dit meerjarenplan leidde, werd de keuze gemaakt om maximaal in te zetten op gezamenlijk gekozen thema's en acties, die we op Vlaams en Brussels niveau samen willen opnemen. Als makelaar van oplossingen zetten we bij de ontwikkeling van projecten en de opschaling ervan sterk in op deze interne samenwerkingen, net zoals op de samenwerking met diverse partners zoals lokale en bovenlokale overheden, middenveldorganisaties, bedrijven ...

De samenwerking uit zich in:

- Gezamenlijk gekozen projecten
 1. met inzet van opbouwwerkers van de respectievelijke instituten.
 2. inbreng vanuit de instituten voor projectcoördinatie.
- Samenbrengen en opbouwen van inhoudelijke expertise.
- Gezamenlijke modelontwikkeling.
- Lerend netwerk
- ...

We werken in alle opbouwwerkprojecten volgens hetzelfde doelstellingenkader. Zo hanteren we hetzelfde kompas en trekken we aan hetzelfde zeel.

SAMENWERKING MET SAM VZW

Sterk sociaal werk kan enkel bestaan met een degelijk ondersteuningsaanbod. Om de impact op het terrein te vergroten is het taal geven aan goede praktijken, het vormen van opbouwwerkers, het opzetten van sensibiliserende en beleidsgerichte acties, ... essentieel.

Samenlevingsopbouw heeft de ondersteuning van SAM vzw nodig voor de ondersteuning op volgende onderdelen:

1. opbouw en borging van expertise
2. praktijk- en methodiekontwikkeling
3. opschaling van praktijken
4. beleidsgerichte acties
5. informatie en sensibilisering
6. Vormingsbeleid: o.a. basisopleiding opbouwwerkers
7. organisatie van contexten en processen die leren bevorderen
8. ...

Samenlevingsopbouw hoopt te mogen rekenen op de gevraagde ondersteuning door SAM.

SAMENLEVINGSOPBOUW POST CORONA

In volle coronacrisis werd aan dit meerjarenplan de laatste hand gelegd. Het is duidelijk dat deze periode een blijvende maatschappelijke impact zal hebben. Het virus maakt geen onderscheid tussen mensen, maar de gevolgen van de pandemie zijn niet voor iedereen dezelfde. COVID-19 zet de bestaande ongelijkheden in onze samenleving op scherp.

Opbouwwerkers hebben hier onmiddellijk op gereageerd. Samenlevingsopbouw heeft zich van bij het begin van de crisis pijlsnel georganiseerd om de vele spontane solidariteitsinitiatieven te faciliteren en bestaande lacunes op te vullen. Zo gingen opbouwwerkers de buurten in om mensen in een kwetsbare positie te informeren over de maatregelen die de overheid nam, zorgden ze ervoor dat voedselhulp niet in het gedrang kwam, maakten ze het voor gezinnen zonder tuin mogelijk om van groene ruimte te genieten, enzovoort. Vanuit de noden die we vaststelden op het terrein en de signalen die we opvingen, werkten we dus alternatieven uit en deden we beleidsvoorstellen.

De solidariteit in de samenleving was groot en ook de overheid deed haar duit in het zakje. Binnen enkele weken tijd stelde ze ongeziene middelen ter beschikking om de economie te ondersteunen. Broodnodige maatregelen. Toch bleken mensen in een kwetsbare positie er soms niet voor in aanmerking te komen. Zo hadden mensen in een precaire arbeidssituatie geen recht op technische tijdelijke werkloosheid en mochten huurders de betaling van hun huur niet uitstellen. In de toekomst wil Samenlevingsopbouw de overheid er blijvend op attent maken dat ook deze groepen recht hebben op een menswaardig bestaan.

De signalen die opbouwwerkers tijdens de crisis opvingen, hebben Samenlevingsopbouw gesterkt in de keuzes in dit meerjarenplan. In het post-coronatijdperk zal het cruciaal zijn om werk te maken van grond- en mensenrechten, krachtige buurten en steden en collectief burgerschap. De combinatie van deze drie zal eens te meer nodig zijn.

Bovendien herinneren opbouwwerkers zich dat ons sociaal bestel in 2008 een uiterst effectief wapen tegen de financiële crisis bleek. Het heeft er alle schijn van dat dit sociaal systeem opnieuw een sterk schild vormt tegen deze gezondheids crisis. Reden genoeg om straks niet op onze sociale zekerheid te besparen, maar er net extra in te investeren.

Samen met partners zoals CAW, Netwerk tegen Armoede, VHM ... volgt Samenlevingsopbouw de gevolgen van de crisis verder op in het nieuwe meerjarenplan. Deze samenwerkingsverbanden ijveren er de komende vijf jaar voor dat gepaste maatregelen worden genomen opdat de situatie van mensen in een kwetsbare positie na de coronacrisis op een structurele manier verbetert.

DOORVERTAALD NAAR RISO VLAAMS-BRABANT

Binnen de strategische en operationele doelstellingen, die sectoraal werden vastgelegd, maakten we eigen keuzes. We legden eigen accenten binnen de sectorale strategische acties of plannen zelf acties in op basis van maatschappelijke trends en lokale evoluties die beschreven staan in de omgevingsanalyse.

Dit alles noopte ons tot **volgende prioritaire thema's**:

Wonen

Het ontoereikend sociaal woningbestand, een private huurmarkt die onder meer problemen kent op het vlak van betaalbaarheid, kwaliteit én woonzekerheid en een klimaattransitie die onrechtvaardig dreigt te verlopen, maken van kwaliteitsvol en betaalbaar wonen voor maatschappelijk kwetsbare groepen geen eenvoudige opgave. Bovendien dagen ruimtelijke

evoluties, met onder meer verdichting van woonkernen, verknopen en spreiden van functies en een herverdeling van de publieke ruimte, ons uit om te streven naar een ander woonbeleid. Werken rond wonen kan niet meer losgekoppeld worden van duurzaam en energiezuinig wonen. We ontwikkelen praktijken, modellen, instrumenten en regelgeving om nieuwe energiezuinige en betaalbare woonmodellen te ontwikkelen. Ook bij bestaande woningen zetten we in op het verbeteren van de woonkwaliteit. We ondersteunen hierbij de uitrol van het Vlaams Noodkoopfonds en zetten in op innovatieve en opschaalbare woonmodellen om het woonaanbod te verruimen. We volgen hierbij de visie van de Vlaamse Bouwmeester en hebben aandacht voor de verschillen tussen stad en platteland. Belangrijk is dat het woonproject niet alleen in bouw duurzaam moet zijn, maar ook bijdraagt aan een duurzame visie op wonen en woonomgeving.

Onderwijs

Onderwijs blijft een belangrijke hefboom in de strijd tegen armoede en sociale uitsluiting. 15 jaar GOK-beleid leidde helaas niet tot de verwachte effecten en er blijven systeemfouten in het onderwijs die ongelijkheid uitvergrooten. Bovendien zorgde de evolutie van het GOK-beleid ervoor dat scholen deze middelen meer en meer voor individuele zorg inzetten dan voor structureel beleid. Nog steeds ondervinden mensen in armoede en etnisch-culturele minderheden vaker moeilijkheden op school en behalen ze beduidend minder goede schoolresultaten. Hierdoor wordt hun toekomst bedreigd. Scholen en lokale besturen trekken aan de alarmbel. De maatschappelijke uitdagingen van vandaag overstijgen de draagkracht van leerkrachten. Het realiseren van gelijke onderwijskansen in Vlaanderen blijft noodzakelijk en vraagt om een structurele verandering in de onderwijsorganisatie en een sterkere samenwerking tussen school, gezin en samenleving.

Arbeid

Arbeid is een belangrijke hefboom om te participeren aan de samenleving en om armoede te bestrijden. Ondanks de huidige krapte op de arbeidsmarkt en verschillende beleidsmaatregelen geraakt een deel van de bevolking niet aan een duurzame job. Het jobaanbod is te weinig afgestemd op mensen in een kwetsbare positie. De hang naar flexibiliteit, een doorgedreven disciplinerende vorm van activering en de huidige coronacrisis versterken dit proces. We ontwikkelen daarom praktijken, modellen en instrumenten die duurzame jobs op maat van mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie creëren. We ijveren voor een passend wetgevend kader en beleid om mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie aan duurzaam werk te helpen.

Naast de bovenstaande prioritaire keuzes wordt er **ook, deels met externe middelen, ingezet op sociale bescherming, gezondheid en klimaat**. Dit laatste thema wordt als een transversaal thema meegenomen.

Sociale bescherming

In de strijd tegen onderbescherming werken we mee aan nieuwe modellen die de hulp- en dienstverlening verbeteren. Tegelijk versterken we mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie zodat zij zelf beter voor hun rechten kunnen opkomen. We stimuleren en ondersteunen proactief handelen bij overheden zodat structurele maatregelen kunnen worden genomen tegen onderbescherming.

De coronacrisis maakt, met de stijgende voedingsprijzen en het verschaalde aanbod, eens te meer duidelijk dat we moeten blijven ijveren voor een menswaardig inkomen zodat de toegang tot een basisbehoefte als voeding gegarandeerd blijft.

Gezondheid

Gezondheid is nog steeds ongelijk verdeeld in ons land. De gezondheidskloof tussen arm en rijk neemt toe. De eerstelijnsgezondheidszorg kan hierin een belangrijke rol opnemen. Toch blijft deze dienstverlening, ondanks allerlei maatregelen, voor kwetsbare groepen vaak weinig toegankelijk. Bovendien stagneerde de groei van de laagdrempelige en multidisciplinaire wijkgezondheidscentra. De vraag naar wijkgezondheidscentra overstijgt het bestaande aanbod, zowel in steden, als op het platteland. Vanuit onze ervaring versterken en ondersteunen we daarom de opstart van wijkgezondheidscentra en ijveren we bij Vlaamse en lokale overheden naar maatregelen om het netwerk van wijkgezondheidscentra verder uit te breiden.

Klimaat

De klimaatverandering dwingt onze samenleving tot een transitie. Maar de ecologische uitdagingen diepen de bestaande ongelijkheid verder uit. Maatschappelijk kwetsbare groepen dreigen de dupe te worden van het huidige klimaatbeleid. Het is essentieel om in de ecologische transitie een sociale dimensie in te bouwen. We willen daarom wegen op het beleid zodat een sociaal gecorrigeerd klimaatbeleid gevoerd wordt. Op basis van Het Jaarboek Armoede en Sociale Uitsluiting 2019 en het tweejaarlijkse verslag 2018-2019 'duurzaamheid en armoede', kozen we voor een verkenning op de deelthema's circulaire economie en energieproductie. We brengen opportuniteiten en bestaande initiatieven in kaart en gaan op zoek naar structurele drempels die ervoor zorgen dat processen binnen circulaire economie en energieproductie armoede en sociale ongelijkheid groter maken. Vanuit de projectverkenning ontwikkelen we vervolgens innovatieve projecten of stappen we in in bestaande initiatieven, telkens gekoppeld aan één van onze gekozen grondrechten. We geven een stem aan onze doelgroepen zodat deze initiatieven een positieve impact voor hen hebben en het beleid sociaal rechtvaardig ontwikkeld of gecorrigeerd wordt. Onze duurzame voedingsprojecten worden versterkt en verzelfstandigd binnen dit meerjarenplan.

7. EXTERNE WERKING

Thema's en doelstellingen

SD1: GROND- EN MENSENRECHTEN

Alle mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie hebben volwaardige toegang tot grond- en mensenrechten, zodat sociale rechtvaardigheid wordt gegarandeerd en zij een menswaardig leven kunnen leiden.

Samenlevingsopbouw zet zich in voor een sociaal rechtvaardige samenleving waarin alle burgers een menswaardig leven kunnen leiden. Hiervoor is het nodig dat iedereen kan beschikken over goede huisvesting, kwaliteitsvolle arbeidskansen, een gezond leefmilieu, kansen tot ontplooiing ... en dit op gelijkwaardige wijze.

Artikel 23 en 24§3 van de Belgische Grondwet benoemen het recht op arbeid, sociale zekerheid, sociale bijstand, juridische bijstand, gezondheid, onderwijs, culturele en maatschappelijke ontplooiing en wonen. Beide grondwetsartikels zorgen ervoor dat de overheid zich dient in te spannen opdat mensen een waardig bestaan kunnen leiden en zich volledig kunnen ontwikkelen. Deze rechten kunnen enkel gerealiseerd worden als de overheid werk maakt van herverdeling.

Vandaag is er op het vlak van grond- en mensenrechten nog veel werk aan de winkel. Onderwijskansen zijn niet gelijk, een woning of werk is niet voor iedereen beschikbaar, de sociale bescherming is ontoereikend. Samenlevingsopbouw ziet het als haar taak om de verschillende overheden op hun verantwoordelijkheid te wijzen en hen instrumenten aan te reiken om hun opdracht, zoals omschreven in de grondwet, waar te maken.

In dit meerjarenplan kiest Samenlevingsopbouw ervoor om voornamelijk te focussen op Arbeid, Wonen, Onderwijs en Sociale bescherming ... Binnen deze thema's werken opbouwwerkers aan innovatieve modellen en ijveren ze voor een socialere wet- en regelgeving. Bovendien voeren ze mee het publieke debat. Samenlevingsopbouw zet hiervoor onder andere in op duurzame jobs, onderwijs dat alle kinderen kansen biedt, betaalbare en kwalitatieve woningen, en goede nutsvoorzieningen die voor iedereen toegankelijk zijn.

Op die manier draagt Samenlevingsopbouw bij aan solidaire en rechtvaardige structuren die deze grond- en mensenrechten garanderen.

RECHT OP SOCIALE BESCHERMING

OD Sociale bescherming

Het sociaal beleid is aangepast aan de noden en behoeften van mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie. Overheden stimuleren en ondersteunen proactief handelen en nemen structurele maatregelen in de strijd tegen onderbescherming.

Toelichting

Sociale bescherming is het geheel van sociale bijstand en sociale zekerheid. Het is een grondrecht dat via drie pistes concreet vorm krijgt: (1) het recht op sociale, geneeskundige en juridische

bijstand, (2) het recht op een menswaardig inkomen en (3) het recht om voor alle levensdomeinen een beroep te kunnen doen op een kwaliteitsvolle en toegankelijke hulp- en dienstverlening.

In realiteit bestaan er heel wat drempels die gaten slaan in de sociale bescherming. Het gaat hier bijvoorbeeld over complexe regelgeving of administratieve rompslomp. Tegelijk worden rechten steeds meer voorwaardelijk. Samenlevingsopbouw kaart deze tendens aan en creëert draagvlak om dit *voor-wat-hoort-wat-denken* te keren.

In de strijd tegen onderbescherming werken opbouwwerkers aan nieuwe modellen die de hulp en dienstverlening verbeteren. Ze werken hiervoor samen met diverse betrokkenen. Tegelijk versterken ze mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie zodat zij zelf beter voor hun rechten kunnen opkomen.

RECHT OP WONEN

OD Kwaliteitsverbetering op de woonmarkt

Praktijken, modellen, instrumenten en regelgeving om de woonkwaliteit te verbeteren voor mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie zijn ontwikkeld, erkend door oplossingsactoren en opgeschaald. Dit leidt tot een substantiële verbetering van de woonkwaliteit in de onderste segmenten van de woningmarkt.

Toelichting

Zowel wetenschappelijk onderzoek als ervaringskennis wijzen op de negatieve gevolgen van een slechte woning. Het tast de gezondheid aan, maar resulteert ook in slechte schoolresultaten en tewerkstellingsproblemen. Bovendien zorgt een slechte kwaliteit van de woning voor hogere energierekeningen. Mensen in een kwetsbare positie moeten zich vooral tevredenstellen met huizen uit het laagste huursegment. Het is net daar dat de woonkwaliteit te wensen overlaat.

De term 'woonkwaliteit' verwijst naar de maatschappelijke en wettelijke normen op het vlak van veiligheid, gezondheid, wooncomfort en energiezuinigheid. Een verbetering houdt in dat deze normen gehaald worden, zonder dat daarbij de betaalbaarheid, woonzekerheid en toegankelijkheid in het gedrang komen.

Opbouwwerkers ontwikkelen projecten, modellen en instrumenten om de kwaliteit van wonen te verbeteren. Met de erkenning en opschaling van deze initiatieven mikt Samenlevingsopbouw op een structurele verankering in het reguliere woonbeleid. Op die manier treedt er een significante verbetering op in de woonkwaliteit van de onderste segmenten van de woningmarkt, zoals de private huur, sociale huur en noodkoop.

OD Aanbodsverruiming op de woonmarkt

Betaalbare en kwaliteitsvolle woonvormen op maat van mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie zijn ontwikkeld, erkend door oplossingsactoren en opgeschaald. Dat leidt tot een groter en meer divers aanbod van deze woonvormen.

Toelichting

Het tekort aan betaalbare en kwaliteitsvolle woningen blijft een prangend probleem voor mensen in een kwetsbare positie. Lokale besturen moeten volgens het Vlaamse richtlijnenkader een gecoördineerd lokaal sociaal woonbeleid voeren met de woonneed van mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie op de agenda.

Voor Samenlevingsopbouw moeten deze woningen op maat van mensen in een kwetsbare positie zijn. Dat betekent: betaalbaar en kwaliteitsvol, maar ze moeten ook voldoende woonzekerheid bieden. Bovendien moeten ze respect tonen voor alternatieve woonculturen, zoals die van woonwagenbewoners, en de bestaande gemeenschaps- en solidariteitsmechanisme van deze culturen behouden of zelfs nog versterken. Ten slotte moeten deze manieren van wonen een beroep doen op de vaardigheden en talenten van hun bewoners.

Opbouwwerkers ontwikkelen dergelijke woonvormen en hebben daarbij aandacht voor actieve gemeenschapsvorming en integrale sociale begeleiding. Met erkenning en opschaling van deze initiatieven mikt Samenlevingsopbouw op een structurele verankering in het reguliere woonbeleid. Op die manier ontstaat er een groter en meer divers aanbod aan woningen, toegankelijk voor mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie.

OD Regulering woonmarkt

Overheden voeren een actief woonbeleid door regelgeving, ondersteuning en handhaving dat erop gericht is de toegankelijkheid, woonzekerheid en betaalbaarheid te garanderen voor mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie.

Toelichting

Zowel op de private als op de sociale huurmarkt kampen mensen in een kwetsbare positie met heel wat onzekerheid. Deze onzekerheid heeft met drie aspecten te maken:

1. Betaalbaarheid op de woonmarkt wordt onder andere beïnvloed door de sociale huurprijsberekening en het gebrek aan huurprijsomkadering op de private huurmarkt.
2. Woonzekerheid gaat over de tijdelijkheid van huurcontracten in de sociale huisvesting, de werking van het fonds ter preventie van uithuiszettingen, en meer in het algemeen de groeiende voorwaardelijkheid van het grondrecht wonen.
3. Toegankelijkheid heeft onder andere betrekking op de inschrijvingsvoorwaarden in de sociale huisvesting en de huurwaarborgregeling op de private huurmarkt. Bovendien speelt de beschikbaarheid van voldoende woningen hier een grote rol in, zeker op de sociale (huur)markt.

De huidige maatregelen volstaan niet om verbetering te garanderen. Bovendien werken maatregelen soms zelfs contraproductief. Daarom voert Samenlevingsopbouw gerichte actie, bouwt ze dossiers op, en beïnvloedt ze de publieke opinie. Dit leidt tot een betere regulering van de woonmarkt, die de onzekerheid van mensen in een kwetsbare positie terugdringt.

OD Duurzaam werk

Praktijken, modellen en instrumenten om jobs te creëren voor mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie zijn ontwikkeld en erkend door oplossingsactoren. Dit levert een bijdrage aan een passend wetgevend kader en beleid om mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie aan duurzaam werk te helpen.

Toelichting

Arbeid is een belangrijke hefboom om te participeren aan de samenleving en om armoede te bestrijden. Ondanks de huidige krapte op de arbeidsmarkt geraakt een deel van de bevolking niet aan een duurzame job. Te vaak komen mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie terecht in situaties van precair werk. Meer nog: door de doorgedreven flexibilisering dreigt hun situatie te verslechteren, zelfs op momenten dat ze werken. Het gevoerde beleid biedt hier momenteel onvoldoende antwoord op.

Samen met beleidsactoren, profit partners en not-for-profit partners ontwikkelen opbouwwerkers modellen die arbeid creëren. Samenlevingsopbouw streeft naar duurzame jobs op maat van mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie. Dit op zowel de sociale als reguliere arbeidsmarkt. Het gaat om langdurig werk dat voldoende inkomen oplevert om een menswaardig leven te garanderen en dat de opbouw van socialezekerheidsrechten mogelijk maakt.

Samenlevingsopbouw ziet kansen in de creatie van duurzame jobs die bijdragen aan een sterk klimaatbeleid, de verbetering van de huisvestingskwaliteit en gezinsondersteuning.

OD Rechtvaardige sociale wetgeving

De sociale wetgeving wordt uitgebreid en toegepast. Een slimme regulering van de arbeidsmarkt waarborgt de sociale rechten van alle werknemers.

Toelichting

Het sociaal recht en sociale zekerheidsrecht op het Europese, federale en Vlaamse niveau biedt onvoldoende bescherming voor kwetsbare werknemers, door lacunes en vaak een te brede interpretatie. Bovendien zorgen allerhande legale systemen van onderaanneming en schijnzelfstandigheid voor een omzeiling van de regelgeving. Hierdoor komen vele werknemers in preciaire jobs terecht. Ze zijn vaak aangewezen op tijdelijke contracten met zeer lage lonen en een te grote flexibiliteit.

Ook tijdelijke buitenlandse werknemers zijn hiervan de dupe. Om in hun levensonderhoud te voorzien zijn zij erg afhankelijk van hun job in België. Dit maakt hen ook nog eens een makkelijk slachtoffer van uitbuiting. Tegelijk zorgt deze sociale dumping ervoor dat mensen in een kwetsbare positie die hier wonen, weggeconcurrereerd worden. Wie hier komt werken is onderbetaald. Wie hier woont komt niet meer aan de bak. Beide groepen zijn het slachtoffer van een nietsontziende deregulering.

Samenlevingsopbouw ijvert samen met de gedupeerde groepen voor meer sociale

beschermingsmaatregelen in de Europese, Belgische en Vlaamse wetgeving. Bovendien moet de overheid deze regelgeving strikt handhaven.

RECHT OP ONDERWIJS

OD Gelijke onderwijskansen

Er zijn Vlaamse en lokale beleidsmaatregelen die erop gericht zijn om de rol van onderwijs bij het realiseren van opwaartse sociale mobiliteit te versterken.

Toelichting

Vlaanderen bengelt achteraan het Europees peloton als het over gelijke onderwijskansen gaat. De prestatiekloof tussen kansarme en kansrijke leerlingen blijft bestaan. Ons onderwijs is geen instrument tot opwaartse sociale mobiliteit. Zo gaat heel wat talent verloren. Kinderen en jongeren missen kansen op ontplooiing en op een diploma dat kwaliteitsvol werk oplevert.

Daarom moet het onderwijsbeleid gelijke kansen als prioriteit naar voor schuiven. Middelen daartoe zijn: een adequate financiering, inzet op monitoring, de professionalisering en ondersteuning van scholen, en de afstemming en samenwerking met andere beleidsdomeinen zoals welzijn.

Ook lokale besturen hebben een verantwoordelijkheid. Zij zijn onderwijsverstrekker of zorgen voor een flankerend beleid. In die rol kunnen ze goede praktijken uitwisselen, de professionalisering van scholen (financieel) stimuleren, of voor de brug tussen onderwijs- en welzijnsactoren zorgen.

Op dit lokale niveau zorgt Samenlevingsopbouw voor inspiratie met innovatieve methodes, ideeën en werkwijzen. Bovendien vervullen opbouwwerkers de brugfunctie doordat zij op het snijpunt van verschillende beleidsdomeinen opereren.

OD Versterkende leeromgeving

Maatschappelijk kwetsbare leerlingen weten zich omringd door een versterkende leeromgeving die vorm krijgt in het schoolbeleid, in de klaspraktijk en in de thuiscontext. Dit leidt tot meer gekwalificeerde uitstroom.

Toelichting

Scholen hebben als opdracht om onderwijs te verstrekken, maar worden geconfronteerd met maatschappelijke kwetsbaarheid en superdiversiteit. Ons onderwijs slaagt er onvoldoende in om een gelijke kansenbeleid te voeren en zo maatschappelijk kwetsbare kinderen en jongeren kansen te bieden tot opwaartse sociale mobiliteit.

Een structureel gelijke onderwijskansenbeleid houdt in dat de school inzet op een volwaardige ouder-schoolsamenwerking die verder gaat dan louter ouderbetrokkenheid. Samen werken ze aan aspecten als een doordacht onthaal- en communicatiebeleid, een sociaal kostenbeleid, enzovoort. Samenlevingsopbouw heeft de ervaring en expertise om scholen en ouders hierbij te ondersteunen.

Daarnaast ondersteunen we maatschappelijk kwetsbare ouders bij het realiseren van een stimulerende thuiscontext en in hun ondersteunende rol in aanloop naar en tijdens de schoolloopbaan van hun kind.

Opbouwwerkers zetten projecten op in scholen en buurten om structurele verbeteringen van het gelijke onderwijskansenbeleid voor alle leerlingen te realiseren. Dat moet leerlingen de kans bieden om hun schoolloopbaan met een diploma af te ronden.

RECHT OP TOEGANKELIJKE GEZONDHEIDSZORG

OD Toegankelijke gezondheidszorg

Vlaamse en lokale overheden nemen maatregelen om het netwerk van wijkgezondheidscentra verder uit te breiden, zodat maatschappelijk kwetsbare groepen toegang hebben tot een volwaardige, betaalbare en multidisciplinaire eerstelijnsgezondheidszorg.

Toelichting

Het beleid wil de toegankelijkheid van de zorg verhogen. Hiervoor werden de eerstelijnszones opgericht. Huisartsen, apothekers, thuisverplegers, psychologen, welzijnswerkers, ... zijn de lokale zorg- en hulpverleners die het dichtst bij mensen staan. Toch is deze dienstverlening voor kwetsbare groepen vaak weinig toegankelijk, ondanks maatregelen om bijvoorbeeld een doktersbezoek betaalbaar te maken.

Daarnaast heeft onze doelgroep nood aan een multidisciplinaire benadering en opvolging. Binnen de eerstelijnszorg spelen wijkgezondheidscentra (waar aanwezig) intussen een wezenlijke rol. Voor vele mensen in armoede betekenen de wijkgezondheidscentra een toegang tot volwaardige zorg via een brede benadering van hun welzijn. De multidisciplinaire teams verstrekken basisgezondheidszorg en opvolging op uiteenlopende vlakken en werken zo erg laagdrempelig. Ze gaan voor een allesomvattende – fysieke, psychische en sociale – benadering van gezondheid en hun aanpak is zowel curatief als preventief. De vraag naar wijkgezondheidscentra overstijgt echter het bestaande aanbod, zowel in steden, als op het platteland. Vanuit onze ervaring versterken en ondersteunen we de groei van wijkgezondheidscentra.

SD2: KRACHTIGE BUURTEN EN STEDEN

Buurten, gemeenten en steden dragen maximale kansen in zich voor een menswaardig leven voor al hun bewoners. Ze zijn hefboven voor sociale mobiliteit. Mensen in maatschappelijk kwetsbare posities weten zich erkend en benaderd als maker en mede-eigenaar van hun buurt en stad.

Hoe maken we samen werk van een betere toekomst, met steden, gemeenten en dorpen waar het goed wonen, werken, leren en samenleven is? Een 'goede' leefomgeving wordt gekenmerkt door de mate waarin ze bewoners ruimte geeft tot ontplooiing. De aanwezigheid van toegankelijke basisvoorzieningen zoals winkels, dienstverlening, openbaar vervoer en een vrijetijdsaanbod, speelt daarin een belangrijke rol.

Sociale stijging wordt mee mogelijk gemaakt door de kansenstructuur in het dorp, de stad of de gemeente waar iemand woont. Maatschappelijke kwetsbaarheid concentreert zich vaak ruimtelijk. Mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie wonen en werken vaker in wijken die meer getroffen worden door milieu- en gezondheidsrisico's en minder toegang bieden tot groen en dienstverlening. Wanneer het sociaal werk met een gebiedsgericht perspectief aan de slag gaat, komt het dus zowel voor kansen als uitdagingen te staan.

Precies in het lokale sociale weefsel liggen belangrijke hefboven besloten. Samenlevingsopbouw zet sterk in op dorpen, steden en gemeenten, omdat dit lokale niveau een grote beleidsbevoegdheid heeft op domeinen als armoedebestrijding of wonen. Bovendien zorgt deze insteek ervoor dat er een ruimtelijke afbakening gemaakt kan worden.

Om deze lokale weefsels te versterken is zowel het schakelen tussen schaalniveaus (buurt, gemeente/stad, regio), als het verbinden van domeinen (fysiek-ruimtelijk, sociaal-cultureel, economisch, diensten) belangrijk. Een krachtige buurt maakt immers integraal deel uit van een dorp, stad of gemeente die eveneens krachtig is. Om daartoe te komen is samenwerking van essentieel belang en daar heeft Samenlevingsopbouw de nodige expertise en ervaring voor.

Samenlevingsopbouw gebruikt de buurt als laboratorium om oplossingen voor maatschappelijke problemen en uitdagingen te bedenken en uit te testen. In dorpen, steden en gemeenten blijft Samenlevingsopbouw buurten en wijken versterken met haar integrale benadering op de drie sporen: toegang tot grond- en mensenrechten, community building en ruimte publiek maken. Daarnaast benutten we waar mogelijk ook hefboven in de ruimtelijke ordening, om de leefkwaliteit en de kansen van burgers in een maatschappelijk kwetsbare positie te versterken. Door bewoners en gemeenschappen hierin te betrekken en te ondersteunen, ervaren zij dat ze meetellen als burgers en kunnen ze hun buurt en stad mee vormgeven.

Om krachtige buurten, dorpen, gemeenten en steden te realiseren, volstaat het uiteraard niet om enkel in te zetten op community building, publieke ruimte en ruimtelijke ordening. Om steden en gemeenten op mensenmaat te creëren, zijn ook de toegang tot grond- en mensenrechten en een versterkt collectief burgerschap cruciaal.

OD Community building

Mensen voelen zich thuis en vertrouwd in hun buurt en stad, en ervaren dat ze er mede-eigenaar van zijn. Er zijn diverse kansen voor ontmoeting, dialoog en netwerkvorming. De overheid investeert in community building en betreft hierbij mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie.

Toelichting

De huidige samenleving is heterogeen en superdivers. Diversiteit is de realiteit, maar daarom verloopt die realiteit nog niet probleemloos. Mensen in een kwetsbare positie zijn daar vaak het eerste slachtoffer van.

Opbouwwerkers ondersteunen mensen in kwetsbare posities om aansluiting te vinden bij hun lokale gemeenschap. Tegelijkertijd mag niemand uitgesloten worden. Daarom be vraagt Samenlevingsopbouw de geldende normen en regels van de lokale gemeenschap en daagt ze die uit. Opbouwwerkers gaan uit van wat er is en bouwen daarop verder aan een gemeenschappelijke toekomst.

De inspanningen van Samenlevingsopbouw nemen verschillende vormen aan. Opbouwwerkers spelen op de superdiversiteit in door kansen te geven aan verschillende groepen om elkaar te ontmoeten over hun verschillen heen. Op plekken die het kleine ontmoeten toelaten, kunnen mensen nog steeds kiezen om elkaar te mijden. Bovendien is het belangrijk om er het thuisgevoel te verhogen, in te zetten op vertrouwdheid en eigenaarschap, om ontmoeting en dialoog te ondersteunen, en netwerken te versterken. Tegelijk tracht Samenlevingsopbouw platforms te installeren waar burgers het met elkaar oneens mogen zijn en waar tegenspraak een plaats krijgt in het democratische leerproces.

OD Ruimte publiek maken

Ruimtelijke ordening, planning en beleid worden als hefboom ingezet voor ruimtelijke herverdeling. Er is meer kwalitatieve en toegankelijke publieke en groene ruimte aanwezig in buurt en stad. Bewoners zijn mede-eigenaar van hun leefomgeving en geven die mee vorm.

Toelichting

De plek waar mensen leven en wonen heeft een enorme impact op hun sociale kansen en levenskwaliteit. Ruimte is een basisgoed dat zeer ongelijk verdeeld is. Samenlevingsopbouw wil de (publieke) ruimte herverdelen.

De kwaliteit van de ruimte is in bepaalde buurten en wijken erg laag. Daarom ondersteunen we bewoners bij het toe-eigenen en vormgeven van de publieke ruimte en hun leefomgeving. We maken een ander, meer divers ruimtegebruik mogelijk. We richten de openbare ruimte opnieuw in zodat ze beter voldoet aan de behoeften van verschillende groepen bewoners. Bovendien creëren we nieuwe gedeelde plekken: publieke zones die collectief gebruikt kunnen worden.

De transitie naar een sociale en ecologische ruimtelijke ordening vraagt nieuwe modellen (en afstemming) van domeinen zoals wonen, werken en mobiliteit. Om dit ook voor mensen in een kwetsbare positie leefbaar en betaalbaar te houden, zwengelt Samenlevingsopbouw het publieke debat over duurzaam ruimtegebruik aan. Samenlevingsopbouw wil mee een participatieve motor zijn in de ruimtelijke transitie op lokaal, provinciaal en Vlaams niveau.

SD3: COLLECTIEF BURGERSCHAP

De spelregels die bepalen hoe een duurzame, solidaire en superdiverse samenleving vorm krijgt zijn veranderd zodat mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie als georganiseerde burgers volwaardig mee kunnen wegen op maatschappelijke mechanismen.

Mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie weten zich amper vertegenwoordigd door de traditionele politiek, de media, burgerplatformen en bewegingen. Maatschappelijke spelregels worden overwegend bepaald door de witte hoogopgeleide middenklasse. Macht en belangen bepalen de verdeling van middelen en het zeggenschap over de maatschappelijke spelregels.

Nochtans is er in grote delen van Vlaanderen geen demografische meerderheid meer. Diversiteit is de realiteit. Samenlevingsopbouw vertrekt vanuit de vaststelling dat de huidige samenleving heterogeen en (super)divers is. Dat wil zeggen dat we het gesprek over hoe we in de toekomst willen samenleven opnieuw moeten voeren.

De huidige trends van polarisering en racisme maken dat de realisatie van het recht op volwaardig burgerschap allesbehalve evident is voor mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie. De sterke focus op directe solidariteit – denk aan de Warmste Week - terwijl de sociale zekerheid onder vuur ligt, versterkt dit nog.

Samenlevingsopbouw streeft naar een inclusieve samenleving, waarin iedereen een volwaardige plaats heeft. De focus ligt op solidariteit en burgerschap. Opbouwwerkers versterken mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie zodat ze een evenwaardige stem krijgen in het debat.

Participatie, mede-eigenaarschap en het betrekken van gemeenschappen zijn daarbij van cruciaal belang. Het zijn manieren om mensen te laten ervaren dat ze iets in de pap te brokken hebben. Het gaat niet over individuen inpassen in de samenleving zoals ze is, maar over collectief werken aan een samenleving zoals ze zou kunnen zijn. Met dat doel werkt Samenlevingsopbouw samen met andere sociale middenveldorganisaties, burgerbewegingen en vakbonden. Zij zijn immers een cruciaal vangnet tegen ongelijkheid.

De nadruk ligt op een sociaal rechtvaardige klimaattransitie, de onvoorwaardelijkheid van rechten, non-discriminatie en antiracisme, en de vertaling daarvan in partijpolitieke programma's. Daarbij richt Samenlevingsopbouw zich zowel op het publieke debat als op de uitwerking van innovatieve, praktische modellen. Mensenrechten zijn het uitgangspunt. Bij de (her)verdeling van kennis, macht, en middelen zijn solidariteit en rechtvaardigheid de leidende principes.

Samenwerken in solidariteit met groepen die verschillend zijn van de eigen leefwereld, is cruciaal om tot een meer gelijke samenleving te komen. Het draagvlak voor solidariteit, met diversiteit als centrale pijler, moet omhoog. Daarom zetten we ook nieuwe solidaire praktijken op touw.

We ondersteunen groepen in een kwetsbare positie om op gelijke manier in onderhandeling te gaan met andere groepen in de samenleving. We installeren platforms waar burgers het met elkaar oneens mogen zijn, en waar tegenspraak productief is voor het democratisch leerproces. We werken met respect voor verschil en hanteren een nultolerantie tegen racisme. Waar mensen ongelijk behandeld worden omwille van verschillen, gaan we die discriminatie actief tegen.

OD Solidariteit

Het maatschappelijk draagvlak voor directe en indirecte solidariteit is vergroot.

Toelichting

In de samenleving tekent zich een groeiende polarisering af. Racisme neemt toe. Groepen komen met elkaar in concurrentie en grond- en mensenrechten worden steeds meer voorwaardelijk gemaakt. Bovendien gaan er stemmen op die beweren dat bepaalde groepen minder recht zouden hebben op deze rechten.

Samenlevingsopbouw toont, versterkt en ontwikkelt de solidariteit in onze samenleving. Onder solidariteit verstaan we het delen en herverdelen van tijd, ruimte en middelen tussen individuen en groepen. Bij het werken aan directe solidariteit, brengen opbouwwerkers individuen en groepen bijeen. Dat gebeurt over de spanningsvelden van inkomen, etnische origine, generaties, opleiding en religie heen. Daarbij is het belangrijk om mensen bij elkaar te brengen die van elkaar verschillen en niet noodzakelijk een gedeeld verleden hebben. Opbouwwerkers vertrekken van het gegeven dat deze mensen wel een woon- of leefplek delen. Van daaruit bouwen ze verder aan een gedeelde toekomst.

Een voorwaarde waarop directe solidariteit maximaal tot stand komt, is een goede werking van de indirecte solidariteit: een sterke sociale zekerheid, toegang tot grond- en mensenrechten en hulp- en dienstverlening. Samenlevingsopbouw draagt bij aan modellen van directe solidariteit en aan een maatschappelijk draagvlak voor een sterke en onvoorwaardelijke indirecte solidariteit.

OD Belangenbehartiging

Mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie beschikken over participatieve kanalen om hun ervaringskennis te vertalen naar het gevoerde beleid en hun rechten collectief te realiseren. Hun noden en behoeften krijgen vorm in beleidsmaatregelen die leiden tot een structurele verbetering van hun situatie.

Toelichting

Verschillende organisaties hebben als doel de belangen te verdedigen van mensen die hun rechten moeilijk kunnen doen gelden. Vakbonden zijn de verdedigers van de belangen van werknemers en mutualiteiten verdedigen het recht op gezondheidszorg van hun leden. Sommige groepen vallen tussen de mazen van het net. Hun belangen worden niet structureel behartigd.

Samenlevingsopbouw verbreedt de werking van bestaande belangenorganisatie en creëert er nieuwe. Beide pistes zorgen ervoor dat alle maatschappelijk kwetsbare groepen hun belangen verdedigd zien.

Maar er zijn ook politieke maatregelen nodig. Samenlevingsopbouw spoort beleidsmakers aan om te kiezen voor meer sociaal beleid. Ze creëert daarvoor draagvlak bij de brede publieke opinie. Opbouwwerkers versterken het kritisch politiek bewustzijn van mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie. Zo krijgen zij inzicht in de maatschappelijke drempels waarop ze telkens stoten en kunnen ze mee oplossingen bedenken. Samen met hen zorgt Samenlevingsopbouw ervoor dat deze oplossingen tijdens en na verkiezingen de eerste zorg zijn van politici en beleidsmakers.

OD Discriminatie en racisme

De strijd tegen discriminatie en racisme staat op de maatschappelijke agenda. Efficiënte instrumenten en hefboomen worden actief benut. Organisaties erkennen het belang van veilige ruimtes en gaan er actief mee aan de slag.

Toelichting

Samenlevingsopbouw vindt het belangrijk om een actieve rol op te nemen in de strijd tegen racisme en discriminatie. Net als armoede zijn racisme en discriminatie een structureel probleem. Om dit probleem aan te pakken, moeten er op micro-, meso- en macroniveau zaken veranderen.

Op microniveau zet Samenlevingsopbouw in op *safe spaces* in de werkingen. Dat zijn plekken waar discriminatie en racisme niet getolereerd worden en waar iedereen zich veilig kan voelen.

Op mesoniveau dragen opbouwwerkers dit antidiscriminatie en -racismebeleid actief uit. Samenlevingsopbouw gaat met andere organisaties in dialoog over het belang van *safe spaces*.

Op macroniveau neemt Samenlevingsopbouw een actieve rol op in de antiracismebeweging. De focus ligt enerzijds op beeldvorming en sensibilisering van de publieke opinie. Anderzijds is er de bekendmaking en benutting van bestaande instrumenten, zoals (juridische) klachtenprocedures en praktijktesten.

OD Sociaal rechtvaardig klimaat- en milieubeleid

Een sociale dimensie is ingebracht in klimaat- en milieumaatregelen van private en publieke spelers, zodat het klimaat- en milieubeleid sociaal rechtvaardiger is.

Toelichting

Onze samenleving staat voor een transitie op het vlak van ecologie. Ecologische uitdagingen diepen bestaande ongelijkheid nog uit. Terwijl mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie minder bijdragen aan de milieuproblematiek, dragen ze er wel de zwaarste gevolgen van. Ze dreigen de dupe te worden van het klimaatbeleid. Het is essentieel om in de ecologische transitie een sociale dimensie in te bouwen.

Opbouwwerkers verwerven steeds meer legitimiteit in het debat over milieu en klimaat. Dat gebeurt door een duurzaamheidsdimensie in te bouwen in de opbouwprojecten en steeds meer zelf de principes van duurzaamheid te introduceren in het eigen handelen. Bovendien besteedt Samenlevingsopbouw expliciet aandacht aan principes van duurzaamheid in haar beleidswerk. Rechtvaardige duurzaamheid wordt dus geïncorporeerd in de kern van het opbouwwerk. Transitiepaden over hoe het sociaal werk kan bijdragen aan een rechtvaardige en duurzame samenleving worden verkend, opgestart en gedeeld.

OVERZICHTSSCHEMA DOELSTELLINGEN

STRATEGISCHE DOELSTELLING		Grond- en mensenrechten								Krachtige steden en buurten		Collectief burgerschap					
THEMA		Sociale Bescherming	Wonen		Arbeid		Onderwijs		Gezondheid								
OPERATIONELE DOELSTELLING		Soc. Bescherming	Kwaliteitsverbetering op woonmarkt	Aanbodsverruiming op woonmarkt	Regulering op woonmarkt	Duurzaam werk	Rechtvaardige sociale wetgeving	Gelijke onderwijskansen	Versterkende leeromgeving	Toegankelijke gezondheidszorg	Community building	Ruimte publiek maken	Solidariteit	Belangenbehartiging	Discriminatie en racisme	Sociaal rechtvaardig klimaat- en milieubeleid	
STRATEGISCHE ACTIES	De Stek (sector)																
	Toegang tot voeding																
	Noodkoopfonds (sector)																
	Wonen op maat (sector)																
	Woonzaak (sector)																
	Bewonersparticipatie																
	Sterk Werk (sector)																
	Modelontwikkeling sterk onderwijs (sector)																
	Modelontwik. sociaal netwerk onderwijs																
	Uitbreiding WGC's																
	Klimaattransitie: circ economie en energie IST (sector)																
	Solidariteit in beeld (sector)																
	Ondersteuning VWAWN																

Deze acties dragen zeker bij aan deze SD en OD's

Deze acties dragen mogelijk bij aan deze SD en OD's

8. STRATEGISCHE ACTIES

DE STEK

Maatschappelijke Context

De grondwet geeft mensen het recht op sociale zekerheid, bescherming van de gezondheid en sociale, geneeskundige en juridische bijstand. Maar in de praktijk blijft dit voor een aanzienlijk aandeel van de rechthebbenden dode letter. Door een te complexe regelgeving, slechte ervaringen met bevoegde instanties of schaamte doen duizenden mensen hun recht niet gelden en leven ze in een situatie van onderbescherming. Lokaal is de STEK een doeltreffende aanpak om te werken aan meer en betere sociale bescherming.

Korte omschrijving

In een STEK worden de volgende vier functies uitgewerkt: ontmoeten, leren, verwijzen en politiseren. Een informele sfeer is er van cruciaal belang. Een STEK kan plaatsvinden in één of meerdere plekken, bijvoorbeeld een buurthuis, dorpsrestaurant, samentuin of een inloopcentrum. Het is in de nabije omgeving, waar mensen makkelijk binnenwandelen en warm onthaald worden. In het gevarieerd aanbod is er extra aandacht voor mensen in maatschappelijk kwetsbare posities en voor manieren die meer en betere sociale bescherming voor deze mensen vorm kunnen geven.

Samenlevingsopbouw wil dit theoretische concept in verschillende lokale contexten implementeren. Dit kan door bestaande basiswerkingen te upgraden tot een STEK, door nieuwe STEKKEN vanaf nul op te starten, of door specifieke invalshoeken te verdiepen in bestaande STEKKEN. Daarbij inventariseren we telkens de noodzakelijke randvoorwaarden en succesfactoren.

De STEK zet in op meer en betere sociale bescherming, maar kan nooit het enige antwoord zijn. De visie van het kader voor proactief handelen is hierin een cruciaal uitgangspunt. Vanuit de STEK wordt er actief ingezet op een groter publiek draagvlak voor meer sociale bescherming en aangepaste beleid- en regelgeving.

Samenwerkingspartners

De STEK is altijd een samenwerkingsverband. In (de buurt van) een STEK werken sociaal werkers vanuit verschillende disciplines samen: hulpverleners, sociaal-cultureel werkers, jeugdwerkers, opbouwwerkers ... Ze werken in organisaties die elk vanuit hun deskundigheid een deel van de verantwoordelijkheid dragen en een stuk van hun werking op de STEK enten.

Timing

April 2020 – December 2022

Onze bijdrage aan deze sectorale strategische actie

Vanuit verkennende gesprekken werd gekozen om zowel in Zaventem als in Dilbeek een STEK op te starten.

- In **Dilbeek** ondersteunt de STEK de intentie van de gemeente om sterker outreachend te werken en een buurtgerichte dienstverlening uit te bouwen. Er wordt gekozen om in te zetten op de wijk Loveld gezien de afstand tot de hulp- en dienstverlening in de Welzijns-campus. In

Loveld wordt een ontmoetingsplek ontwikkeld die outreachend werk, een vorm van permanentie en een laagdrempelige onthaal mogelijk maakt. De aanwezigheid van een buurtwerker versterkt het basiswerk en de toeleiding naar de STEK.

- In **Zaventem** zal de STEK parallel met buurtwerk ontwikkeld worden en dit in dezelfde buurt, nl. Zaventem-Noord. Een buurt waar een superdiversiteit aan gezinnen is gehuisvest in een mix van sociale en private woningbouw, in een gemeente met drempels naar of afwezigheid van bepaalde hulp- en dienstverlening. Vanuit een partnerschap met o.m. OCMW, CAW, CBE, wordt een laagdrempelige plek uitgebouwd van waaruit outreachend wordt gewerkt en waar leer- en ontplooiingskansen inhaken op de noden van kwetsbare buurtbewoners.

TOEGANG GARANDEREN TOT DUURZAME, BETAALBARE EN GEZONDE VOEDING

Maatschappelijke context

Toegang tot voeding gaat niet enkel over 'geen honger meer hebben', maar ook om toegang tot kwaliteitsvoeding, met mogelijkheid tot keuze en zelfbepaling. De toegang tot kwalitatief voedsel is echter een echte uitdaging voor mensen in armoede. Voldoende en evenwichtig eten met een zeer beperkt budget lukt vaak niet. Bovendien kan men zich vragen stellen bij voeding die goedkoop geproduceerd en verkocht wordt. Chemische stoffen, lage voedingswaarden, blootstelling aan hormoonontregelaars, genetisch gemanipuleerde voeding, zware metalen en andere schadelijke stoffen... Voeding is een toenemende bron van ongerustheid in alle lagen van de bevolking. Bovendien zijn al deze stoffen kwalijk voor het milieu. Daarnaast zien we dat er heel wat overschotten zijn, zowel binnen landbouw als binnen de winkels en binnen huishoudens. Voeding verliest steeds meer haar waarde omdat het i.p.v. aan de mens, als diervoer, mest of voor het opwekken van energie gebruikt wordt.

Tegelijk is een evolutie merkbaar om meer duurzaam te produceren en lokaal te consumeren. De ongelijkheid in deze is echter frappant. De toegang tot lokale en duurzame producten, hangt sterk af van de mogelijkheden van elk individu, zoals een fatsoenlijk inkomen, mobiliteitsfaciliteiten, toegang tot internet of deelname aan het sociale leven. Ook bij kleinschalige initiatieven, zoals volkstuinen of collectieve moestuinen, dienen vaak verschillende drempels te worden overwonnen. Lokale actoren, geven bijvoorbeeld soms moeilijk toestemming om beschikbare groene ruimtes in gebruik te nemen. Mensen in armoede geven ook aan angst te hebben om hun uitkering te verliezen wanneer ze deelnemen aan dergelijke initiatieven.

Korte omschrijving

We waarborgen het recht op kwaliteitsvol en betaalbaar voedsel evenals de vrijheid om een duurzame consumptiestijl te kiezen. We versterken en verzelfstandigen onze bestaande voedingsmodellen. Deze modellen dragen bij tot een solidaire en duurzame samenleving, tot ontmoeten en tot het verhogen van het beschikbaar budget voor gezinnen met lage inkomens. We zoeken partners om deze modellen samen op te schalen. Binnen deze modellen geven we aandacht aan biologische of duurzame voeding zodat deze ook toegankelijk wordt voor mensen in armoede. Actoren in de duurzame voedselsector zetten we aan om duurzame voeding voor iedereen toegankelijk te maken (prijs, mobiliteit...). We beschouwen voedselhulp als een noodoplossing op korte termijn en niet als een structurele oplossing (gezien o.m. de beperkte keuzevrijheid en het

stigmatiserend karakter). We nemen deel aan burger- en collectieve initiatieven, zoals collectieve moestuinen, en maken deze mogelijk voor uitkeringsgerechtigden.

Door onze modellen en door getuigenissen uit andere projecten binnen RISO, krijgen we bovendien een beeld over het overleven van gezinnen met lage inkomens. De belangrijkste hefboom voor een menswaardig inkomen, zoals aangegeven in het federaal verslag 'duurzaamheid en armoede' 2018-2019, is het verhogen van de minimuminkomens. We trekken een samenwerkingsverband, samen met partners met dezelfde doelstelling, om deze hefboom op de politieke agenda te krijgen. We willen het recht op kwaliteitsvol en betaalbaar voedsel voor mensen in een kwetsbare positie garanderen, evenals de vrijheid om voor een duurzame consumptiestijl te kiezen.

Samenwerkingspartners

Lokale overheden, voedingsindustrie, supermarkten, sociaal-culturele verenigingen en bewegingen als Velt en Rikolto, sociale huisvestingsmaatschappijen, Provincie Vlaams-Brabant, intercommunales, buurtorganisaties, hulpverlening, armoedeorganisaties, VDAB, RVA, vakbonden, enVie, EIT Food, Depot Margo, Content, den Travak, Velo, Herwin, Foodwin, Departement landbouw en visserij, OVAM, veiling Belorta, retailsector...

Timing

2021-2025

Projecten die bijdragen tot deze strategische actie

1. **Sociale kruidenier:** Met de winkel Solikoop Leuven (Het Perron) testen we zelf mee een vernieuwend winkelmodel uit: een prijs voor wie het financieel moeilijk heeft en een marktconforme prijs voor solidaire klanten. De provinciale opschaling van dit model gebeurt via de structuur van Solikoop Vlaams-Brabant cvba. Door het project SatéV kunnen verwerkte voedseloverschotten aangeboden worden. Voedseloverschotten krijgen zo een meerwaarde. We verzelfstandigen de Sociale Kruidenier uiterlijk tegen eind 2025.
2. **StadsAkker:** zelfoogstboerderij in Tienen die volgens de principes van duurzame landbouw werkt en via een solidariteitsmechanisme groenten, fruit en kruiden ook toegankelijk maakt voor de doelgroep. We verzelfstandigen de StadsAkker tegen eind 2022.

NOODKOOPFONDS

Maatschappelijke context

Huiseigenaar zijn is geen garantie om niet in armoede te leven. Sommige – vaak grote - gezinnen met een laag inkomen vinden geen geschikte huurwoning en gaan daarom tot het uiterste om een woning te kopen, ook al is het huis van slechte kwaliteit en heeft het weinig basiscomfort. Vaak ontbreekt het hen aan middelen om een grondige renovatie of zelfs noodzakelijke herstellingswerken uit te voeren. Deze mensen noemen we noodkopers. Omdat dit meestal een voorfinanciering vereist, vallen zij systematisch uit de boot bij stadsvernieuwingprojecten of renovatiepremies. Vlaanderen telt momenteel 119.000 noodkopers. Met het Vlaams Noodkoopfonds werd het succesvolle Dampoort KnapT OP-model opgeschaald. Samenlevingsopbouw en partners willen tegen 2024 gaan naar een Vlaams rollend fonds van tienmaal de huidige omvang. Dit mét middelen voor sociale en bouwtechnische begeleiding.

Korte omschrijving

Meerdere gemeentes zullen met het huidige Vlaams noodkoopfonds aan de slag gaan. Samenlevingsopbouw zal op veel plaatsen partner zijn. Dat is een goed vertrekpunt om te ijveren voor een verdere uitbreiding (vertienvoudiging) van het fonds, en voor het voorzien van de nodige middelen voor sociale en bouwtechnische begeleiding. In het huidige fonds wordt hiervoor immers gerekend op lokale cofinanciering, wat een ernstige drempel vormt om gemeentes over de streep te trekken. Samen met de doelgroep en op basis van gedeelde ervaringen op het terrein, zetten opbouwwerkers beleidswerk op en trachten ze de publieke opinie te beïnvloeden. Daarnaast vormt de sociale begeleiding een hefboom om te werken aan empowerment van de doelgroep en aan de verbetering van hun situatie op andere levensdomeinen.

Samenwerkingspartners

In de eerste plaats denken we aan de intergemeentelijke samenwerkingsverbanden p het vlak van wonen en de Provincie Vlaams-Brabant. Samenlevingsopbouw werkt ook samen met diverse organisaties die voor draagvlak kunnen zorgen in het beleidswerk. Het gaat om organisaties die belang hebben bij de opwaardering van het woonpatrimonium op het vlak van woonkwaliteit, energie-efficiëntie en gezondheid (VEA, VHP, BBL ...). Daarnaast verkennen medewerkers een sectorale samenwerking met bouwtechnische partners, zoals RenoseeC en Domus Mundi.

Timing

2021-2022

Onze bijdrage aan deze sectorale strategische actie

We ondersteunen de uitrol van het Vlaamse Noodkoopfonds. We focussen ons op de sociale begeleiding, de mate van inspraak van de doelgroep, netwerking en beleidsadvies om het instrument en schaalvergroting te versterken en het beleidskader bij te sturen. We zijn geen trekker in de lokale processen, al ondersteunen we lokale besturen om dit te verankeren in hun woonbeleid. We koppelen onze inzet aan de uitrol van het Vlaamse experiment (tot eind 2022). We zien dit model als één van de mogelijkheden om het probleem van noodkoop op te vangen. Het model biedt niet voor iedereen of voor alle noden een oplossing. Soms is een woning bv te slecht en is het beter om alternatieven te ontwikkelen vanuit een innovatief woonproject. We brengen daarom deze bijkomende signalen in kaart om beleidsmatige lacunes en opportuniteiten aan te duiden.

WONEN OP MAAT

Maatschappelijke context

De zoektocht naar een kwaliteitsvolle én betaalbare woning is voor groepen in een maatschappelijk kwetsbare situatie geen eenvoudige opgave. Ongeacht het woonstatuut (secundaire huurmarkt, noodkoop, ...) worden deze groepen geconfronteerd met een gebrekkige woonkwaliteit, en een grote spanning tussen inkomen en woonkosten. De realisatie van het recht op wonen voor deze groepen vergt een combinatie van verschillende maatregelen, zowel aan de vraag- als aan de aanbodzijde. Aan de aanbodzijde betekent dit onder andere dat er werk gemaakt moet worden van de verdere ontwikkeling en bestendiging van innovatieve, kleinschalige en/of collectieve woonvormen. Dit moet op maat van de verschillende doelgroepen gebeuren.

We dienen hierbij rekening te houden dat het denken rond wonen vandaag niet meer kan losgekoppeld worden van 2 maatschappelijke trends: enerzijds die van verdichting met wonen aan knooppunten en herverdeling van (publieke) ruimte zoals aangebracht door de Vlaamse bouwmeester, en anderzijds het verhaal van de klimaattransitie.

Korte omschrijving

Via kleinschalige vernieuwende projecten realiseert de sector Samenlevingsopbouw een verruiming van het aanbod aan betaalbare, kwaliteitsvolle woningen op maat. Deze projecten worden gerealiseerd binnen een ruimer kader van ruimtelijke planning voor de omgeving en zijn bedoeld voor mensen in en maatschappelijk kwetsbare positie. Samenlevingsopbouw bundelt de krachten om een meerwaarde te creëren op vlak van beleidswerk/communicatie, verdeskundiging en praktijkontwikkeling. Naast disseminatie en opschaling van bestaande projecten wordt ingezet op het stimuleren van nieuwe experimenten via interne en externe kennisdeling (overleg, coaching ...) en een verdere investering op de (toepassing van de) portfolio 'Wonen op Maat' in functie van (boven)lokaal beleidswerk.

We werken hiervoor op twee sporen:

- **Wonen als opstap**

Hier zetten we vooral in op de creatie van een structureel bovenlokaal kader voor tijdelijke invulling van leegstand, gekoppeld aan sociale begeleiding op diverse levensdomeinen.

- **Duurzaam wonen**

Hier ligt de focus op het stimuleren van nieuwe experimenten en de opschaling van bestaande woonmodellen. Er wordt in communicatie en beleidswerk verbinding gezocht met maatschappelijke tendensen, zoals het streven naar duurzaamheid, de groeiende aandacht voor alternatieve woonvormen, de vermaatschappelijking van de zorg ...

Samenwerkingspartners

We werken samen met de sociale huisvestingssector (en andere woonactoren), CAW's, burgerinitiatieven en zelforganisaties, de academische wereld, ruimtelijke planners, stedenbouwkundigen, Duurzaam Wonen en Bouwen, lokale en bovenlokale overheden, IGS'en, landelijke gilde, team Vlaamse Bouwmeester, lokaal verenigingsleven...

Timing

2021-2025

Onze bijdrage aan deze sectorale strategische actie

We ontwikkelen en implementeren innovatieve en duurzame woonmodellen en tekenen hierbij in op bestaande stads-, wijk- of dorpsontwikkelingen. De aanbevelingen uit het federale rapport duurzaamheid en armoede en de visie van de Vlaamse bouwmeester, met onder meer aandacht voor verdichting en verknoping, zijn hierbij richtinggevend. We gaan op zoek naar lokale contexten waar deze visie gedragen wordt of waar we samen met lokale partners deze visie mee kunnen vormgeven, alvorens een concreet woonproject te realiseren. Hefbomen hierbij zijn de begeleidingstrajecten vanuit de Vlaamse bouwmeester of de provincie Vlaams-Brabant waarbij gemeenten ondersteuning krijgen bij de ontwikkeling van hun visie. We denken bijvoorbeeld aan de open oproepen, strategische plannen, raamcontracten en de uitrol van beleidsinstrumenten zoals thematische RUPs.

Deze kaders zorgen voor vernieuwende woonprojecten en kunnen een belangrijke aanzet betekenen om woonproblematieken van kwetsbare groepen op te lossen. Belangrijk hierbij is dat het woonproject niet alleen in bouw duurzaam moet zijn, maar ook bijdraagt aan een duurzame visie op wonen en woonomgeving (bv combinaties van huur en koopwoningen, sociale en private ontwikkeling, aandacht voor mobiliteit, duurzame energie, collectieve ruimtes, ontmoeten, privacy,...). Samenlevingsopbouw is expert in de woonnoden van de doelgroep en het inschatten van het ruimtelijk en sociaal potentieel van een buurt/gemeente/dorp. Het kan deze oplossingsgericht vertalen in de beleidsvisie en instrumenten. Samenlevingsopbouw moet waar mogelijk aanwezig zijn bij deze visieontwikkeling en de implementatie van oplossingsporen. Binnen dit globale kader willen we met de actie wonen op maat vernieuwende woonprojecten ontwikkelen rond duurzaam en betaalbaar wonen met, waar nodig, inbegrip van nieuwe modellen van (ver)huur/(mede)eigendom, zowel met sociale als private woonpartners. We denken aan woonprojecten voor ouderen, alleenstaanden, daklozen, woonwagenbewoners, grote gezinnen, slachtoffers van huisjesmelkers. We hebben aandacht voor kernversterking van dorpen met sociale huisvesting en andere functies (scholen, winkels), leegstand in kernen, opdelen van woningen, gebouwen, kavels, tijdelijk gebruik, nieuwe verhuur/koopvormen in sociale huisvesting, samenhuisprojecten voor jongeren met beperkt inkomen, huurkoop en CLT in sociale huisvesting,...

WOONZAAK

Maatschappelijke context

In Vlaanderen woedt een wooncrisis. Meer dan 155.000 gezinnen staan op de wachtlijst voor een sociale woning. De problemen met toegankelijkheid, betaalbaarheid, kwaliteit én woonzekerheid op de private huurmarkt zijn groot. Wie geen toegang heeft tot een sociale woning en op de private huurmarkt niet (meer) terecht kan, belandt in het grijze wooncircuit of in situaties van dakloosheid. Ondanks het feit dat wonen een grondrecht is, neemt de Vlaamse overheid onvoldoende initiatief om dit recht ook effectief waar te maken. Via juridische weg, gekoppeld aan een brede campagne met diverse partners, willen we de overheid overtuigen om de nodige maatregelen te treffen.

Korte omschrijving

Via een Europese procedure bij het Europees Comité voor de sociale rechten, de 'collectieve klachtenprocedure', wil de Woonzaak de overheid aanzetten tot een krachtadig woonbeleid. Omdat uitspraken van het ECSR juridisch gezien niet bindend zijn, is het cruciaal om de procedure te omkaderen met een campagne om het publieke draagvlak te vergroten en de collectieve klacht op de politieke agenda te plaatsen en te houden. Verhalen, getuigenissen ... uit de concrete opbouwpraktijk zullen een belangrijke bijdrage leveren aan dit campagneluw. Daarnaast neemt Samenlevingsopbouw een trekkende rol op in de brede beweging die de 'Woonzaak' voor ogen heeft. Dit vertaalt zich in de organisatie van/deelname aan (lokale) acties, de inzet van de eigen communicatiekanalen, de inzet van lokale netwerken, organisatie van de doelgroep ... Op die manier vormt de 'Woonzaak' een extra stimulans om signalen te verzamelen, standpunten te formuleren, acties op te zetten, enzovoort. Dit alles kan op sectoraal niveau gebundeld worden en meegenomen in de bovenlokale coördinatie.

Samenwerkingspartners

De 'Woonzaak' is een initiatief van Samenlevingsopbouw, het Vlaams Huurdersplatform, het Netwerk tegen Armoede, Welzijnzorg en Feantsa. Meer dan 30 organisaties uit het brede

middenveld schaarden zich in het voorjaar 2019 achter de principes van de 'Woonzaak'. Daarnaast zetten ook meer dan 40 academici hun schouders mee onder het initiatief. Momenteel loopt de oproep naar organisaties om aan te sluiten bij de effectieve indiening van de collectieve klacht.

Timing

2021-2015

Onze bijdrage aan deze sectorale strategische actie

Vanuit onze woonprojecten geven we noden en kwesties door. We mobiliseren de doelgroep om het recht op wonen zichtbaar te maken en geven voeding aan de campagne vanuit eigen praktijken (projecten kleinschalig wonen, buurtwerk Zaventem, buurtwerk Dilbeek, bouwblokrenovatie Tienen, Zennelab Vilvoorde, huurdersparticipatietraject Tienen-Aarschot-Landen, Verenigingen waar Armen het Woord nemen Halle en Tienen)

BEWONERSPARTICIPATIE

Maatschappelijke context

Veel mensen uit de doelgroep blijven voor hun wonen aangewezen op de sociale huursector. Huurdersparticipatie heeft de voorbije jaren sterk aan belang gewonnen. Inzet van sector Samenlevingsopbouw en de oprichting van Vivas hebben hier een grote rol in gespeeld. De voorbije jaren ondersteunden we verschillende bouwmaatschappijen (o.m. in Vilvoorde en Tienen) bij het versterken van bewonersparticipatie. We brachten vanuit de huurders kwaliteits- en betaalbaarheidsproblemen in beeld, zorgden voor een sterker participatiebeleid met de opstart van buurtbabbels, dag van de huurder, huurderskranten en ondersteunden verschillende initiatieven m.b.t. leefbaarheid en wijkbeheer.

Korte omschrijving

Doordat huurdersparticipatie werd opgenomen in het Sociaal Huurbesluit en het één van de toetsstenen bij de huidige visitaties is geworden, merken we dat steeds meer bouwmaatschappijen bewonersparticipatie structureel hebben opgenomen in hun beleid. We hebben er daarom voor gekozen om de personeelsinzet op dit thema af te bouwen. De huidige convenant met bouwmaatschappij Cnuz (Tienen-Aarschot-Landen) wordt afgerond tegen eind 2021. Er worden in dit kader geen nieuwe convenanten meer afgesloten. Nieuwe convenanten met sociale huisvestingsmaatschappijen blijven mogelijk in het kader van de strategische actie 'wonen op maat'. Aan het begin van de nieuwe beleidsperiode maken we, idealiter op sectorniveau, een round-up van meer dan 20 jaar begeleiding van bewonersparticipatie; we zorgen voor een evaluatie, reflectie (wat leren we zelf uit dit verhaal) en gaan na hoe we dit teruggeven aan de eigen sector en de sector van sociale bouwmaatschappijen.

Samenwerking

Cnuz, Storzo, Huis van het Kind Tienen/Aarschot, Stad Aarschot, Stad Tienen, wijkcomités, CAW Oost-Brabant, Huurdersbond, VMSW, sector Samenlevingsopbouw

Timing

2021

STERK WERK: INNOVATIEVE MODELONTWIKKELING VOOR DUURZAAM WERK

Maatschappelijke context

Arbeid is een belangrijke hefboom om aan de samenleving te participeren en armoede te bestrijden. Ondanks de huidige krapte op de arbeidsmarkt geraakt een deel van de bevolking niet aan een duurzame job. Te vaak komen mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie terecht in situaties van precair werk, zoals interimjobs. Meer nog: door de doorgedreven flexibilisering dreigt hun situatie te verslechteren, zelfs op momenten dat ze werken.

Toch is er veel werk voor kortgeschoolden dat duurzaam zou kunnen zijn, in plaats van precair zoals nu. Fietskoerierswerk bijvoorbeeld, of afwassen in een restaurant, kuisen van hogedrukovens ... Er ligt bovendien potentieel in de creatie van duurzame jobs die passen binnen een sterk klimaat- en milieubeleid.

Verder wordt werken vaak bemoeilijkt omdat een aantal randvoorwaarden niet zijn vervuld. Enkele voorbeelden: onbetaalbare of niet op de werkuren afgestemde kinderopvang, kopzorgen door slechte of onbetaalbare huisvesting, gebrekkige mobiliteit ...

Korte omschrijving

In verschillende lokale contexten experimenteren opbouwwerkers met initiatieven waar ze duurzame en kwaliteitsvolle jobs creëren voor mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie. Zo garanderen ze het recht op arbeid. Als dat nodig is werken ze met tussenstappen, zoals werkervaringsstages en andere tewerkstellingsinitiatieven.

Via een lerend netwerk worden de krachten gebundeld. Opbouwwerkers leren van elkaar waar en hoe de effectiviteit van hun werk toeneemt. Succesvolle initiatieven worden opgeschaald en verankerd.

Samenlevingsopbouw beïnvloedt het beleid. Het doel is een wetgevend kader dat jobcreatie stimuleert.

Samenwerkingspartners

Samenlevingsopbouw werkt samen met verschillende partners, zowel uit beleid als uit de private en sociale economie. Bovendien is er samenwerking met partners die expertise hebben in werving en jobcoaching, de Kringwinkels, vakbonden, onderzoekscentra, Federgon, Randstad, VoKa, VDAB en middenveldorganisaties.

Timing

2021-2025

Onze bijdrage aan deze sectorale strategische actie

We versterken onze inzet en expertise op arbeid. We onderzoeken samen met de sector naar werkzame modellen (Open Hiring, Zero chômage, e.d.) en verkennen op welke locaties we welke modellen kunnen uittesten. We denken o.m. aan Vilvoorde waar we in de voorbije beleidsperiode met het project 'Metal & Wood' hebben ingezet op een activeringsbeleid voor NEET-jongeren. Het project vormt een basis om in te zetten op jobcreatie.

MODELONTWIKKELING STERK ONDERWIJS

Maatschappelijke context

Onderwijs kan een sterke hefboom zijn voor sociale stijging. Uit onderzoek blijkt echter dat kinderen en jongeren uit maatschappelijk kwetsbare situaties in Vlaanderen en Brussel meestal slechter presteren dan kinderen en jongeren die sociaal sterker staan. Bovendien worden ze vaker naar de B-stroom doorverwezen en presteren ze ook slechter op andere indicatoren dan jongeren uit de middenklasse. Samenlevingsopbouw ontwikkelt een model voor het lokale onderwijsbeleid dat een hefboom is voor groepen in een kwetsbare situatie. Het beoogt verandering op volgende niveaus:

1. De school werkt aan een verbreding van de basiszorg, gericht op gelijke onderwijskansen en talentontwikkeling van alle kinderen. Dat gebeurt door het opzetten van acties omtrent schoolkosten, onthaal en communicatie, meertaligheid, tegen discriminatie en racisme ...;
2. Gezinnen worden versterkt;
3. De directe omgeving (buurt, familie, lokale gemeenschap ...) wordt betrokken.

Korte omschrijving

Samenlevingsopbouw wil vanuit expertise met de doelgroep, praktijkontwikkeling rond gelijke onderwijskansen en samen met het onderwijsveld werken aan een onderwijs waarbij leeransen en talentontwikkeling van alle kinderen en jongeren worden verhoogd. In functie hiervan zijn vernieuwende praktijken nodig die samen met ouders, onderwijspartners en experts inzake onderwijs worden opgezet.

Op verschillende plaatsen in Vlaanderen worden de school, gezinnen en de buurt samengebracht om te bekijken welke structurele inspanningen nodig zijn om voor leerlingen in een kwetsbare positie gelijke onderwijskansen te realiseren. Het resultaat van deze oefening wordt omgezet in een model voor lokaal schoolbeleid. Deze aanpak kan geïntegreerd worden in bestaande projecten of nieuwe projecten kunnen worden opgezet. Het is belangrijk dat er bij de ontwikkeling in verscheidene contexten wordt geëxperimenteerd.

De aansturing en keuze van locaties gebeurt door een stuurgroep op Vlaams niveau. Die bestudeert inspirerende goede praktijken (ook uit het buitenland), werkt een stappenplan uit, en distilleert uit de verschillende lokale ervaringen een model. Dat model wordt geïmplementeerd in Vlaamse scholen, in nauwe samenwerking met gezinnen in een maatschappelijk kwetsbare positie, buurtpartners en lokaal beleid.

Samenwerkingspartners

Samenwerkingspartners zijn: scholen, kinderen, jongeren en ouders in een maatschappelijk kwetsbare positie, lokale en Vlaamse sport- en vrijetijdspartners, experts onderwijs (bijvoorbeeld inzake diversiteit), beleidsmakers, LOP-deskundigen, onderwijskoepels, mobile school. Op sectorniveau wordt een academische werkplaats opgericht voor de opbouwwerkers, met onderzoekers en beleidsmakers.

Timing

2021-2025

Onze bijdrage aan deze sectorale strategische actie

1. Op de huidige projectwerking in **Zaventem** willen we met onze werking specifiek aan deze modelontwikkeling meewerken. Daarnaast wordt er na een verkenning op minstens één

nieuwe locatie samengewerkt met een lagere of secundaire school aan deze modelontwikkeling.

2. Binnen deze sectorale actie hebben we bijzondere aandacht voor structurele verandering in de onderwijsorganisatie om alle kinderen optimale kansen te bieden

MODELONTWIKKELING SOCIAAL NETWERK ONDERWIJS

Maatschappelijke context

Gelijke onderwijskansen garanderen, betekent kwetsbare gezinnen voldoende omkadering en ondersteuning bieden. Een structureel armoede- en gelijke kansenbeleid in de scholen en het creëren van sociale netwerken (formele en informele) rond de gezinnen kunnen hieraan een belangrijke bijdrage leveren. Het ontbreekt echter aan concrete en opschaalbare modellen om dit zowel voor hulp- en dienstverleningsorganisaties als voor scholen mogelijk te maken. Met deze actie willen we een model ontwikkelen rond 2 basisscholen in Heverlee. Waar Heverlee vroeger gekend stond als eerder rijke, residentiële deelgemeente van Leuven, is dat de laatste jaren sterk geëvolueerd qua bevolkingssamenstelling en dus ook schoolgaande populatie. Scholen zien het aandeel kansarme leerlingen sterk toenemen, en daarmee gepaard gaande ook de (dringende) zorgvragen van gezinnen (met een vluchtverleden), die naast onderwijs vnl. draaien rond huisvesting, toegankelijke hulp- en dienstverlening en sociale contacten van gezinnen. Het verschil met scholen in het centrum van Leuven is dat er in Heverlee geen decentrale dienstverlening aanwezig is van bv. OCMW, CAW, noch een buurtwerking.

Korte omschrijving

Riso Vlaams-Brabant bouwt sinds 2019 een netwerk uit van onderwijs-, welzijns- en lokale actoren rond twee basisscholen in Heverlee. Dit netwerk moet leiden tot volgende verandering:

- het professioneel aanbod (hulp- en dienstverlening, vrijetijd) is aangepast en afgestemd op de noden van kwetsbare groepen én scholen
- scholen realiseren een gelijke kansenbeleid en - praktijk door o.m. een goed uitgebouwd kostenbeleid, armoede- en diversiteitsvaardige leerkrachten en een sterke ouder-schoolsamenwerking
- er is een uitgebreid sociaal netwerk voor kwetsbare gezinnen rond deze scholen (informeel, formeel)
- er zijn concrete solidaire initiatieven tussen gezinnen met schoolgaande kinderen in Heverlee
- de scholen zetten het netwerk concreet in rond noden en signalen van kwetsbare gezinnen

Het ontwikkelde netwerk kan model staan voor andere scholen (in het gebied) met eenzelfde problematiek.

Samenwerkingspartners

Heilig Hartinstituut, Sint-Lambertus, Sint-Norbertus, Scholengemeenschap Leuven-Zuid, LOP Leuven, CLB, WZC Annuntiaten, OCMW, CAW Oost-Brabant, lokaal bestuur, dienst Onderwijs en dienst Samenleving stad Leuven, Huis van het Kind Leuven, Hogeschool Gent – onderzoeksgroep onderwijs-welzijn, ouders, vrijetijdsorganisaties, pedagogische begeleidingsdiensten, Kind & Gezin, .

Timing

2021- 2023

UITBREIDING WIJKGEZONDHEIDSCENTRA

Maatschappelijke context

Het dichteren van de gezondheidskloof, start met het realiseren van een breed toegankelijke en kwaliteitsvolle eerstelijnszorg. Het belang van een persoonlijke begeleiding en opvolging, werk maken van vroegdetectie en het remmende effect van de schotten tussen gezondheidszorg en welzijn, zijn de belangrijkste hefboomen voor kwetsbare groepen die keer op keer naar voor worden geschoven. Daarnaast vormen zowel het opsporen en toeleiden van patiënten als een goede opvolging en begeleiding nadien de basis van toegankelijke en kwaliteitsvolle gezondheidszorg. Multidisciplinair en interdisciplinair werken, tot slot, bepalen eveneens de effectiviteit en duurzaamheid van de zorg. Deze elementen vormen de kern van de aanpak van wijkgezondheidscentra. De besparingen binnen de gezondheidszorg hebben een rem gezet op de uitbreiding van wijkgezondheidscentra en dit terwijl het model heeft bewezen op een efficiënte manier mensen in kwetsbare positie te bereiken en te versterken.

Korte omschrijving

We garanderen de toegang tot eerstelijnsgezondheidszorg en versterken daarom de groei van wijkgezondheidscentra. We ondersteunen hierbij, vanuit eerdere ervaringen, lokale besturen of andere initiatiefnemers bij het opstarten van wijkgezondheidscentra. Vanuit een veldverkenning gaan opbouwwerkers steeds na of en hoe een integratie met een bestaand wijkgezondheidscentrum mogelijk is. Indien dit niet mogelijk is, begeleiden we de opstart vanuit Samenlevingsopbouw.

Samenwerkingspartners

Lokale overheden, VWGC, bestaande WGC's

Timing

2021-2025

KLIMAATTRANSITIE: PROJECTVERKENNING EN -ONTWIKKELING CIRCULAIRE ECONOMIE EN DUURZAME ENERGIEPRODUCTIE

Maatschappelijke context

Willen we een antwoord bieden aan de klimaatverandering dan dienen we onder meer onze manier van consumeren en de wijze waarop we energie produceren te veranderen. De vraag is hoe mensen in armoede ook hun voordeel kunnen halen uit deze transitiebeweging.

De huidige wegwerpeconomie staat ver van de duurzaamheidsdoelstellingen. Zo is het vandaag vaak goedkoper om een nieuw product te kopen dan om een kapot product te laten herstellen. Daarbij komt dat producten dikwijls niet ontworpen zijn om te herstellen. Wie een beperkt budget heeft, heeft vaak enkel de keuze om te winkelen bij goedkope winkelketens. Deze producten gaan snel stuk en bovendien bevatten ze vaak schadelijke stoffen. De circulaire economie, die draait om producten zo te ontwerpen dat ze langer meegaan en dat ze bij het afdanken worden gerecycleerd, wordt daarom steeds belangrijker. Tweedehands, hergebruiken en het delen van diensten en producten, lijken evoluties te zijn die voor mensen in armoede een belangrijk voordeel kunnen

bieden; o.m. op het vlak van werkgelegenheid door jobcreatie voor laag- en middelgeschoolden. Tegelijk zien we dat tal van initiatieven weinig toegankelijk zijn voor mensen in armoede (te duur, sociale en technische drempels,...). De circulaire economie biedt op dit moment te weinig voordelen voor onze doelgroepen.

Een belangrijk ander facet binnen de klimaattransitie is het vergroenen van de elektriciteitsproductie. Wind- en zonne-energie vormen een belangrijk deel van een klimaatneutrale toekomst. De kosten en baten van deze energietransitie moeten eerlijk verdeeld worden. Groepen met de lagere inkomens lijden meer schade door klimaatverstoring en luchtverontreiniging, terwijl hun ecologische voetafdruk veel kleiner is. Zolang de energiemarkt in handen is van enkele grote spelers dreigt het gevaar van energiearmoede (= huishoudens die moeite hebben hun energierekening te betalen) en blijven de investeringen in hernieuwbare energiebronnen achter omdat met traditionele energieopwekking vooralsnog meer winst te behalen is. Er wordt daarom door velen gepleit om het zwaartepunt van het energiesysteem te leggen bij initiatieven uit de samenleving (energiecoöperaties en lokale overheden). Energie zou daarmee een publieke dienst zijn. Nationale, regionale en lokale overheidsbedrijven krijgen een grotere rol toebedeeld om productie, distributie en levering op elkaar af te stemmen. Hierbij kan gewerkt worden met een mix van verschillende publieke en collectieve eigendomsvormen, waaronder lokale burgerenergiecoöperaties en initiatieven. Voor een sociaal klimaatbeleid is het niet alleen noodzakelijk dat we de manier waarop we de transitie financieren aanpassen. We moeten ook het eigenaarschap transformeren, zodat de baten bij bredere lagen van de bevolking terechtkomen.

Korte omschrijving

Bedoeling is om te wegen op het beleid (lokaal en bovenlokaal) zodat een sociaal gecorrigeerd klimaatbeleid gevoerd wordt. Om te kunnen wegen, dienen we eerst een projectverkenning op te zetten rond de deelthema's 'circulaire economie' en energieproductie. Het Jaarboek Armoede en Sociale Uitsluiting 2019 en het tweejaarlijkse verslag 2018-2019 'duurzaamheid en armoede' van het Steunpunt tot Bestrijding van Armoede, Bestaansonzekerheid en Sociale Uitsluiting vormen hierbij een stevige vertrekbasis. We brengen opportuniteiten en bestaande initiatieven in kaart en gaan op zoek naar structurele drempels die ervoor zorgen dat processen binnen de circulaire economie en energieproductie armoede en sociale ongelijkheid groter maken. Vanuit de projectverkenning ontwikkelen we vervolgens innovatieve projecten, versterken we bestaande projecten of stappen we in in bestaande initiatieven. We geven een stem aan onze doelgroepen zodat deze initiatieven een positieve impact voor hen hebben en het beleid sociaal rechtvaardig ontwikkeld of gecorrigeerd wordt.

Samenwerkingspartners

Lokale overheden, lokale initiatieven als Repaircafés, gereedschapsbibliotheken, Bond Beter Leefmilieu, Repair & Share, Voka, Unizo, REScoop Vlaanderen, lokale klimaatnetwerken sociale huisvestingsmaatschappijen, VMSW, Provincie Vlaams Brabant, maatwerkbedrijven, intercommunales, energieleveranciers, Hefboom vzw, Dialoog vzw, Druifkracht,...

IEDERS STEM TELT CAMPAGNE

Maatschappelijke context

Verkiezingen zijn de hoogdagen van de democratie. Ook voor maatschappelijk kwetsbare groepen staat er op die dagen heel wat op het spel. De verschillende overheden hebben immers tal van hefboomen ter beschikking om een ingrijpende verbetering teweeg te brengen in hun leven.

Korte omschrijving

Met de campagne Ieders stem telt (IST) grijpt Samenlevingsopbouw de (lokale, regionale, federale en Europese) verkiezingen van 2024 aan om de noden van groepen in een maatschappelijk kwetsbare positie op de politieke en maatschappelijke agenda te plaatsen. Het doel is het beleid aan te zetten tot het voeren van een meer sociaal beleid. Bovendien moet de publieke opinie overtuigd worden van het belang van sociaal beleid. Dat gebeurt door in te zetten op beleidsbeïnvloeding, beleidsopvolging, sociale actie en gerichte communicatie.

Ieders stem telt maakt memoranda, geeft vormingen en voert een slimme communicatie. In aanloop van de verkiezingen gaat IST op allerlei creatieve manieren in gesprek met politici. Na de verkiezingen is er opvolging. Dat betekent: de opgebouwde contacten met politici onderhouden en verder in dialoog blijven gaan over sociale thema's.

Samenwerkingspartners

Voor IST werkt Samenlevingsopbouw samen met een heel aantal partners: armenverenigingen, Welzijnschakels, zelforganisaties, WMKJ's, CAW, sociaal-culturele verenigingen, Vluchtelingenwerk Vlaanderen, Decenniumdoelen, Welzijnszorg ...

Timing

2023-2024

Onze bijdrage aan deze sectorale strategische actie

Gedurende 2 jaar (jaar voor en jaar van de verkiezingen in 2024) zetten we in op de campagne IST.

SOLIDARITEIT IN BEELD

Maatschappelijke context

We zien in de samenleving en projecten van Samenlevingsopbouw een groeiende polarisering en racisme ontstaan. Groepen worden met elkaar in concurrentie gebracht. Grond- en mensenrechten worden voorwaardelijk gemaakt of de idee maakt opgang dat bepaalde groepen minder recht hebben op deze rechten. De druk op directe en indirecte solidariteit is groot. Tegelijk werken we met Samenlevingsopbouw al vele jaren projecten uit waarin solidariteit tot stand komt of versterkt wordt. Dit sectorproject streeft naar meer aandacht en inzet daarop in onze diverse opbouwpraktijken. Vanuit de praktijk en via gericht onderzoek, willen we komen tot een sterke en heldere gedeelde visie op solidariteit. Doordat de visie wordt gebouwd op diverse projecten, zal blijken dat er al veel solidariteit en warm samenleven bestaat op lokaal niveau.

Vanuit onze gedeelde en door de praktijk gedragen visie willen we ook impact hebben op de publieke opinie. Verder willen we het draagvlak versterken voor de rol die sociale professionals kunnen en moeten opnemen binnen deze thematiek.

Korte omschrijving

We bundelen de krachten om solidariteit in al haar verschijningsvormen te stimuleren en initiëren. Ook brengen we solidariteit frequenter en beter in beeld. We gaan zo gezamenlijk aan de slag met modelontwikkeling en campagnes om directe en indirecte solidariteit te stimuleren en in beeld te brengen, te bevorderen en waar mogelijk structureel te verankeren.

Samenwerkingspartners

Samenwerkingspartners zijn: academici en onderzoekers, zoals de Diegem-onderzoekers. Deze mogen zich niet louter op de stad richten, en moeten aandacht hebben voor Brussel. We zoeken coalities met andere middenveldorganisaties, zoals Bond zonder naam, Welzijnszorg, vakbonden en lokale besturen.

Timing

2021-2025

Onze bijdrage aan deze sectorale strategische actie

- 1. Week van Verbondenheid:** Samen met Bond Zonder Naam en andere instituten zet Samenlevingsopbouw RISO Vlaams-Brabant haar schouders onder de organisatie van de "Week van Verbondenheid". Het initiatief legt de nadruk op het creëren van verbondenheid en ontmoeting, omdat veel mensen nog steeds uitgesloten worden van de samenleving. Bij de organisatie van de 'Langste Tafels' zetten we in op het samenbrengen van mensen en organisaties, op niet-evidente ontmoetingen en op de uitwisseling van ervaringen. We stimuleren burgers, bedrijven, verenigingen en gemeenten om dat ook te doen. Onze bijzondere focus ligt daarbij op mensen in maatschappelijk kwetsbare posities.
- 2. Solidariteit in beeld projectvoorbereiding:** We streven naar meer aandacht en inzet op directe en indirecte solidariteit in onze diverse opbouwwerkpraktijken (bv binnen Sociale Kruidenier of StadsAkker). Vanuit de praktijk en via gericht onderzoek, willen we komen tot een sterke en heldere gedeelde visie. Vanuit die gedeelde en door de praktijk gedragen visie willen we ook impact hebben op de publieke opinie. Verder willen we het draagvlak versterken voor de rol die sociale professionals kunnen en moeten opnemen binnen deze thematiek.

Het project verloopt in twee fasen:

- Een uitgebreide projectvoorbereiding, gekoppeld aan een vooronderzoek over diverse projecten over solidariteit in diverse contexten.
- Het vervolg bestaat uit de uitwerking van modelontwikkeling, het uittesten van nieuwe projecten en de uitrol hiervan. Parallel moet aandacht gaan naar het beïnvloeden van de publieke opinie. RISO koppelt deze modellen van solidariteit aan een project dat bijdraagt tot het realiseren van een grondrecht. Hal 5 in Leuven zal tijdens de projectvoorbereiding de uitvalsbasis vormen.

Samenwerkingspartners: academici en onderzoekers, zoals de Diegem-onderzoekers. Er kunnen coalities gesloten worden met andere middenveldorganisaties, zoals Welzijnszorg of vakbonden, lokale besturen, partnerorganisaties in en betrokken bij Hal5, burgerinitiatieven, middenveldorganisaties, culturele actoren.

ONDERSTEUNING VERENIGINGEN WAAR ARMEN HET WOORD NEMEN

Maatschappelijke context

Verschillende organisaties hebben als doel de belangen te verdedigen van mensen die hun rechten moeilijk kunnen doen gelden. Zo hebben in Vlaanderen intussen 59 'verenigingen waar armen het woord nemen' de hoofdplicht om vanuit de ervaringen van mensen in armoede het beleid, het middenveld en de maatschappij te sensibiliseren rond armoede en te veranderen in functie van armoedebestrijding. Het armoededecreet vormt hierbij het kader. Om de participatie van mensen in armoede te bereiken, voorziet het decreet in de erkenning en subsidiëring van verenigingen waar armen het woord nemen. Dit zijn vzw's die werken aan zes criteria: armen samenbrengen in groep, armen het woord geven, werken aan de maatschappelijke emancipatie van armen, werken aan maatschappelijke structuren, vormingsactiviteiten en de dialoog organiseren en armen blijven zoeken. In Vlaams-Brabant zijn er 4 erkende verenigingen. Drie daarvan worden door Samenlevingsopbouw RISO Vlaams-Brabant ondersteund.

Korte omschrijving

Vanuit het belang van vindplaatsgericht werken binnen het opbouwwerk blijven we Erm 'n Erm in Tienen, Open Armen in Halle en 't Lampeke in Leuven minstens ondersteunen tot het einde van het meerjarenplan. Gezien de personeelsmiddelen vanuit het armoededecreet te beperkt zijn om een brede basiswerking uit te bouwen, versterken we de werkingen zo goed mogelijk. We ondersteunen de verenigingen op methodisch vlak en in het aantrekken van extra middelen. Op basis van de keuzes die uit de projectverkenningen binnen dit meerjarenplan komen, is een bijkomende personeelsinzet met decretale middelen mogelijk, mits er een gedeelde ambitie is binnen een grondrecht. Door samen te werken met een vereniging kan het opbouwwerk versterkt worden. We beschouwen de verenigingen steeds als één van de vindplaatsen, naast andere armoedewerkingen, buurtwerkingen,....

Samenwerkingspartners

Open Armen vzw, 't Lampeke vzw, Erm 'n Erm vzw, lokale overheden, hulp- en dienstverlening, Netwerk tegen Armoede,....

Timing

2021-2025

9. INTERNE DOELSTELLINGEN

Ambitie, speerpunten en randvoorwaarden

Onze ambitie is om te komen tot een sterke organisatie met impact. We dienen hiervoor een autoriteitsstelsel aan te meten en een duidelijke en autonome positie in te nemen. Onze visie en missie zijn hierbij onze motivatie: gemeenschappelijke verontwaardiging over maatschappelijke ongelijkheid. We dragen de visie en missie ten volle uit. RISO dient nog meer een beleidsbeïnvloedende organisatie te zijn en neemt hierbij de rol op als traject- en procesbegeleider. We gaan op zoek naar structurele oplossingen en leggen de link tussen partners, doelgroep, oplossingsactoren, netwerken.

Om dit te realiseren richten we ons op volgende speerpunten en randvoorwaarden.

Speerpunten

We moeten meer expert worden in de opbouwmethodiek en op thema's en dienen de deskundigheid van onze medewerkers verder te verhogen. We betrekken experts van buitenaf in de projectontwikkeling en bij onze organisatie. Onze expertise en impact maken we meer zichtbaar en dragen we meer uit. We monitoren hierbij meer onze impact. We versterken de administratieve, logistieke en ICT ondersteuning zodat medewerkers zich ten volle kunnen richten op het creëren van impact. We houden meer vinger aan de pols met maatschappelijke evoluties en hebben daardoor meer aandacht voor duurzaamheid en diversiteit (zowel op vlak van personeelsbeleid als binnen projecten). Vrijwilligers en de doelgroep geven we meer inspraak in onze projectvoorbereiding en -ontwikkeling. We benoemen en verduidelijken steeds naar hen onze projectdoelen, zorgen voor duidelijke en begrijpbare communicatie en schenken meer aandacht aan het welbevinden van de vrijwilligers binnen onze werkingen.

Randvoorwaarden

Om dit te kunnen realiseren hebben we een uniform HRM-beleid nodig. Zowel op het vlak van aanwervingsbeleid, leerbeleid, inwerkingsbeleid en het coachings- en evaluatiebeleid. We zorgen voor een warm onthaal van nieuwe medewerkers (goede omkadering door coach, voldoende vormingskansen, snel en duidelijk zicht op logistieke en administratieve zaken). We verhogen het intern draagvlak voor duurzaamheid en diversiteit en zorgen voor een sterke interne en externe communicatie: meer uniformiteit in de huisstijl, een beter uitgebouwd webplatform, resultaten meer kenbaar maken en een betere toegang tot informatie en documenten. We brengen een focus in onze werking aan en beperken het aantal beleidsthema's en projecten om meer impact te hebben. We zorgen voor een organisatiestructuur die ten dienste staat van de gewenste impact (met o.m. meer interne en externe samenwerking). We zorgen voor meer transparantie zodat iedereen zicht heeft op elkaars projecten en iedereen weet wie/waar/welke beslissingen neemt. We hebben aandacht voor welzijn op het werk en bouwen een welzijnsbeleid uit. We bouwen een duurzame organisatiecultuur uit die oog heeft voor informele ontmoeting en extra aandacht geeft aan teamspirit en teamgeest. Om onze impact te verhogen betrekken we meer partners en ondersteunen partnerorganisaties ifv van het gemeenschappelijk verhogen van de impact.

De randvoorwaarden die we moeten realiseren voor het ontwikkelen van een organisatie met impact zullen deels in de organisatie gebeuren, deels in de sector (i.f.v kennisdeling, afstemming, versterking). Hiertoe zal het instituut deelnemen aan sectoroverleg terzake. Hieronder vindt u een

overzicht van de strategische en operationele doelen en strategische acties om onze ambitie waar te maken.

SD interne organisatie

RISO Vlaams-Brabant beschikt over een organisatie-en kwaliteitsbeleid, zodat haar maatschappelijke opdracht kwalitatief en doelgericht wordt gerealiseerd.

In wat volgt beschrijven we de wijze waarop we de nodige randvoorwaarden zullen creëren om onze externe strategische doelstellingen te verwezenlijken. Deze interne, organisatorische doelstelling rond kwaliteit willen we nastreven op alle niveaus van de organisatie. Op de eerste plaats betekent dit dat we het kwaliteitsvol werken binnen de **strategische acties** permanent willen bekijken, stimuleren en evalueren. Indien nodig vraagt Samenlevingsopbouw daartoe ondersteuning van derden. Verder willen we bijzondere aandacht hebben voor de ondersteuning en begeleiding van **opbouwwerkers**. Tenslotte moet ook het **organisatiemodel** van Samenlevingsopbouw een weerspiegeling zijn van de kwaliteit van de werking. Het **kwaliteitshandboek** is voor dit alles een belangrijk instrument.

OD Kwaliteitsbeleid

RISO Vlaams-Brabant garandeert de kwaliteit van de zorgaspecten en kernprocessen met de doelgroep.

Strategische Acties

Implementeren van het kwaliteitsbeleid

Er is de drive om als organisatie steeds weer beter te willen presteren. Kwaliteitsverbetering is dan ook een continu proces van zelfreflectie en zelfevaluatie, gericht op een continu verbeteren van onze werking. Alles kan beter en alles is vatbaar voor verbetering. Het is belangrijk dat we de hele werking van de organisatie continu in vraag stellen, ook wat goed loopt. Het kwaliteitshandboek is hiervoor ons belangrijkste werkinstrument. We vernieuwden het kwaliteitshandboek, aangepast aan de vereisten van het kwaliteitsdecreet van 2003. De focus hierbij is de gebruiker en de verantwoorde zorg. In de loop van het nieuwe meerjarenplan gebeurt er een update van het kwaliteitshandboek. De maatregelen omschreven in het kwaliteitshandboek voeren we uit.

Samenwerkingspartners: sector Samenlevingsopbouw, onze doelgroepen en onze partners.

Timing: 1/1/2021 - 31/12/2025

OD Duurzaamheidstoets

RISO Vlaams-Brabant hanteert een duurzaamheidstoets bij het opzetten van alle activiteiten en binnen het aankoopbeleid.

Strategische acties

1. *Uitwerken van een duurzaamheidsscan.*
2. *Op basis van de duurzaamheidsscan verbeteracties opmaken en uitwerken, in samenwerking met vrijwilligers, partners en doelgroep.*

OD Veiliger ruimtes

Mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie voelen zich veiliger binnen de werkingen van RISO Vlaams-Brabant, de ruimtes zijn en blijven zo maximaal mogelijk vrij van racisme en discriminatie.

Strategische acties

1. *Goede praktijken uitwisselen*
2. *Gezamenlijke visie en handelingskaders worden ontwikkeld, geïmplementeerd en toegepast.*

Op microniveau willen we inzetten op “safe spaces” binnen onze werkingen. Zowel voor onze doelgroep als onze eigen medewerkers willen we een plek kunnen aanbieden waar discriminatie en racisme niet getolereerd worden en iedereen zich veilig kan voelen. We werken daaraan via een intern diversiteitsbeleid.

Samenwerkingspartners: sector Samenlevingsopbouw, onze doelgroepen en partners.

Timing: 1/1/2021 – 31/12/2025

OD Diversiteit

Samenlevingsopbouw weerspiegelt integraal de diversiteit in de samenleving en erkent de meerwaarde daarvan.

Strategische acties

1. *Er is een in de sector breed gedragen en actief diversiteitsbeleid.*
2. *Er is een lerend netwerk diversiteit.*
3. *De personeelsploeg van RISO Vlaams-Brabant is meer divers samengesteld qua etnische achtergrond, meertaligheid, opleidingsgraad, man/vrouw verhoudingen.*

We geven diversiteit maximaal plaats binnen onze werking. De aandacht voor diversiteit is ingebed op alle niveaus en in alle initiatieven van de verschillende instituten. Het feit dat de aandacht voor diversiteit is ingebed op alle niveaus en in alle initiatieven van Samenlevingsopbouw heeft ook implicaties voor het personeelsbeleid. Net als bij onze doelgroep ervaart Samenlevingsopbouw onderlinge verschillen tussen haar medewerkers als een verrijking.

Samenwerkingspartners: sector Samenlevingsopbouw, onze doelgroepen, het EVA integratie en inburgering, sociaal-culturele verenigingen van etnisch-culturele minderheden, Sociale ...

Timing: van 01/01/2021 - 31/12/2025

OD Externe communicatie

RISO Vlaams-Brabant realiseert de organisatievoorwaarden voor het bewerkstelligen van een vergroot draagvlak voor Samenlevingsopbouw en een grotere impact op het beleid en de samenleving.

Strategische acties:

1. Inzet op strategische communicatie

Samenlevingsopbouw zet strategischer in op communicatie om beter bekend te zijn en meer impact te hebben ten aanzien van mensen in een kwetsbare positie, het beleid, de media en het brede publiek. Dat is nu te weinig het geval. Lokale buurtwerkingen, verenigingen en initiatieven die Samenlevingsopbouw ondersteunt zijn vaak beter bekend dan de organisatie zelf. Om onze positionering en impact via communicatie te versterken wordt gewerkt met een door de sector gedragen visie en strategie.

2. Sectorinterne samenwerking

Er is een gemeenschappelijke inzet op communicatie en er wordt gewerkt aan een efficiënte sectorinterne samenwerking.

10. MEERJARENBEGROTING

	Codes	BEGROTING 2021		BEGROTING 2022		BEGROTING 2023		BEGROTING 2024		BEGROTING 2025	
		Vzw	AC Vlaamse overheid	Vzw	AC Vlaamse overheid	Vzw	AC Vlaamse overheid	Vzw	AC Vlaamse overheid	Vzw	AC Vlaamse overheid
Aantal VTE		28,6	19,9	27,6	19,9	25,6	20,4	24,6	20,4	24,1	19,9
RESULTATENREKENING											
Bedrijfsopbrengsten en bedrijfskosten											
Brutomarge	(+/-) 9900	1 910 939,00	1 363 246,69	1 900 939,00	1 394 818,84	1 805 939,00	1 428 750,00	1 765 000,00	1 455 756,10	1 750 000,00	1 434 692,95
Bedrijfsopbrengsten	70/74	2 290 939,00	1 640 939,00	2 270 939,00	1 675 000,00	2 165 939,00	1 705 000,00	2 115 000,00	1 741 000,00	2 095 000,00	1 721 000,00
<i>Omzet</i>	70										
<i>Lidgeld, schenkingen, legaten en subsidies</i>	73	2 090 939,00	1 460 939,00	2 055 939,00	1 490 000,00	1 950 939,00	1 500 000,00	1 900 000,00	1 526 000,00	1 890 000,00	1 516 000,00
Handelsgoederen, grond- en hulpstoffen; diensten en diverse goederen	60/61	380 000,00	277 692,31	370 000,00	280 181,16	360 000,00	276 250,00	350 000,00	285 243,90	345 000,00	286 307,05
Bezoldigingen, sociale lasten en pensioenen (toel. VI, 2)	(+/-) 62	1 900 000,00	1 357 692,00	1 885 570,00	1 377 523,00	1 800 907,00	1 435 097,00	1 777 655,00	1 464 152,93	1 750 656,00	1 445 562,42
Afschrijvingen en waardeverminderingen op oprichtingskosten, op immateriële en materiële vaste activa	(+/-) 630	45 000,00	37 000,00	45 000,00	37 000,00	45 000,00	37 000,00	45 000,00	37 000,00	45 000,00	37 000,00
Waardeverminderingen op voorraden, bestellingen in uitvoering en handelsvorderingen (toevoegingen-, terugnemingen +)	(+/-) 631/4										
Voorzieningen voor risico's en kosten (toevoegingen-, bestedingen en terugnemingen +)	(+/-) 635/8	-12 000,00	-12 000,00								
Andere bedrijfskosten	640/8										
Als herstructureringskosten geactiveerde bedrijfskosten	(-) 649										
Bedrijfswinst (bedrijfsverlies)	(+/-) 9901	-22 061,00	-19 445,31	-29 631,00	-19 704,16	-39 968,00	-43 347,00	-57 655,00	-45 396,83	-45 656,00	-47 869,48
Financiële opbrengsten	75										
Financiële kosten	65	200,00	140,00	200,00	140,00	200,00	140,00	200,00	140,00	200,00	140,00
Winst (verlies) uit de gewone bedrijfsuitoefening	(+/-) 9902	-22 261,00	-19 585,31	-29 831,00	-19 844,16	-40 168,00	-43 487,00	-57 855,00	-45 536,83	-45 856,00	-48 009,48
Uitzonderlijke opbrengsten	76										
Uitzonderlijke kosten	66										
Winst (verlies) van het boekjaar	(+/-) 9904	-22 261,00	-19 585,31	-29 831,00	-19 844,16	-40 168,00	-43 487,00	-57 855,00	-45 536,83	-45 856,00	-48 009,48

11. PERSONEELSINZET

Thema's & strategische acties	2021		2022		2023		2024		2025	
	Decretaal	Andere	Decretaal	Andere	Decretaal	Andere	Decretaal	Andere	Decretaal	andere
Sociale bescherming										
<i>Stek (sector)</i>		2		2		1				
<i>Toegang tot voeding</i>	2,1	1,8	1,6	1	1,6	1	1,6	1	1,6	1
Wonen										
<i>Wonen op maat (sector)</i>	1,5		1,5		2,5		2,5		2,5	
<i>Noodkoopfonds (sector)</i>	1	1,5	1	1,5						
<i>De Woonzaak (sector)</i>	0,2		0,2		0,2		0,2		0,2	
<i>Bewonersparticipatie</i>		0,5								
Onderwijs										
<i>Modelontwikkeling sterk onderwijs (sector)</i>	0,8	1,5	0,8	1,5	1,4	1,5	2	1,5	2	1,5
<i>Modelontwikkeling sociaal netwerk</i>	1,2		1,2		0,6					
Arbeid										
<i>Sterk werk (sector)</i>	1	0,5	2	0,5	2	0,5	2	0,5	2	0,5
Gezondheid										
<i>Uitbreiding WGC's</i>		0,6		0,6		0,6		0,6		0,6
Collectief burgerschap										
<i>Klimaattransitie</i>	1,5	0,2	1,5		1,5		1,5		1,5	
<i>Solidariteit in beeld (sector)</i>	0,5		0,5		0,5		0,5		0,5	
<i>Ieders stem telt (sector)</i>					0,5		0,5			
<i>Ondersteuning VWAWN</i>	0,6	1,6	0,6	1,6	0,6	1,6	0,6	1,6	0,6	1,6

Sectorinzet										
<i>Ondersteuning sectoractie wonen op maat</i>	0,5		0,5		0,5		0,5		0,5	
<i>Beleidsmedewerker + sectorcommunicatie</i>	0,2		0,2		0,2		0,2		0,2	
<i>Website + sociale media</i>	0,1		0,1		0,1		0,1		0,1	
Omkadering										
<i>Directie en staf</i>	4		4		4		4		4	
<i>Administratie</i>	1,5	0,9	1,5	0,9	1,5	0,9	1,5	0,9	1,5	0,9
<i>Communicatie</i>	0,8		0,8		0,8		0,8		0,8	
Totale inzet	17,5	11,1	18	9,6	18,5	7,1	18,5	6,1	18	6,1
Gemiddelde inzet over gehele beleidsperiode	18,1									

12. BIJDRAGE AAN DE PRIORITEITEN VAN DE MINISTER

Met de operationalisering van haar strategische doelstellingen draagt Samenlevingsopbouw actief bij aan de beleidslijnen uit de beleidsnota 2019-2024 Welzijn, Volksgezondheid en Gezin. We werken vooral mee aan de doelstellingen armoedebeleid en welzijnswerk.

SOCIALE BESCHERMING

Samenlevingsopbouw zet verder in op het werken aan een betere sociale bescherming voor mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie.

Door onderbescherming aan te pakken draagt Samenlevingsopbouw opnieuw bij aan het armoedebestrijdingsbeleid. Dat gebeurt vooral via de principes van het lokaal proactief handelen en de ondersteuning van STEKKEN.

Armoedebestrijding moet integraal op alle levensdomeinen gebeuren. Het decreet Lokaal Sociaal Beleid is hiervoor een goede kapstok. Via verschillende operationele doelen die werken aan betere sociale bescherming, een toegankelijk en kwaliteitsvol hulp- en dienstverleningsaanbod, een verbetering van de sociale en fysieke woonkwaliteit, maximale ontplooiingskansen voor leerlingen ... draagt Samenlevingsopbouw hier actief toe bij. Met de strategische keuze voor collectief burgerschap streeft de sector ernaar dat mensen in maatschappelijk kwetsbare posities meer stem krijgen in de reguliere inspraak- en overlegorganen van diverse beleidsdomeinen.

Uit de beleidsnota Welzijn: mensen in armoede nemen vaak minder deel aan activiteiten in de gemeenschap, op school, in de buurt. Door hun deelname aan het verenigingsleven en vrijwilligerswerk te stimuleren doorbreken we de eenzaamheid en het sociale isolement van mensen in armoede.

Samenlevingsopbouw investeert in verschillende opbouwwerkprojecten die inzetten op krachtige buurten en steden. Ervoor zorgen dat rechten gerealiseerd kunnen worden, inzetten op de leefomgeving, community building, aanpakken van onderbescherming ... draagt telkens bij tot krachtige buurten. Een strategische keuze die we al enkele jaren met volgehouden inzet maken. Een doorgedreven objectieve en subjectieve analyse van de desbetreffende buurten maakt dat Samenlevingsopbouw de nodige lokale accenten kan leggen in haar projecten.

WONEN

Uit de beleidsnota Welzijn: Gelet op de blijvende grote uitdaging inzake kwaliteitsverbetering van het patrimonium, komt de klemtoon op renovatie en vervangingsbouw te liggen.

Uit de beleidsnota Welzijn: We ondersteunen een specifiek en afgestemd woonbeleid voor bijzondere doelgroepen. Lokale besturen kunnen desgewenst het initiatief nemen om regionaal af te stemmen over de realisatie van een aanbod van duurzame woonoplossingen.

Samenlevingsopbouw zet verder in op het thema wonen. Het opbouwwerk kiest ervoor om huurders met de grootste woonnood centraal te plaatsen in onze doelen. De woonprojecten van de sector stimuleren het (boven)lokaal beleid om te voorzien in een voldoende groot, kwaliteitsvol en

betaalbaar aanbod voor mensen in maatschappelijk kwetsbare posities. Dit gaat van kleinschalig wonen, over kwaliteit op de private huurmarkt verbeteren, tot experimentele projecten die de private huurmarkt versterken.

ENERGIE

Uit de beleidsnota welzijn: De Vlaamse Regering wil de komende jaren extra inzetten op een daling van energiearmoede. Daarom zetten we het Energiearmoedeprogramma verder, in overleg met alle betrokkenen op het terrein. Eerste aandacht gaat naar structurele verbetering van de energieprestatie van de woning. Gerichte financiële steun voor energiebesparende maatregelen en intensieve begeleiding en verscherping van normen blijven cruciaal. Om de doelgroep beter te bereiken werken we samen met de lokale partners. De digitale meter geeft mogelijkheden budgetontsporing tijdig te detecteren en aan te pakken.

Uit de beleidsnota welzijn: Huurders hebben ook recht op comfortabele energiezuinige woningen. Huurwoningen dienen daarom te voldoen aan een steeds verbeterende maximale EPC-score die we afstemmen op de ijkpunten en lange termijn doelstelling 2050.

Samenlevingsopbouw volgt het energiearmoedeplan nauwgezet op en werkt actief mee aan actualisaties zoals de SODV's bij de digitale budgetmeter. De beleidsadviezen van de sector zijn steeds gebaseerd op contacten met mensen in een kwetsbare positie.

Samenlevingsopbouw streeft – via verschillende projecten – naar een substantiële verlaging van de energiefactuur voor mensen in een kwetsbare positie. Dat gebeurt onder andere via het verhuren van energiezuinige en betaalbare huishoudtoestellen (Papillon), via renovatie van huurwoningen en ontzorging van de verhuurders (Goed plan), via “betaalbaar warm met HaaS”, heating as a service voor maatschappelijk kwetsbare groepen ...

LOKAAL SOCIAAL BELEID

Uit beleidsnota Welzijn: De lokale besturen zijn de regisseur en bepalen het beleid in het kader van de sociale hulp- en dienstverlening. We bekrachtigen deze regierol van de lokale besturen voor het realiseren van een lokaal sociaal beleid dat naast de lokale doelstellingen ook de Vlaamse doelstellingen maximaal versterkt op het lokale niveau. We doen dit met het oog op het verhogen van de toegang tot de sociale grondrechten, tot de lokale hulp- en dienstverlening en om onderbescherming efficiënt aan te pakken.

Samen met lokale samenwerkingspartners werkt Samenlevingsopbouw aan een kwaliteitsvolle, toegankelijke en betaalbare zorg- en dienstverlening. Laagdrempeligheid (helder taalgebruik, proactieve informatieverstrekking, administratieve vereenvoudiging, duidelijke informatiestroom en automatische rechtentoekenning) is een cruciale voorwaarde voor toegankelijkheid.

Samenlevingsopbouw is partner in heel wat projecten geïntegreerd breed onthaal, dat de eerste toegangspoort moet zijn voor de realisatie van sociale grondrechten voor iedereen. Tegelijk versterkt het opbouwwerk mensen in maatschappelijk kwetsbare posities om hun rechten zelf beter te kennen en op te nemen. Het moet hen ook in staat stellen om collectief hun stem te laten horen via constructieve voorstellen voor een betere hulp- en dienstverlening.

De regierol van lokale besturen mag hierin niet onderschat worden. Samenlevingsopbouw inspireert en adviseert hen op basis van ervaringsdeskundigheid. Op die manier kunnen zij hun rol opnemen om alle partners samen te brengen, blinde vlekken in het aanbod of overlappende dienstverlening in kaart te brengen, proactief en toegankelijk te werken, aanwezig te zijn in kwetsbare buurten ...

ECONOMIE VAN HET WELBEVINDEN

Uit beleidsnota Welzijn: Het opbouwen van een “economy of wellbeing” of “economie van het welbevinden” in Vlaanderen leidt tot een positieve wisselwerking tussen welzijn en een duurzame economische groei. Investerings in welzijn, gezondheid, sociale bescherming, het verminderen van sociale ongelijkheid, opleiding, onderwijs en gendergelijkheid komen mensen rechtstreeks ten goede en garanderen daarenboven mee een duurzame lange termijn groei van de Vlaamse economie. Investerings in opleiding en vorming zorgen er immers voor dat binnen enkele jaren meer mensen aansluiting vinden bij de arbeidsmarkt.

Uit beleidsnota Welzijn: Economy of Wellbeing, investeringen in onderwijs: kleuterparticipatie en continuïteit thuis- kinderopvang- onderwijs, kostenbeheersing, ongekwalificeerde uitstroom (NEET)

Samenlevingsopbouw zet strategisch in op de versterking van grond – en mensenrechten. Zo werkt het opbouwwerk mee aan een sterke sociale bescherming, de bestrijding van armoede, de versterking van gelijke onderwijskansen, enzovoort. Gecombineerd met het werken aan krachtige buurten en collectief burgerschap werkt Samenlevingsopbouw mee aan duurzame oplossingen om ongelijkheid terug te dringen.

Specifiek op het vlak van onderwijs stimuleert Samenlevingsopbouw ouders in een kwetsbare positie om hun kleuters tijdig in te schrijven en om een bewuste schoolkeuze te maken. Het project Schoolstart is daar een mooi voorbeeld van. Opbouwwerkers ondersteunen ouders om op een positieve en versterkende manier te starten aan de schoolloopbaan van hun kinderen.

Op verschillende plaatsen in Vlaanderen brengt Samenlevingsopbouw de school, gezinnen en de buurt samen om te bekijken welke structurele inspanningen nodig zijn om voor leerlingen in een kwetsbare positie gelijke onderwijskansen te realiseren. Het resultaat van deze oefening wordt omgezet in een schoolbeleid en -praktijk.

STERK SOCIAAL WERK

Samenlevingsopbouw is lokaal een kernpartner van het platform Sterk Sociaal Werk. Daarin ligt de nadruk op het ontwikkelen en uitvoeren van het Actieplan Sterk Sociaal Werk en de voorbereiding van de Conferentie op 5 mei 2022. In de stuurgroep Sterk Sociaal Werk, brengt Samenlevingsopbouw de expertise “samenwerken in (super)diversiteit” in. Het spreekt voor zich dat Samenlevingsopbouw de vijf krachtlijnen – nabijheid, politiserend, procesmatig, generalistisch en verbindend werken – onderschrijft.

Met dit meerjarenplan speelt Samenlevingsopbouw in op de nieuwe uitdagingen die Sterk Sociaal Werk in de huidige maatschappelijke context met zich meebrengt:

1. Vermaatschappelijking

Vermaatschappelijking draagt kansen tot inclusie in zich, maar het risico bestaat ook dat

bestaande ongelijkheden er nog door vergroten. Via de OD Community Building en OD Solidariteit zorgt Samenlevingsopbouw ervoor dat diverse bevolkingsgroepen een volwaardige plek in de samenleving kunnen opnemen. De OD Sociale Bescherming ontwikkelt nieuwe modellen die de hulp en dienstverlening verbeteren en zorgt ervoor dat de rechten van mensen in een kwetsbare positie gegarandeerd worden.

2. Digitalisering

De voortgaande digitalisering is niet te stuiten. Tegelijk moet de samenleving waakzaam zijn dat iedereen mee is, zo niet kan deze trend de positie van mensen in een kwetsbare positie nog verzwakken. Doorheen de inzet op meerdere grond- en mensenrechten en thema's in dit meerjarenplan – arbeid, onderwijs, sociale bescherming ... - besteedt Samenlevingsopbouw aandacht aan e-inclusie.

3. Superdiverse context

Diversiteit is de realiteit. Toch worden opbouwwerkers in de samenleving en in hun projecten steeds meer geconfronteerd met polarisering en racisme. Groepen komen met elkaar in concurrentie. Daarom maakt Samenlevingsopbouw werk van de OD discriminatie en racisme, de OD Community Building en de OD Solidariteit. In de strategische actie 'Solidariteit in beeld Projectvoorbereiding' worden nieuwe modellen uitgewerkt die een versterkte solidariteit tussen verschillende bevolkingsgroepen moeten creëren.

4. Verbinding ecologie en sociaal beleid

Onze samenleving staat voor een transitie op het vlak van ecologie. Ecologische uitdagingen diepen de bestaande ongelijkheid nog uit. Samenlevingsopbouw zet via de OD sociaal rechtvaardig klimaat- en milieubeleid transitiepaden uit om te kijken hoe het sociaal werk kan bijdragen aan een sociaal rechtvaardige en duurzame samenleving.

5. Werken in en met vertrouwen

In samenwerkingsverbanden gaan er steeds vaker stemmen op om gegevens van mensen in een kwetsbare positie te delen. Maar voor opbouwwerkers is het cruciaal om een vertrouwensband te hebben met de deelnemers van hun projecten. Hoe ver kunnen ze daarin gaan? Voor Samenlevingsopbouw zijn privacy en ethische kwesties zeer belangrijk. Daarom wordt deze kwestie ter harte genomen als rode draad doorheen alle strategische acties van dit meerjarenplan.

6. Werken in een multidisciplinaire context

Samenwerken en netwerken zit reeds in het DNA van Samenlevingsopbouw als werkprincipe. Opbouwwerkers zien daarenboven steeds meer complexe problematieken die ze niet alleen de baas kunnen. Samenwerking over de verschillende sectoren heen is urgenter dan ooit. Daarom maakt Samenlevingsopbouw er dit meerjarenplan een zaak van om in alle strategische acties samenwerkingen met diverse partners te voorzien, met inbegrip van versterking van bestaande samenwerkingsverbanden en verkenning van nieuwe. De lange lijsten aan samenwerkingspartners bij de sectorstrategische acties die in dit meerjarenplan te vinden zijn, tonen dit aan.

7. Hybridisering

Wat zijn de gevolgen van vermarkting op het sociaal werk en op de kwetsbare doelgroepen waarmee opbouwwerkers aan de slag gaan? In tal van projecten – zoals Papillon of Depot Margo- gaat Samenlevingsopbouw ook dit meerjarenplan waar relevant een samenwerking aan met commerciële partners. Daarbij bewaakt Samenlevingsopbouw telkens nauwgezet de belangen van mensen in een kwetsbare positie.

8. Onderbescherming

Ondanks ons uitgebreid en sterk sociaal bestel, bestaan er heel wat drempels die maken dat mensen in een kwetsbare positie in de kou blijven staan. Met de SD Grond- en mensenrechten werkt Samenlevingsopbouw ook dit meerjarenplan aan oplossingen zodat iedereen een menswaardig leven kan leiden. Verschillende OD's leveren hieraan een specifieke bijdrage. Niet in het minst met de aanzienlijke uitbouw van STEKKEN, verspreid in Vlaanderen en Brussel, wordt sterk ingezet op de sociale bescherming van mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie.